

Riksdagens protokoll

Nr 100

25 maj 1973

Debatter m. m.

Fredagen den 25 maj

Studiesocialt stöd	3
Samhällsinsatser på läromedelområdet	56
Skolväsendets organisation i glesbygd m. m.	87
Beskattning av pensionsförsäkringstagare, m. m.	99
Nordiska ministerrådets sekretariat och deras rättsliga ställning m. m.	108
Medel för det nordiska kultursamarbetet m. m.	118
Svar på enkla frågor:	
nr 217 av fru Mogård (m) ang. den planerade centruman- läggningen i Frescati för universitetet i Stockholm	119
nr 218 av herr Molin (fp) ang. verkningarna för lärarperso- nal av minskat antal universitetsstudierande	121
nr 220 av herr Wikström (fp) ang. intagningen till väg- och vattenbyggnadssektionerna vid de tekniska högskolorna	123
nr 226 av herr Westberg i Ljusdal (fp) om förläggning av högre utbildning till Gävleborgs län	124
nr 232 av herr Wikström (fp) om förlängning av remisstiden med anledning av U 68:s huvudbetänkande	125
nr 209 av herr Olsson i Edane (s) ang. svårigheter att utnyttja allemansrätten vid orienteringstävlingar	127
nr 223 av herr Nilsson i Agnäs (m) om stöd åt rennärigen i övre Norrlands inland	129
nr 229 av herr Håkansson (c) ang. av lantbruksnämnd lämnade förvärvstillstånd för kompletteringsköp	131
nr 230 av herr Blomkvist (s) om åtgärder mot ambulerande fiskhandel	133
nr 224 av herr Nilsson i Agnäs (m) ang. bioaffischering i skolorna	136

Samtliga avgjorda ärenden

Fredagen den 25 maj

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

Nr 17 ang. studiesocialt stöd	3
Nr 18 ang. anslag till studiesociala åtgärder m. m.	56

I

Nr 100
år 1973

<i>Utbildningsutskottets betänkanden</i>	
Nr 28 ang. samhällsinsatser på läromedelsområdet	56
Nr 29 ang. skolväsendets organisation i glesbygd m. m.	87
<i>Skatteutskottets betänkande</i>	
Nr 35 ang. beskattning av pensionsförsäkringstagare, m. m. . .	99
<i>Utrikesutskottets betänkanden</i>	
Nr 13 ang. medel för den svenska andelen av kostnaderna för det nordiska ministerrådssekretariatet i Oslo	107
Nr 14 ang. godkännande av överenskommelse om Nordiska ministerrådets sekretariat och deras rättsliga ställning m. m. . . .	108
<i>Kulturutskottets betänkande</i>	
Nr 27 ang. medel för den svenska andelen av 1974 års verksamhetsbudget för det nordiska kultursamarbetet m. m. . . .	118
<i>Utrikesutskottets betänkande</i>	
Nr 15 ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	119

§ 1 Justerades protokollen för den 17 innevarande månad.

§ 2 Föredrogs och hänvisades motionerna nr 2001 och 2002 till socialutskottet.

§ 3 Föredrogs, men bordlades åter finansutskottets betänkande nr 23, trafikutskottets betänkande nr 14 och inrikesutskottets betänkande nr 7.

§ 4 Studiesocialt stöd

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 17 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:63 angående studiesocialt stöd jämte motioner.

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen 1973:1 (bilaga 10, punkterna H 2 och IV:5 i utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 3 januari 1973) beräknat medel för studiesocialt stöd hade Kungl. Maj:t i propositionen 1973:63 under åberopande av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 2 mars 1973 föreslagit riksdagen att bl. a.

A. anta vid propositionen följande förslag till

- 1) studiestödslag,
- 2) lag om ändring i föräldrabalken,

B. godkänna de riktlinjer som förordats i propositionen i fråga om sjukförsäkring för studerande.

Beträffande det huvudsakliga innehållet i propositionen 1973:63 anfördes följande:

”I enlighet med riksdagens år 1972 fattade principbeslut (prop. 1972:27, SfU 1972:20, rskr 1972:148) föreslås i propositionen att studerande, som fyller lägst 20 år under det kalenderår då läsåret börjar, vid studievägar som nu tillhör studiehjälpsystemet förs över till studiemedelssystemet fr. o. m. den 1 juli 1973. Överförandet gäller bl. a. studerande i gymnasieskolan, kommunal och statlig vuxenutbildning och folkhögskola. Genom överförandet avser man att åstadkomma en större likformighet i studiesocialt avseende för vuxna oavsett på vilket stadium studierna bedrivs. I överensstämmelse med principbeslutet föreslås även att studerande inom studiehjälpsystemet fr. o. m. den 1 juli 1973 skall erhålla sin studiekredit i form av återbetalningspliktiga studiemedel.

Reglerna om hänsynstagande till makes inkomst vid beviljande av studiemedel föreslås i propositionen ändrade så, att fribeloppet för makes inkomst höjs från 140 % av basbeloppet per termin till 200 % per termin

och att reduceringen på inkomst därutöver sker med 40 %.

En särskild sjukförsäkring föreslås bli införd för studerande som uppbär studiemedel. Försäkringen bör enligt i propositionen uppdragna riktlinjer utformas så att den studerande under sjukdomstiden behåller sina studiemedel. I efterhand bör de återbetalningspliktiga studiemedlen reduceras med ett belopp som motsvarar utgående återbetalningspliktig del av studiemedlen per dag för de sjukdagar som den studerande är ersättningsberättigad.

Inackorderingstillägget inom studiehjälpssystemet föreslås bli höjt från 125 kronor till 150 kronor i månaden. Detta beräknas medföra ett ökat medelsbehov av åtta miljoner kronor.

För studerande inom studiehjälpssystemet kan inkomstprövat tillägg med högst 75 kronor i månaden utgå t. o. m. en taxerad inkomst om 21 000 kronor i de fall där den studerande inte har syskon under 17 år. Enligt i propositionen intaget förslag bör beloppet för taxerad inkomst fr. o. m. den 1 januari 1974 ändras till 23 000 kronor. Även gränserna för behovsprövat tillägg och återbetalningspliktiga studiemedel inom studiehjälpssystemet bör enligt propositionen förskjutas i motsvarande mån.”

I detta sammanhang hade behandlats

dels följande med anledning av propositionen 1973:63 väckta motioner

1973:1724 av fröken Andersson i Stockholm (c) och herr Korpås (c),

1973:1725 av fru Berglund m. fl. (s) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att försöksverksamhet med kostnadsfria hemresor anordnades i några gymnasierregioner inom stödområdet under veckosluten för inackorderade gymnasieelever,

1973:1726 av herrar Eriksson i Ulfsbyn (c) och Gustafsson i Säffle (c) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att resettillägg enligt studiestödslagen skulle utgå med 160 kronor per månad om resan var minst 45 km,

1973:1727 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl. (c) vari hemställdes att riksdagen skulle dels besluta att som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad som i motionen anförts beträffande riktlinjerna för de studerandes sjukförsäkringssystem, dels hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till värdesäkring av studiemedlen så att bidragsdelen ej urholkades ytterligare,

1973:1728 av fru Hambræus (c),

1973:1729 av herr Helén m. fl. (fp) vari hemställdes
dels att riksdagen beslutade

a) att studiemedel skulle utgå med 75 % av basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring per termin,

- b) att 25 % av detta belopp skulle utgå som bidrag,
 - c) att fribeloppet vid makeprövningen höjdes till 230 % av basbeloppet,
 - d) att 10 % av basbeloppet per termin skulle utgå oavsett makes inkomst och förmögenhet,
 - e) att avgiftsgränsen vid återbetalning av studiemedel höjdes till fyra gånger basbeloppet,
 - f) att jämförelseräntan reducerades till 40 % av statens normalränta,
 - g) att de studerande som inte erhållit studiebidrag motsvarande 25 % av studiemedelsbeloppet skulle ges avskrivning på studieskulden så att uppbyggt bidrag jämte avskrivet belopp utgjorde 25 % av uppburna studiemedel,
 - h) att bestämmelserna i Kungl. Maj:ts brev av den 29 september 1967 med begränsningar i rätten till utbildningsbidrag enligt arbetsmarknads-kungörelsen för studier vid studiemedelsberättigade utbildningar upphävdes, så att utbildningsbidrag i fortsättningen kunde utgå oberoende av utbildningen,
 - i) att bestämmelse intogs i studiestödslagen att studiestöd icke skulle kunna utgå för tid under vilken studerande erhöll utbildningsbidrag,
- dels att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att 1968 års studiemedels-utredning eller annan lämplig utredning gavs i uppdrag att med utgångspunkt från statistiska centralbyråns studentekonomiska undersökning framlägga förslag om det totala studiemedelsbeloppet och att förutsättningslöst pröva utformningen av återbetalningsreglerna,

1973:1730 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställdes
dels att riksdagen skulle besluta

- a) att höja studiemedlen till 150 % av basbeloppet enligt studiemedelsutredningens förslag,
 - b) att bidragsdelen skulle vara knuten till basbeloppet,
 - c) att uttala sig för utarbetandet av en plan för höjandet av bidragsdelen av studiemedlen, vars första etapp skulle avse ett återställande av bidragsdelen till 25 % av basbeloppet,
 - d) att barntillägget gjordes icke återbetalningspliktigt,
 - e) att bidragsdelen skulle utgå till samtliga studerande inom studiemedelsystemet oavsett studieform,
 - f) att vuxenstuderande gavs rätt till avskrivning av studieskulder för grundskole- och gymnasiestudier,
- dels att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om skyndsamt utredning för införande av studielön för vuxenstuderande på grundskolenivå samt om utredning och förslag om en förhöjning av barntillägget som motsvarade de verkliga kostnaderna för barnens uppehälle och tillsyn,

1973:1731 av fru Sundberg (m) och herr Wijkman (m) vari hemställdes
att riksdagen skulle besluta att

- a) hos Kungl. Maj:t anhålla, att den kommitté som arbetade med översyn av återbetalningssystemet fick tilläggsdirektiv för att lägga fram förslag om inrättandet av ett återbetalningssystem enligt annuitetslåneprincipen,

b) 4 kap. 14 § studiestödslagen fick av motionärerna angiven lydelse, innebärande att barn tillägg skulle utgå för första barnet med 25 % och för vart och ett av de följande med 15 % av basbeloppet per läsår, varvid förutsattes att om båda föräldrarna studerade barn tillägg skulle kunna utgå till var och en av dem,

dels följande vid riksdagens början väckta motioner:

1973:425 av herrar Westberg i Ljusdal (fp) och Rask (s) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om att reglerna för erhållande av studielån ändrades på så sätt att föräldrarnas inkomst och förmögenhet ej fick den reducerade effekt som för närvarande gällde,

1973:642 av herr Bohman m. fl. (m),

1973:649 av fröken Ljungberg (m) och fru Sundberg (m),

1973:1127 av fröken Bergström m. fl. (fp) vari hemställdes att riksdagen uttalade

a) att som villkor för utlännings rätt till studiestöd för annan än flykting och övriga i propositionen 1971:81 exemplifierade grupper skulle fr. o. m. den 1 juli 1973 gälla att vederbörande skulle ha vistats och förvärvsarbetat i Sverige under ett år,

b) att vid bedömningen beträffande kravet på förvärvsarbete hemarbete skulle jämföras med förvärvsarbete oberoende av om barn fanns i hemmet eller ej,

1973:1136 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde en utredning rörande införande av studielön, varvid särskilt skulle beaktas studielönens betydelse för att bryta den sociala snedrekryteringen till högre utbildning,

1973:1150 av herr Nordstrandh m. fl. (m),

1973:1162 av herr Wijkman (m) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att studiemedelsutredningen fick i uppdrag att dels se över återbetalningsreglerna med syfte att avskaffa indexlånesystemet och inrätta ett återbetalningssystem enligt annuitetslåneprincipen, dels lägga fram ett förslag till ett system med värdesäkrad bidragsdel om 25 % samt förslag till hur tidigare låntagare, vilka icke erhållit 25 % av studiemedlen i bidrag, skulle kompenseras för detta.

dels följande från utbildningsutskottet överlämnade motioner:

1973:1838 av herr Öhvall m. fl. (fp) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde förslag om fria hemresor för inackorderade elever i gymnasieskolan.

1973:1908 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställdes att

riksdagen fattade principbeslut om fria hemresor en gång per vecka för gymnasieelever som måste inackorderas på gymnasieorten samt

Nr 100

Fredagen den
25 maj 1973

*Studiesocialt
stöd*

1973:1910 av herr Norrby i Gunnarskog m. fl. (c) vari hemställtts att riksdagen beslutade att eleverna på g-ort inom det allmänna stödområdet fick rätt till fri hemresa varje vecka i de fall de gick i den egna g-regionens skola.

Utskottet hemställde

A. beträffande 4 kap. 13 § förslaget till studiestödslag (studiemedlens storlek) att riksdagen med bifall till propositionen 1973:63 och med avslag på motionerna 1973:1729 och 1973:1730, båda motionerna i motsvarande del, skulle anta den i propositionen föreslagna lydelsen av nämnda författningsrum,

B. beträffande 4 kap. 24 § förslaget till studiestödslag (studiebidragets storlek) att riksdagen med bifall till propositionen 1973:63 och med avslag på motionen 1973:1729 i motsvarande del skulle anta den i propositionen föreslagna lydelsen av nämnda författningsrum,

C. beträffande 4 kap. 5 § förslaget till studiestödslag (studiemedel vid deltidundervisning) att riksdagen med bifall till propositionen 1973:63 och med avslag på motionen 1973:1730 i motsvarande del skulle anta den i propositionen föreslagna lydelsen av nämnda författningsrum,

D. beträffande 4 kap. 17 § förslaget till studiestödslag (fribeleggränsen vid reduktion mot makes inkomst samt garanterat minimibelopp) att riksdagen med bifall till propositionen 1973:63 och med avslag på motionen 1973:1729 i motsvarande del skulle anta den i propositionen föreslagna lydelsen av nämnda författningsrum,

E. beträffande 4 kap. 14 § förslaget till studiestödslag (regler angående barntillägg) att riksdagen med bifall till propositionen 1973:63 och med avslag på motionerna 1973:1730 och 1973:1731, båda motionerna i motsvarande del, skulle anta den i propositionen föreslagna lydelsen av nämnda författningsrum,

F. beträffande 5 kap. 5 § förslaget till studiestödslag (avgiftsgränsen vid återbetalning av studiemedel) att riksdagen med bifall till propositionen 1973:63 och med avslag på motionen 1973:1729 i motsvarande del skulle anta den i propositionen föreslagna lydelsen av nämnda författningsrum,

G. beträffande 5 kap. 24 § förslaget till studiestödslag (jämförelseräntan) att riksdagen med bifall till propositionen 1973:63 och med avslag på motionen 1973:1729 i motsvarande del skulle anta den i propositionen föreslagna lydelsen av nämnda författningsrum,

II. beträffande författningsförslagen i övrigt att riksdagen med bifall till propositionen 1973:63 skulle anta

1. de delar av det vid propositionen fogade förslaget till studiestödslag, vilka inte behandlats under A—G ovan,

2. det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i föräldrabalken,

1. beträffande sjukförsäkring för studerande att riksdagen med bifall till propositionen 1973:63 och med avslag på motionen 1973:1727 i

motsvarande del godkände de riktlinjer som förordats i propositionen i fråga om sjukförsäkring för studerande,

J. beträffande studiehjälp till elever vid icke statsunderstödda skolor att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1150,

K. beträffande hemresor för gymnasiestuderande att riksdagen med anledning av motionerna 1973:1725, 1973:1838, 1973:1908 och 1973:1910, de båda sistnämnda motionerna såvitt de hänvisats till socialförsäkringsutskottet, i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening gav till känna vad utskottet anfört om hemresor för gymnasiestuderande,

L. beträffande resetillägg att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1726,

M. beträffande administrationen av studiehjälp att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1728 i motsvarande del,

N. beträffande inkomst- och förmögenhetsprövning vid studielån (återbetalningspliktiga studiemedel) till yngre elever att riksdagen skulle avslå motionen 1973:425,

O. beträffande rätt till avskrivning av studielån till äldre elever att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1730 i motsvarande del,

P. beträffande utredning angående åldersgränsen för erhållande av studiemedel att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1728 i motsvarande del,

Q. beträffande förslag till ett nytt studiemedelssystem att riksdagen skulle avslå motionen 1973:642,

R. beträffande studiestöd under diakoniutbildning att riksdagen skulle avslå motionen 1973:649,

S. beträffande utredning, förslag respektive principbeslut angående studiemedlens och studiebidragets storlek att riksdagen skulle avslå

1. motionen 1973:1729 i motsvarande del,
2. motionen 1973:1162 i motsvarande del,
3. motionen 1973:1727 i motsvarande del,
4. motionen 1973:1730 i motsvarande del,

T. beträffande kompensation till studerande som ej erhållit studiebidrag motsvarande 25 % av studiemedelsbeloppet att riksdagen skulle avslå motionerna 1973:1162 och 1973:1729, båda motionerna i motsvarande del,

U. beträffande principbeslut om avskaffande av inkomstprövning mot makes inkomst och förmögenhet inom studiemedelssystemet att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1724,

V. beträffande utredning angående barntilläggets storlek att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1730 i motsvarande del,

W. beträffande utredning angående återbetalningsreglerna i studiemedelssystemet att riksdagen skulle avslå motionerna 1973:1162, 1973:1729 och 1973:1731, samtliga motioner i motsvarande del,

X. beträffande studiestöd till utländska studerande att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1127,

Y. beträffande utredning angående studielön att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1136 samt motionen 1973:1730 i motsvarande del,

Z. beträffande studiestöd under obligatorisk förpraktik att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1728 i motsvarande del,

Å. beträffande utbildningsbidrag enligt arbetsmarknadskungörelsen att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1729 i motsvarande del.

Reservationer hade avgivits

beträffande studiemedlens storlek

1) av herr Mundebo (fp), fröken Bergström (fp) och herr Hagberg (vpk) vilka ansett att utskottet under A bort hemställa,

att riksdagen med anledning av propositionen 1973:63 och med bifall till motionerna 1973:1729 och 1973:1730, båda motionerna i motsvarande del, skulle anta i reservationen angiven lydelse av 4 kap. 13 § förslaget till studiestödslag, innebärande att det maximala studiemedelsbeloppet skulle höjas till 75 % av basbeloppet per termin,

beträffande studiebidragets storlek

2) av herrar Ringaby (m), Mundebo (fp) och Björck i Nässjö (m) samt fröken Bergström (fp) vilka ansett att utskottet under B bort hemställa,

att riksdagen med anledning av propositionen 1973:63 och med bifall till motionen 1973:1729 i motsvarande del i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag till dels höjning av den återbetalningsfria delen av studiemedlen till 25 % av totalbeloppet, dels indexreglering av bidragsdelen.

beträffande studiemedel vid deltidundervisning

3) av herr Mundebo (fp), fröken Bergström (fp) och herr Hagberg (vpk) vilka ansett att utskottet under C bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1730 i motsvarande del och med avslag på propositionen 1973:63 i motsvarande del skulle anta i reservationen angiven lydelse av 4 kap. 5 § förslaget till studiestödslag, innebärande att studiebidrag skulle utgå till samtliga studerande inom studiemedelssystemet oavsett studieform,

beträffande fribeloppsgränsen vid reduktion mot makes inkomst samt garanterat minimibelopp

4) av herrar Ringaby (m), Mundebo (fp) och Björck i Nässjö (m) samt fröken Bergström (fp) vilka ansett att utskottet under D bort hemställa,

att riksdagen med anledning av propositionen 1973:63 och med bifall till motionen 1973:1729 i motsvarande del skulle anta i reservationen angiven lydelse av 4 kap. 17 § förslaget till studiestödslag, innebärande att 10 % av basbeloppet per termin skulle utgå oavsett makes inkomst och förmögenhet,

beträffande regler angående barn tillägg

5) av herr Hagberg (vpk) som ansett att utskottet under E bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1730 i motsvarande del och med avslag på propositionen 1973:63 och motionen 1973:1731, båda i motsvarande del, skulle anta i reservationen angiven lydelse av 4 kap. 14 § förslaget till studiestödslag, innebärande att barn tillägget icke skulle vara återbetalningspliktigt och att halvt barn tillägg skulle utgå vid deltidstudier,

6) av herrar Ringaby (m) och Björck i Nässjö (m) vilka ansett att utskottet under E bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1731 i motsvarande del och med avslag på propositionen 1973:63 och motionen 1973:1730, båda i motsvarande del, skulle anta i motionen 1973:1731 angiven lydelse av 4 kap. 14 § förslaget till studiestödslag,

beträffande avgiftsgränsen vid återbetalning av studiemedel

7) av herr Mundebo (fp) och fröken Bergström (fp) vilka ansett att utskottet under F bort hemställa,

att riksdagen med anledning av propositionen 1973:63 och med bifall till motionen 1973:1729 i motsvarande del skulle anta i reservationen angiven lydelse av 5 kap. 5 § förslaget till studiestödslag, innebärande att avgiftsgränsen vid återbetalning av studiemedel skulle höjas till fyra gånger basbeloppet,

beträffande jämförelseräntan

8) av herr Mundebo (fp) och fröken Bergström (fp) vilka ansett att utskottet under G bort hemställa,

att riksdagen med anledning av propositionen 1973:63 och med bifall till motionen 1973:1729 i motsvarande del skulle anta i reservationen angiven lydelse av 5 kap. 24 § förslaget till studiestödslag, innebärande att jämförelseräntan skulle reduceras till 40 % av statens normallåneränta,

beträffande sjukförsäkring för studerande

9) av herrar Carlsson i Vikmanshyttan (c) och Mundebo (fp), fröken Pehrsson (c), herr Andersson i Nybro (c) samt fröken Bergström (fp) vilka ansett att utskottet under I bort hemställa,

att riksdagen med anledning av propositionen 1973:63 och motionen 1973:1727, båda i motsvarande del, i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening gav till känna vad reservanterna anfört om sjukförsäkring för studerande,

beträffande hemresor för gymnasiestuderande

10) av herrar Carlsson i Vikmanshyttan (c) och Mundebo (fp), fröken Pehrsson (c), herr Andersson i Nybro (c) samt fröken Bergström (fp) vilka ansett att utskottet under K bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1910 i vad den hänvisats till socialförsäkringsutskottet och i anledning av motionerna 1973:1725, 1973:1838 och 1973:1908, sistnämnda motion i vad den hänvisats till socialförsäkringsutskottet, i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening gav till känna vad reservanterna anfört om hemresor för gymnasiestuderande samt begärde förslag angående sådana resor,

11) av herr Hagberg (vpk) som ansett att utskottet under K bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1908 i vad den hänvisats till socialförsäkringsutskottet och i anledning av motionerna 1973:1725, 1973:1838 och 1973:1910, sistnämnda motion i vad den hänvisats till

socialförsäkringsutskottet, beslutade att fria hemresor en gång per vecka snarast infördes för gymnasieelever som måste inackorderas på gymnasieorten samt hos Kungl. Maj:t begärde förslag angående sådana resor,

Nr 100

Fredagen den
25 maj 1973

*Studiesocialt
stöd*

beträffande resetillägg

12) av herrar Carlsson i Vikmanshyttan (c), Ringaby (m) och Mundebo (fp), fröken Pehrsson (c), herrar Björck i Nässjö (m) och Andersson i Nybro (c) samt fröken Bergström (fp) vilka ansett att utskottet under L bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:1726 i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening gav till känna vad reservanterna anfört om resetillägg samt begärde förslag angående sådant tillägg,

beträffande inkomst- och förmögenhetsprövning vid studielån (återbetalningspliktiga studiemedel) till yngre elever

13) av herr Mundebo (fp) och fröken Bergström (fp) vilka ansett att utskottet under N bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:425 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att reglerna för erhållande av studielån ändrades på så sätt att föräldrarnas inkomst och förmögenhet ej fick den reducerande effekt som för närvarande gällde,

beträffande rätt till avskrivning av studielån till äldre elever

14) av herr Mundebo (fp), fröken Bergström (fp) och herr Hagberg (vpk) vilka ansett att utskottet under O bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1730 i motsvarande del beslutade att vuxenstuderande gavs rätt till avskrivning av studieskulder för grundskole- och gymnasiestudier samt i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag angående sådan rätt till avskrivning,

beträffande utredning respektive förslag angående studiemedlens och studiebidragets storlek

15) av herrar Ringaby (m), Mundebo (fp) och Björck i Nässjö (m) samt fröken Bergström (fp) vilka ansett att utskottet under S 1 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1729 i motsvarande del hos Kungl. Maj:t begärde att frågan om höjning av det totala studiemedelsbeloppet blev föremål för prövning av 1968 års studiemedelsutredning samt att det parlamentariska inslaget i utredningen därvid förstärktes,

16) av herr Hagberg (vpk) som ansett att utskottet under S bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1730 och i anledning av motionerna 1973:1162, 1973:1727 och 1973:1729, samtliga motioner i motsvarande del, hos Kungl. Maj:t begärde utarbetande av en plan för höjande av bidragsdelen av studiemedlen, vars första etapp skulle avse ett återställande av bidragsdelen till 25 % av basbeloppet,

17) av herr Carlsson i Vikmanshyttan, fröken Pehrsson och herr Andersson i Nybro (samtliga c) vilka ansett att utskottet under S 3 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1727 i motsvarande del i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening gav till känna vad reservanterna anfört om studiebidragsdelens procentuella andel av studiemedlen samt begärde förslag till 1973 års höstriksdag angående åtgärder som förhindrade ytterligare urholkning av bidragsdelen,

beträffande kompensation till studerande som ej erhållit studiebidrag motsvarande 25 % av studiemedelsbeloppet

18) av herrar Ringaby (m), Mundebo (fp) och Björck i Nässjö (m) samt fröken Bergström (fp) vilka ansett att utskottet under T bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1729 och i anledning av motionen 1973:1162, båda motionerna i motsvarande del, i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag till bestämmelser av innebörd att studerande som inte erhållit studiebidrag motsvarande 25 % av studiemedelsbeloppet gavs avskrivning på studieskulden så att uppburet bidrag jämte avskrivet belopp utgjorde 25 % av uppburna studiemedel,

beträffande utredning angående barn tilläggets storlek

19) av herr Hagberg (vpk) som ansett att utskottet under V bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1730 i motsvarande del hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning och förslag om en sådan höjning av barn tillägget som motsvarade de verkliga kostnaderna för barnens uppehälle och tillsyn,

beträffande utredning angående återbetalningsreglerna i studiemedels-systemet

20) av herrar Ringaby (m), Mundebo (fp) och Björck i Nässjö (m) samt fröken Bergström (fp) vilka ansett att utskottet under W bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna 1973:1162, 1973:1729 och 1973:1731, samtliga motioner i motsvarande del gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört om översyn av återbetalningsreglerna,

beträffande studiestöd till utländska studerande

21) av herr Mundebo (fp) och fröken Bergström (fp) vilka ansett att utskottet under X bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1127 uttalade

1. att som villkor för utlännings rätt till studiestöd för annan än flykting och övriga i propositionen 1971:81 exemplifierade grupper borde fr. o. m. den 1 juli 1973 gälla att vederbörande skulle ha vistats och förvärvsarbetat i Sverige under ett år,

2. att vid bedömningen beträffande kravet på förvärvsarbete hemarbete skulle jämföras med förvärvsarbete oberoende av om barn fanns i hemmet eller ej,

beträffande utredning angående studielön

22) av herr Hagberg (vpk) som ansett att utskottet under Y bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1136 samt motionen 1973:1730 i motsvarande del hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning angående införande av studielön,

beträffande utbildningsbidrag enligt arbetsmarknadskungörelsen

23) av herr Mundebo (fp) och fröken Bergström (fp) vilka ansett att utskottet under Å bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1729 i motsvarande del hos Kungl. Maj:t begärde att bestämmelserna i Kungl. Maj:ts brev av den 29 september 1967 med begränsningar i rätten till utbildningsbidrag enligt arbetsmarknadskungörelsen för studier vid studiemedelsberättigade utbildningar upphävdes så att utbildningsbidrag i fortsättningen kunde utgå oberoende av utbildning samt att bestämmelser intogs i studiestöds-lagen att studiestöd icke skulle kunna utgå för tid under vilken den studerande erhöll utbildningsbidrag.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Herr talman! Det förslag som föreligger i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 17 innebär förändringar och förbättringar i nuvarande studiesociala system. Därmed har ytterligare ett steg tagits på vägen att rasera de gamla utbildningshindren ekonomi och bostadsort. Det är dock bara att konstatera att frekvensen av högre studier är synnerligen ojämn. Barn till föräldrar med goda inkomster och hög utbildning har helt andra möjligheter till högre studier än övriga barn. Även om studietraditionen i hemmet spelar in vid val av utbildningsväg och yrkesinriktning går det inte att komma förbi att de ekonomiska faktorerna spelar en stor roll vid valet av utbildningsvägar.

Enligt mitt sätt att se skall det vara intresse, anlag och fallenhet för studier som skall avgöra utbildningsväg, inte föräldrarnas ekonomi och bostadsort.

Det finns många viktiga aspekter på frågorna om studier. En sådan kan knytas an till gårdagens långa debatt om kapitaltillförsel till näringslivet för att trygga fortsatt utveckling med ökad produktivitet och standardhöjning som följd. Det borde inte behöva sägas här egentligen – ändock vill jag påpeka behovet av välutbildad personal inför framtiden. Vad det betyder för den framtida produkt- och standardutvecklingen låter sig svårigen sägas. Det finns utredningar som säger att 40 procent av standardhöjning och produktutveckling är beroende av kunskaper och vetande för att våra framtidsmöjligheter skall tryggas. Den mänskliga faktorn – välutbildad, kunnig personal på alla nivåer – är förutsättningen för att vi skall kunna hävda oss i framtiden. Detta gäller inom våra egna gränser, och det gäller i fråga om våra möjligheter att kunna hävda oss i internationell konkurrens.

Låt mig sedan också få betona kunskapens och vetandets egenvärde till glädje och gagn för den enskilda individen. Jag ser det som både nödvändigt och värdefullt att vi lägger en väsentlig del av vår standard-

höjning på kunskaper och kultur.

Man kan undra varför frågorna om studiestödet ligger hos socialförsäkringsutskottet och inte hos utbildningsutskottet. Svaret är lätt. Det gäller studiesociala frågor -- ett system med studiebidrag och lån som är utformat med en klar social inriktning: att radera de gamla utbildnings-spärrarna som jag redovisade inledningsvis. Från den utgångspunkten skall jag här kort redogöra för hur vi i centerpartiet ser på de här frågorna och från vilka utgångspunkter vi intagit våra ställningstaganden.

Studiemedelssystemet innehåller jämfört med t. ex. ett banklån många sociala fördelar för den studerande. Det gäller återbetalningsreglerna, det gäller att säkerhet inte fordras för att få pengarna, och det gäller också en del andra sådana faktorer. Ofta kritiseras studiemedelssystemet för att det skulle vara ofördelaktigt för den studerande. Jag vill hävda att den kritiken är ovederhäftig. Den kritikens främsta effekt är att den kan avhålla någon från hem utan studietradition från att skuldsätta sig för att studera, ja kanske rent av avhålla sig från att skaffa sig den utbildning som han egentligen skulle vilja ha.

Under studietiden är studiemedlen fördelaktigare än varje annat lån i bank. En annan sak är att det går att konstruera fram en situation där studiemedlen skall betalas igen, där banklån skulle vara mer fördelaktigt beroende på möjligheten att göra ränteavdrag. Den situationen präglas främst av att personens inkomst är tämligen hög, vilket då kan sägas vara ett bevis för att han genom sina studier och uppburna studiemedel har fått en framskjuten position i samhället. Kritiken mot studiemedels-systemet har i dessa frågor inte jämlikhetspolitiska utgångspunkter utan syftar till att slå vakt om en privilegierad grupp.

Herr talman! Från centerns sida kan vi inte resa principiella invändningar mot förslaget att höja studiemedlens bidragsdel till 25 procent av utgående studiemedel. Jag vill gärna här framhålla att vi från vårt håll drivit en sådan linje under hela slutet av 1960-talet. Vi anser att den frågan måste ses ur ett jämlikhetspolitiskt perspektiv. Det har ju i olika situationer visat sig - och det framhöll jag inledningsvis -- att människor från vad som brukar betecknas som socialgrupp 3 är mindre benägna att skuldsätta sig, att skaffa sig högre utbildning. Kan man minska skuldsättningen genom att höja bidragsdelen så är det en fördel. Vi har emellertid vid behandlingen i utskottet kommit fram till att det inte finns ekonomiska resurser i dag för en reform som skulle innebära, att man i fråga om bidragsdelen skulle återställa realvärdet till 25 procent av de utgående studiemedlen. Det är att beklaga, men det är också att konstatera att situationen är sådan.

Vad vi emellertid sagt i reservationen 17 är att man bör se till att studiebidragsdelens procentuella andel inte urholkas ytterligare. Den målsättningen måste vi definitivt ha i dag.

Bidragsdelens storlek hänger enligt min mening intensivt samman med återbetalningsreglernas konstruktion. Det är ju så att får man en mindre andel som skall återbetalas minskar också angelägenheten av att se över återbetalningsreglerna. Från centerns sida är vi beredda att vidta sådana förändringar av återbetalningsreglerna att de som haft studiemedel och har en låg inkomst ges möjlighet att förskjuta sina inbetalningar. En

förhöjning av avgiftsgränsen från 2,5 till åtminstone 3 basbelopp förefaller motiverad. Den s. k. tioprocentsregeln kan också tänkas nedjusterad till 5 procent. Genom åtgärder av den här typen tror jag att man kan nå samma effekt ur jämlikhetssynpunkt som att justera upp bidragsdelen i dag.

Det har också anmälts under utskottsbehandlingen att en departemental arbetsgrupp arbetar med de här frågorna. Enligt min mening finns det ingen anledning att vi i dag går längre i denna fråga än vad vi stannat för i vår reservation, där vi säger att man får se till att man inte ytterligare urholkar bidragsandelen.

Beträffande frågan om de studerandes trygghet inför sin skuldsättning ser vi det på det sättet, att det på lång sikt inte finns något hinder för att man inför någon form av ett studielänesystem. Detta kan läggas in i förslaget till en garanterad minimiinkomst som vi fört fram från centern upprepade gånger.

I studiemedelssystemet införes nu nya grupper studerande. I vissa fall har påpekats från dessa att de nu får en försämrad studiesocial situation. Jag skall inte förneka att det i undantagsfall kan bli konsekvenser i den riktningen, men jag förutsätter att centrala studiehjälpnämnden och departementet med uppmärksamhet följer de här frågorna så att ingen skall tvingas avbryta sina studier beroende på ett förändrat studiesocialt stöd. Jag hoppas att man från statsrådets sida vill bekräfta denna min förmodan att man kommer att följa de här frågorna och se till att det inte sker några försämringar.

I den proposition som vi nu behandlar föreslås ett sjukförsäkringssystem för studerande. Detta system har, som vi ser det, väsentliga brister i det att det anknyter till studiemedelssystemet och studiemedel enbart tas ut av omkring hälften av de studerande på studiemedelsberättigade utbildningsanstalter. Man kan också tycka att karenstiden 14 dagar är för lång, även om det i och för sig kan hävdas att den är kortare än karenstiden vid den frivilliga försäkringen. Vi har till utskottets betänkande avgivit en reservation innebärande att man inte skall utesluta en stor grupp studerande från sjukförsäkringen och att karenstiden bör begränsas till 7 dagar. Jag ser detta mest som en praktisk fråga och kan inte finna någon anledning till att centrala studiehjälpnämnden inte skulle kunna göra en översyn också av den. Från den utgångspunkten, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen 9.

Slutligen vill jag ta upp våra reservationer som berör rescersättning och rätt till hemresa för gymnasiestuderande. Det borde vara en allmän enighet här i kammaren om att de studerande som har långt till skolan och som under gymnasietiden tvingas bo inackorderade bör ges vissa rättigheter som möjliggör en kontinuerlig kontakt med hemmen. I det syftet har vi i reservationen 10 föreslagit rätt till en fri hemresa varje vecka inom den egna gymnasierregionen, och jag yrkar här bifall till reservation 10 i den delen. Jag vill också hävda att det inte finns någon anledning att förhindra att eleverna får möjlighet att välja mellan att resa eller bo inackorderade, om förutsättningar härför finns. Utvecklingen av de allmänna kommunikationerna har gjort det möjligt att resa längre i dag än tidigare utan att studierna fördenskull äventyras. Mot den bakgrun-

Nr 100

Fredagen den
25 maj 1973

*Studiesocialt
stöd*

den har motioner också avgivits i anslutning till propositionens förslag om att införa en ny avståndsklass med resetillägg på 160 kronor vid ressträckor över 45 kilometer. Vid utskottsbehandlingen har vi stannat för 150 kronor som resetillägg, och det har vi följt upp i vår reservation 12. Det innebär att resebidraget skulle få samma storlek som inackorderingsbeloppet. Därmed får eleverna frihet att välja mellan att bo inackorderade eller att resa mellan hemmet och skolan om möjlighet därtill finns.

Vi har också fått del av erfarenheter av detta inte minst från Norrbotten. Jag hade för ett par dagar sedan tillfälle att samtala med en av inspektörerna vid länskolnämnden i Norrbotten. Där bekräftar man att det finns många elever som reser både fem och sex mil per dag. Det är möjligt tack vara de goda vägarna och de förbättrade färdmedlen.

Från den utgångspunkten finns det anledning att följa vårt förslag att inrätta en ny reseklass med ett resebidrag på 150 kronor.

Det finns anledning att bifalla de två reservationer som jag nu har redovisat enär det för gymnasieeleverna är nödvändigt att kunna få behålla det nära sambandet med hemmet. Jag tror att den kontakten, eller vetskapen att man åtminstone kan få komma hem varje vecka, kan öka motivationen för studier. Det är väsentligt för många elever från hem utan studietradition att få en sådan studiemotivation. Det skulle ge en bredare rekrytering till högre studier än den vi har i dag. Det är rättvist att ge eleverna den valfriheten och på det sättet främja deras möjligheter till studier.

Det är från den utgångspunkten, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till reservationen 12.

I hela det paket som föreligger här finns många reservationer antecknade. Från centern har vi avgivit reservationerna 9, 10, 12 och 17, vilka jag alltså har yrkat bifall till. Jag skulle vilja tillägga att det fåtal reservationer som centern avlämnat i förhållande till det totala antalet visar att vi har stannat för punkter som vi betecknar som synnerligen angelägna. Det är min förhoppning att kammaren skall komma till samma slutsats och följa våra reservationer.

I detta anförande instämde herr Norrby i Gunnarskog, fröken Pehrsson och herr Eriksson i Ulfby (samtliga c).

Fröken BERGSTRÖM (fp):

Herr talman! Vid 1964 års riksdag fattades beslut om nu gällande studiesocialt stöd. I det sammanhanget uttalade dåvarande ecklesiastikministern Edenman att det rörde sig om den största studiesociala reform som dittills genomförts. Genom den skulle alla ekonomiska och sociala hinder för högre utbildning undanröjas.

Man kan konstatera att reformen innebar betydande förbättringar. Bl. a. kom nya studerandegrupper i åtnjutande av studiesocialt stöd. Men i vissa avseenden kan man tala om försämring. Särskilt gäller det studerande vilka tidigare kunnat erhålla naturastipendier och räntefria lån.

De nuvarande reglerna har alltså varit i kraft bortåt tio år. Under de

senaste åren har stark kritik riktats särskilt mot utformningen av det stöd som utgår vid eftergymnasial utbildning -- det som kallas studiemedels-systemet.

Studiemedelssystemet har inte motsvarat förväntningarna, och många talar om misslyckande. I den allmänna debatten har kritiken framför allt inriktat sig på studiemedlens totalbelopp, bidragsdelens storlek, återbetalningsreglerna och prövningen mot makes inkomst. Flera av dessa brister har tidigare tagits upp motionsvägen av folkpartiet. Motionerna har hittills avslagits -- i regel med hänvisning till pågående utredningar.

Men när resultatet av dessa utredningar väl föreligger är regeringen ofta inte särskilt benägen att följa de rekommendationer som där görs. Man skulle tillspetsat kunna säga att utredning ibland tycks vara ett sätt att förhålla frågan. 1968 års studiemedelsutredning kan ses som ett exempel. Man får intrycket att den tillsattes som ett försök att dämpa den häftiga studerandekritiken mot olika brister i studiemedelssystemet. Denna utredning lade fram ett betänkande hösten 1971. I 1972 års statsverksproposition fick vi veta att något förslag med anledning av detta betänkande inte skulle läggas fram 1972. Först i år har vi fått ett förslag. Men det är ett förslag som innebär ett nej till det mesta som utredningen kommit fram till. Propositionen innehåller endast mindre ändringar i studiemedelssystemet -- man skulle kunna tala om detaljusteringar. De viktigaste förslagen från 1968 års studiemedelsutredning har lämnats utan åtgärd. Fem års utredningsarbete och de förväntningar det väckt har upplösts i intet. Jag kan alltså inte dela den föregående talarens positiva syn på de förslag som nu läggs fram.

Sedan propositionen framlades har åtskilliga negativa reaktioner märkts. Från många olika håll påtalas brister i förslaget. Ett stort antal motioner med förslag till förbättringar har också lämnats med anledning av propositionen, och till utskottsbetänkandet har fogats inte mindre än 23 reservationer.

Jag ber att i detta sammanhang få yrka bifall till de reservationer där herr Mundebos och mitt namn förekommer. Herr talman! Jag kommer senare inte att gå in på de enskilda reservationerna utan ber att få yrka bifall till ifrågasvarande reservationer i klump.

I partimotionen från folkpartiet, nr 1729, med anledning av propositionen formuleras tre krav på ett fungerande studiestöd:

1. Det skall bidra till att skapa en jämnare social rekrytering.
2. Det skall tillförsäkra den studerande ekonomisk trygghet under studietiden och göra det möjligt att upprätthålla en rimlig standard.
3. Det skall ge ekonomisk trygghet även efter studietiden. Återbetalningen av studielån får inte bli för betungande.

Hur har då det nuvarande systemet fungerat?

Vad beträffar det första kravet, rekryteringen, förefaller det som om studiemedelssystemet inte haft någon större utjämnande effekt för rekryteringen till högre studier. Studiemedelsutredningen har låtit göra en undersökning i det avseendet och konstaterar med ledning av den att "det fortfarande är en påfallande stor social snedrekrytering till högre studier". Det har visserligen enligt utredningen skett en svag ökning av antalet studerande från socialgrupp 3, men det har inträffat en

motsvarande minskning av antalet från socialgrupp 2. Andelen nyinskrivna från socialgrupp 1 har varit så gott som konstant.

Det andra kravet avser tryggheten under studietiden. Under senare år har utnyttjandegraden när det gäller studiemedel sjunkit mycket kraftigt. Enligt studiemedelsutredningen utnyttjade för ett par år sedan endast två tredjedelar av de studerande studiemedelsystemet. Bara ungefär hälften av de studerande utnyttjade de återbetalningspliktiga studiemedlen. Det tyder på att studiemedlen inte ger den trygghet man skulle önska. Förklaringen kan vara att totalbeloppet inte följt kostnadsutvecklingen i fråga om de levnadskostnader som är särskilt framträdande i budgeten för de studerande. Framför allt gäller detta bidragsdelen. Den utgör ju ett fast nominellt belopp, 1 750 kronor, och det har varit oförändrat från 1965, vilket innebär att bidraget minskat i värde.

Många studerande förvärsarbetar vid sidan av studierna för att kunna upprätthålla en rimlig standard. För många innebär detta en fördröjning av studierna och därmed ökad skuldsättning.

Det tredje kravet gäller tryggheten efter studietiden. Genom att bidragsdelen minskar i förhållande till det totala studiemedelsbeloppet, som jag nyss nämnde, ökar skuldsättningen år från år. De studenter som börjar studierna nu får större skulder än de som började 1965. En tabell ur studiemedelsutredningens betänkande som illustrerar detta återfinns i folktopartimotionen 1729. Därtill kommer att effekterna av återbetalningsreglerna är svåröverskådliga för de enskilda låntagarna. Många känner sig osäkra på hur reglerna fungerar. Därför blir det för många en negativ upplevelse att den nominella skuldbördan inte minskar trots höga amorteringar. Det blir allt vanligare att man frigör sig från studieskulder genom frivilliga inbetalningar. De frivilliga återbetalningarna har ökat från något över 4 miljoner kronor 1970 till drygt 39 miljoner kronor 1971. På ett år har alltså de frivilliga inbetalningarna ökat så pass mycket.

Jag skall nu, herr talman, närmast beröra de förslag i folktopartimotionen som har anknytning till dessa resonemang. Vi föreslår i motionen återkommande justeringar av totalbeloppet och även mera långsiktiga utredningar i fråga om belopp och återbetalningsregler. Men vi menar dessutom att vissa åtgärder kan vidtas omedelbart. Dessa åtgärder vill jag beröra i korthet, och jag hänvisar för övrigt till motionen och reservationerna.

Beträffande totalbeloppet föreslår vi att maximibeloppet höjs från 70 procent av basbeloppet per termin till 75 procent per termin – alltså 150 procent per läsår. Detta är helt i överensstämmelse med studiemedelsutredningens förslag. I propositionen avvisas det förslaget med hänvisning till de nya reglerna för bostadstilläggen till låginkomsttagare med och utan barn. I vår motion påpekar vi att de som bor i studentbostadshus sällan kan utnyttja bostadstilläggen. Utskottsmajoriteten följer propositionen och hänvisar även till studentekonomiska undersökningen vid statistiska centralbyrån. Man utnyttjar alltså möjligheten att hänvisa detta förslag till utredning.

Vi föreslår också förändringar beträffande bidragsdelen. Den utgjorde år 1965, när systemet trädde i kraft, 25 procent av det totala

studiemedelsbeloppet. För närvarande är den andelen ungefär 17 procent. Vi menar att det är angeläget att bidragsdelen återfår sitt ursprungliga värde och föreslår höjning till 25 procent och indexreglering så att värdet bibehålles. Men vi får inte gehör för detta krav hos utskottsmajoriteten.

I anknytning till förslaget om en höjning av bidragsdelen menar vi att tidigare studerande som erhållit en mindre bidragsdel bör få kompensation i efterhand. Detta skulle kunna utformas som en avskrivning av studieskulden så att uppbyggt bidrag tillsammans med avskrivet belopp utgör 25 procent av uppburna studiemedel.

Återbetalningsreglerna innehåller vissa s. k. trygghetsspärrar, men vi anser att dessa bör förbättras för att ge den trygghet som man eftersträvar. Jag skall inte gå in på detaljerna men vill bara nämna förslagen. Vi föreslår att den s. k. avgiftsgränsen, där uppskov med återbetalning kan beviljas, höjs från 2,5 gånger basbeloppet till 4 gånger basbeloppet. Likaså föreslår vi att den s. k. jämförelseräntan sänks från 60 till 40 procent av statens normallåneränta. Närmare detaljer framgår av motionen 1729 och reservationerna 7 och 8 till betänkandet.

En fråga som jag inte berört tidigare mer än att jag nämnt den gäller makeprövningen. Tildelningen av studiemedel görs ju beroende av egen inkomst och förmögenhet och av makes inkomst och förmögenhet. Folkpartiets principiella inställning till detta vill jag belysa med ett citat ur partimotionen "Rättvisa åt kvinnorna" nr 1973:850:

"Enligt folkpartiets uppfattning bör den individuella principen, som nu accepterats som riktlinje på skatteområdet, också gälla inom det studiesociala systemet. Målet bör alltså vara att reduceringen av studiemedlen på grund av makens inkomst helt avskaffas."

Det är alldeles uppenbart att det framför allt är kvinnorna som drabbas av makeprövningen. Studiemedelsutredningen föreslog höjning av fribeloppet vid denna prövning från nuvarande 140 procent av basbeloppet per termin till 230 procent samt att alltid ett minimibelopp på 10 procent av basbeloppet per termin skulle utgå. Propositionen föreslår ett fribelopp på 200 procent av basbeloppet men stryker minimibeloppet på 10 procent. Vi ser propositionens förslag som ett steg på vägen att helt avskaffa makeprövningen, men vi menar att man undan för undan måste gå vidare. Dessutom anser vi liksom studiemedelsutredningen att 10 procent av basbeloppet alltid skall utgå för att täcka de direkta kostnader som är förenade med studier — t. ex. inköp av kurslitteratur.

Jag vill nu, herr talman, övergå till några frågor som särskilt berör de vuxenstuderande.

Vid föregående års riksdag fattades principbeslut om att vuxenstuderande överförs från studiehjälpsystemet till studiemedelssystemet. Propositionen 63 föreslår att beslutet nu fullföljs. Det berör framför allt vuxenstuderande vid gymnasieskolan, folkhögskolan samt kommunal och statlig vuxenutbildning. Genom detta överförande av äldre studerande till studiemedelssystemet får man en större likformighet i studiesocialt avseende för vuxna även om studierna bedrivs på olika stadier.

När man granskar detta närmare finner man dock att systemets regler

är dåligt avpassade för vuxna. Flera kommer att drabbas av försämringar. Konsekvenserna uppdagas undan för undan. I och med att centrala studiehjälpsnämnden nu gett ut en folder om det ändrade studiestödet — man har gjort det under förutsättning av riksdagens godkännande — märker man oro bland vuxenstuderande. Ett par av dessa försämringar behandlas i utskottsbetänkandet och är upplagna i reservationer. Jag vill nämna något om de förslagen.

Låt mig först och främst påpeka att deltidss studerande inte kan få bidragsdelen i studiemedelssystemet men däremot återbetalningspliktiga studiemedel. Det menar vi är mycket beklagligt då deltidss studier i många fall är den bästa och kanske enda möjligheten. Mycket talar för att man i framtiden i första hand bör satsa på deltidss studier. Bidraget bör enligt vår mening utgå till samtliga studerande i studiemedelssystemet oberoende av studieform. Detta överensstämmer med förslag från centrala studiehjälpsnämnden.

De vuxenstuderande inom studiehjälpsystemet har vidare under vissa omständigheter haft möjlighet till avskrivning av studielån. Den möjligheten bortfaller nu, när de studerande överförs till studiemedelssystemet. Vi menar att den grundläggande utbildning det är fråga om inte skall behöva medföra omfattande skuldsättning.

Ytterligare en fråga i detta sammanhang, som också tas upp i vår motion, är utbildningsbidraget vid arbetsmarknadsutbildningen. Utbildningsbidrag utgår i princip inte för studier vid läroanstalt där studierna kan finansieras med studiemedel. Endast om ansökan om studiemedel avslås beviljas utbildningsbidrag. Detta innebär en klar försämring för de vuxenstuderande som nu överförs till studiemedelssystemet. Konsekvensen kan nämligen bli att vissa arbetslösa kommer att utestängas från utbildningsbidrag genom att de anses lämpade att bedriva studiemedelsberättigade studier. En arbetslös kanske därför väljer arbetsmarknadsutbildning med hänsyn till det studiestöd som kan erhållas i stället för med hänsyn till utbildningsbehovet och till vederbörandes egna förutsättningar. Folkpartiet föreslår att arbetsmarknadsmyndigheterna självständigt prövar de arbetsmarknadspolitiska skälen för utbildningsbidrag och därefter väljer lämplig utbildning, oavsett vilken form av studiestöd som utgår för övriga studerande inom den aktuella utbildningen. Men en förutsättning är givetvis att utbildningsbidrag och studiemedel inte utgår samtidigt. Tyvärr har utskottsmajoriteten inte velat ansluta sig till de här diskuterade förslagen beträffande vuxenstuderande.

Jag vill också ta upp ett par andra frågor som rör de vuxenstuderande men som inte behandlas i propositionen.

Studiebidraget i studiehjälpsystemet utgår nu utan inkomstprövning. Vuxenstuderande som överförs till studiemedelssystemet har tidigare utan inkomstprövning erhållit 175 kronor per månad under nio månader. I studiemedelssystemet sker inkomstprövning, vilket alltså innebär en försämring för dem som överförs till detta system. Studiemedlen är också, som framgår av vad jag sade nyss, beräknade för i princip nio månader. För försörjningen under tre månader är man ofta hänvisad till förvärvsarbete. För studiemedlen gäller att det belopp som utgår för en termin minskas med två tredjedelar av den del av den studerandes

inkomster under terminen som överstiger 40 procent av basbeloppet. För närvarande ligger den gränsen vid ungefär 3 000 kronor. En vuxenstuderandes familj behöver säkert en inkomst på minst 6 000 kronor för att klara försörjningen under de tre sommarmånaderna. Detta kommer alltså att medföra en reduktion av studiemedlen.

1968 års studiemedelsutredning har nyligen föreslagit en höjning av inkomsttaket, alltså efter det att propositionen lagts. Då överföringen av vuxenstuderande sker fr. o. m. den 1 juli i år är det angeläget att en höjning av taket sker snarast. Jag vill därför till statsrådet Moberg ställa frågan om han är beredd att lägga fram ett sådant förslag för höstriktsdagen.

För att illustrera vad bortfallet av bidragsdelen och reduktionen av studiemedel mot inkomsten betyder vill jag här lämna ett exempel. Det gäller en ensamstående 30-årig person med barn. Personen arbetar deltid och har en bruttoinkomst på 18 000 kronor per år samt studerar för grundskolekompetens. För närvarande har denna person studiebidrag på 1 575 kronor per år, alltså 175 kronor per månad under nio månader. Men enligt den proposition vi nu behandlar, propositionen 63, utgår inte bidragsdelen till deltidsstuderande, som jag tidigare nämnt, och den saken har tagits upp i reservationen 3. Däremot kan personen erhålla återbetalningspliktigt studiemedel, som reduceras i förhållande till inkomsten, och personen kan även erhålla återbetalningspliktigt barn-tillägg, som också reduceras i förhållande till inkomsten.

Jag vill nämna ytterligare en sak beträffande de vuxenstuderande. Studiemedel kan inte utgå till studerande som är äldre än 45 år om inte särskilda skäl föreligger. Centrala studiehjälpsnämnden hade föreslagit att det inte skall finnas en sådan särbestämmelse för äldre studerande i gymnasieskola och andra skolformer där studiehjälp tidigare utgått. Likaså föreslog CSN att de som vid överförandet till studiemedelsystemet påbörjat sin utbildning och är över 45 år skall få fortsätta sin utbildning med studiemedel. Statsrådet Moberg har endast tillstyrkt det sistnämnda förslaget, och det vore intressant att få en motivering för denna åldersgräns, och givetvis vore det intressant att höra om statsrådet är beredd att ompröva åldersgränsen.

Till sist, herr talman, vill jag påpeka att utskottet i samband med behandlingen av propositionen 63 har tagit upp en motion av några enskilda folkpartister, som tillsammans med mig föreslår ändringar beträffande studiestödet till utländska studerande. Jag avser motionen 1127 år 1973. Förslagen i motionen avser reglerna för beviljande av studiestöd till utländska studenter och är i korthet följande:

Vi anser att kravet på vistelse och förvärvsarbete i Sverige bör sänkas från två till ett år för andra utlänningar än flyktingar och därmed jämställda, som är undantagna från karenstidsregeln.

Det andra kravet är att hemarbetet skall jämföras med förvärvsarbete oberoende av om barn finns i hemmet eller ej.

Dessa krav har varit föremål för kammarens behandling under tidigare år, och jag ber därför bara att få hänvisa till de motiveringar som finns i motionen och i reservationen 21, som är fogad till utskottets betänkande.

Jag skulle kunna göra en längre utläggning i detta avseende också, men

jag anser att jag bör inskränka mig till att hänvisa till reservationen och motionen.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Jag förmodar att en stor del av kammarens ärade ledamöter har läst Tage Erlanders memoarer. De har faktiskt på en punkt en anknytning till det vi i dag diskuterar. I ett kapitel där berättar Tage Erlander om gamla tiders växelrytteri bland studenterna – ett system som i dag kanske för många framstår i en romantisk dager men, som Tage Erlander påpekar, naturligtvis var ett stort slöseri med arbetstid och resurser. Han skriver följande:

”Det måste ha varit ett helt vansinnigt slöseri med dyrbar ungdomstid, att en mängd ungdomar finansierade sitt uppehälle i Lund på detta sätt. Det var naturligtvis också ett våldsamt slöseri med allmänna medel. Här byggde samhället universitet och institutioner och anskaffade lärare. Men de utnyttjades dåligt, så länge som många av de begåvade studenterna fick använda stor del av sin begåvning till att försöka få folk att skriva på deras växlar. Därför var en av mina första insatser i svensk politik att genomföra statsgaranti till akademikerlånen, en åtgärd som både stabiliserade studenternas ekonomi och skapade stora vinningar för samhället.”

Herr talman! Sedan 1965 har vi ett studiemedelssystem som är behäftat med så många brister och felaktigheter att endast 50 procent av de studerande vill använda det. Studenterna i dag behöver icke skriva på växlar som på den tiden men måste på olika sätt – genom extraarbete och liknande – försöka få ihop så mycket pengar att de kan föra en dräglig tillvaro under studietiden eller för att över huvud taget kunna studera. Också detta måste naturligtvis vara ett slöseri med både studenternas och samhällets tid och resurser. För den som följt utvecklingen på detta område råder det inget tvivel om att vi i vissa avseenden har fått en liten, liten återgång till forna tiders växelrytteri vad beträffar strävan att finansiera studierna, även om formerna skiljer sig jämfört med förr.

Det är särskilt två saker som intresserar och som blivit utsatta för kritik i det nuvarande studiemedelssystemet. Det är dels studiemedlens totala belopp, dels reglerna för återbetalning. Det är, herr talman, ingen tvekan om att det är just på dessa två punkter som studenterna – med fog, tycker jag – är missnöjda, och det är just på dessa två punkter som de särskilt noga följt debatten under senare år. Det nuvarande systemet är psykologiskt olyckligt konstruerat. Jag tänker då inte minst på indexlånesystemet. Man kan naturligtvis säga att systemet inte är så gammalt, att vi får ge oss till tåls, pröva oss fram och vinna erfarenheter. Men, herr talman, det är nu inne på åttonde året, och det har alltså funnits möjligheter att göra korrigeringar, och gång på gång har det i denna kammare och vid universiteten framförts både krav och konstruktiva förslag i den riktningen. Studenterna ser i dag sina skulder öka undan för undan. Många upplever det som lika fördelaktigt att ta ett vanligt banklån, och, som sagt, bara 50 procent av studenterna utnyttjar systemet, vilket väl rimligtvis inte kan vara något särskilt gott betyg.

Här måste reformer komma till stånd. Vi har ett växande studentantal.

Ingen tvekan råder om att även i framtiden en stor del av ungdomen kommer att gå vidare till postgymnasiala studier, och bara detta tycker jag borde vara en tankeställare. Jag skulle vilja fråga utskottsmajoriteten om man verkligen tycker att de studiemedel som i dag utgår är avpassade till levnadskostnadsnivån för studenterna; på detta område löser propositionen inte några problem utan de kommer att kvarstå. Utskottsmajoriteten vill visserligen att vi skall utreda frågan vidare, men den kommer då alltså att skjutas på framtiden. Ytterligare reformer måste alltså till, men de måste till ganska snabbt.

Personligen tycker jag att det är mycket olyckligt att bidragsdelen undan för undan urholkats. Det är ett rättvisekrav att den så snabbt som det praktiskt är möjligt förs upp till den ursprungliga nivån. Jag skall inte utveckla dessa ting ytterligare – min partikamrat, herr Wijkman, kommer något senare i debatten att ta upp just denna fråga.

Herr talman! Det finns som sagt ett missnöje bland studenterna. Man kan naturligtvis tycka att denna grupp har fått många av sina krav tillgodosedda och att detta ingalunda är en grupp som i detta samhälle befinner sig i något särskilt ogynnsamt läge jämfört med andra grupper. Sådana jämförande resonemang kan man alltid föra. Men jag tycker ändå att det ligger mycket i just Tage Erlanders resonemang i memoarerna att ett olyckligt utformat studiemedelssystem är kostsamt både för de enskilda och för samhället. Därför tror jag att många studenter har blivit väldigt besvikna på den proposition som vi behandlar i det här betänkandet, propositionen 1973:63, eftersom den bara gör justeringar inom det nuvarande systemets ram och trots en mångårig kritik vill skjuta viktiga avgöranden på framtiden. Den ger inte heller några egentliga indikationer på i vilken riktning vi skall söka lösningarna.

Herr talman! Representanter för mitt parti kommer något senare i debatten att utveckla en del av de reservationer som moderata samlingspartiet i utskottet är med på. Jag skall därför sluta här för att icke i onödan förlänga debatten.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till reservationerna 2, 4, 6, 12, 15, 18 och 20, som är fogade till socialförsäkringsutskottets betänkande nr 17.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! I socialförsäkringsutskottets betänkande nr 17 behandlas tre motioner från vänsterpartiet kommunisterna: motionen 1908 angående skolväsendets organisation i glesbygd, motionen 1136 angående införande av studielön – en motion som väcktes redan under den allmänna motionstiden i januari månad – och slutligen motionen 1730 angående studiesocialt stöd, som har inlämnats med anledning av propositionen 63.

Herr talman! Vi vet alla att allt fler människor i vårt land berörs av någon form av utbildning utöver grundskolan liksom vi vet att utbildningen utgör en av de verkligt stora posterna i budgeten. Detta får dock inte förleda oss att tro att alla möjligheter står öppna för hela det svenska folket att skaffa sig utbildning. Om vi granskar verkligheten, finner vi snart att den bilden inte stämmer. Exempelvis har satsningen på vuxenutbildning inte resulterat i att vi verkligen lyckas nå de människor

som har det största utbildningsbehovet, och i fråga om den högre utbildningen består alltså den sociala snedrekryteringen. Arbetarklassens andel av dem som genomgår högskoleutbildning är skrämmande låg; det bevisar undersökningar som har gjorts.

I U 68:s delbetänkande redovisas att t. ex. när det gäller manliga studerande som har nyinskrivits inom agronom-, apotekar-, civilekonom-, civilingenjörs-, jurist-, jägmästare-, läkare-, tandläkare- och veterinärutbildning har andelen från socialgrupp 1 ökat rätt betydligt, nämligen från 47 procent vid 1950-talets mitt till 52 procent vid dess slut. Andelen studerande från socialgrupp 3 har snarare förhållit sig konstant. Samma utredning visar också att 82 procent av ungdomarna från socialgrupp 1 söker sig till gymnasieutbildning, medan endast 25 procent av ungdomarna ur socialgrupp 3 gör detta.

I dag måste därför en lång rad av åtgärder sättas in för att åstadkomma en bättre tingens ordning. En av orsakerna till denna sociala snedvridning är det studiesociala systemets utformning. Det är förenat med stor skuldsättning att bedriva studier vid utbildningsvägar med ett par tre års utbildningstid. Ungdomarna från arbetarhemmen kan av detta skäl väja för att börja sin utbildning vid sådana utbildningslinjer. De stora studieskulder och svårigheterna att klara uppehållet under studietiden drabbar främst de studerande från arbetarhemmen. De måste antingen leva mycket knappt eller förvärsarbete vid sidan om studierna — om det nu går att få något förvärsarbete.

Det studiesociala stödets utformning påverkar alltså val av studievägar och leder till att befästa och förstärka den sociala klasskiktningen till utbildningar som är långa, sammanhållna och mer kvalificerade. Men givetvis har den sociala snedrekryteringen också andra orsaker, det är vi villiga att erkänna, såsom studietradition, olikheter i läsvanor, yrkesinriktningstradition osv. Men i dag kan väl ingen förneka att de studiesociala frågorna spelar en mycket viktig roll.

Enligt vår uppfattning måste man för att på ett radikalt sätt bryta denna sociala snedrekrytering få *en helt ny grundsyn* på de studiesociala frågorna. Riktmärket måste vara att införa *studielön*. Den frågan har vi utförligt tagit upp i vår motion 1136, där vi har krävt en utredning rörande införande av studielön.

I detta sammanhang ber jag att få yrka bifall till reservationen 22.

Också studier är en produktiv insats. När en människa studerar och utvecklar sina kunskaper bidrar hon inte bara till sin egen personlighets utveckling utan också till att höja samhällets produktivkraft — givetvis förutsatt att hon studerar i ett samhälle som kan garantera henne arbete. Studier är alltså nyttiga. Detta är ytterligare ett argument för införande av studielön.

Ibland försöker man konstruera upp en intresse motsättning mellan de arbetande och de som studerar. Man hänvisar då till bl. a. studiefinansieringen. De arbetande betalar de studerandes studier, säger man, och studiebidragen går på skatterna. Detta är riktigt. Men studierna kan bli till nytta för hela det arbetande folket. De arbetande betalar genom sitt arbete också kapitalistklassens inkomster och miljonärsfruarnas lyxkonsumtion, men dessa kommer i alla fall inte de arbetande till godo.

Den övervägande delen av de studerande, de många som inte drivs av snöd karriärism eller av ambitioner att få sådana poster i samhället där de kan sätta sig på de arbetande, har på en rad områden gemensamma intressen med de arbetande. Det gäller inte minst på de sociala och ekonomiska områdena. De studerande liksom de arbetande drabbas av höghyrespolitiken, av hyresutplundringen. De studerande liksom de arbetande drabbas också av de höga livsmedelspriserna, de höga indirekta skatterna, momsens på maten osv. De studerande liksom de arbetande drabbas av bristen på samhällets barn tillsyn. Ja, det finns många frågor som förenar de studerandes intressen med de arbetandes.

Innan utredning om studielön har gjorts och innan vi har beslutat införa studielön måste vi enligt vårt sätt att se förbättra det nuvarande studiesociala stödet på flera punkter. I vår motion 1730, väckt med anledning av propositionen 63, har vi bl. a. krävt höjning av studiemedlen. I propositionen föreslås att maximibeloppet för studiemedel skall utgå oförändrat med 140 procent av basbeloppet per läsår. Däremot har studiemedelsutredningen liksom vi och flera andra ledmöter här i kammaren ansett att detta är klart otillräckligt och föreslagit en höjning till 150 procent av basbeloppet. Naturligtvis är inte heller detta tillräckligt enligt vår uppfattning utan bör framdeles höjas.

I detta sammanhang ber jag att få yrka bifall till reservationen 1.

Studiemedlens bidragsdel utgjorde när studiemedlen infördes 25 procent av studiemedelsbeloppet. Denna del är inte som den återbetalningspliktiga delen indexreglerad. Detta har inneburit att just bidragsdelen år från år har urholkats i stället för att öka. Bidragsdelen kan och bör enligt vår uppfattning användas som ett medel att successivt införa studielön, och en första åtgärd måste i detta sammanhang vara att återställa bidragen till de ursprungliga 25 procenten och även låta denna del bli indexreglerad.

Förutom att detta krav finns i vår motion 1763 påyrkas denna ökning av studiebidragsdelen i motionerna 1162 och 1729. Jag ber i detta sammanhang att få yrka bifall till reservationen 16.

Barntillägget inom det nuvarande studiemedelssystemet utgör 25 procent av basbeloppet, och dessa bidrag utgår i form av återbetalningskyldiga studiemedel. Enligt vår uppfattning skall samhället överta en allt större del av barnkostnaderna. Barntillägget bör därför utgå i form av icke återbetalningspliktiga studiemedel. Att de studerande har barn skall inte behöva innebära förhöjd skuldsättning.

Utskottet säger att om detta krav skulle tillgodoses, skulle de studerande gynnas i förhållande till andra grupper i samhället på ett sätt som inte är motiverat. Denna uppfattning måste vara felaktig, så länge studiemedel utgår med så låga belopp som för närvarande. — En annan syn vore möjlig, ifall man hade studielön. Då skulle givetvis inte studielönens storlek bestämmas av det antal barn studerande har lika litet som andra löner utgår efter familjens barnantal.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen 5. I detta sammanhang ber jag också att få yrka bifall till reservationen 19, där vi har krävt en höjning av barntillägget.

Dagens vuxenstuderande skall nu överföras till studiemedelssystemet.

Propositionen föreslår att de deltidsstuderande vid kommunala vuxenutbildningsanstalter endast skall erhålla den återbetalningspliktiga delen av studiemedlen, under det att deltidsstuderande vid universitet och högskolor liksom tidigare skall få även bidragsmedel.

Detta är en orimlig skillnad enligt vårt sätt att se. Centrala studiehjälpsnämnden är av samma uppfattning och har i en skrivelse av den 29 november 1972 föreslagit att också de deltidsstuderande vid kommunal vuxenutbildning bör erhålla studiemedel i form av såväl bidrag som återbetalningspliktiga studiemedel. Samtliga studerande skall givetvis ha samma villkor när det gäller studiemedel. Villkoren skall inte vara avhängiga studieformen. Det är en rättvisefråga som kan och bör lösas omedelbart utan ytterligare utredningar.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen 3.

Vid överförandet av vuxenstuderande till studiemedelssystemet aktualiseras också frågan om avskrivning av studiemedel. De vuxenstuderande som i botten har endast folkskola kommer huvudsakligen från arbetarhem. Även om det i dag finns en formell möjlighet är det dock oftast praktiskt omöjligt att för denna kategori vuxenstuderande, som saknar grundskole- eller gymnasiekompetens, börja studera vid universitet eller högskolor. Vi anser därför att denna grundläggande utbildning, som alla våra ungdomar får i dag, inte skall tvinga de vuxenstuderande att skuldsätta sig ytterligare. Med det nya systemet försvinner för dessa studerandekategorier framtida möjlighet till avskrivning av de skulder som de tvingas dra på sig just för att få en grundutbildning. Detta innebär en försämring för de vuxenstuderande som inte kan accepteras.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen 14.

Frågan om fria hemresor för våra gymnasiestuderande är ett problem som har diskuterats tidigare, men det är nu verkligen dags att bringa den till sin lösning. I glesbygdsutredningens betänkande *Utbildning i glesbygd* tar man upp problem som hänger samman med de långa restider som en del av de gymnasiestuderande kan få. Alla kan dessutom inte räkna med dagliga hemresor från gymnasieorten, utan alltför långa avstånd tvingar dem att vara inackorderade på gymnasieorten. Enligt utredningen är dock detta framför allt fallet i Norrlandslänen och Kopparbergs län.

I dessa delar av vårt land handlar det om rätt många studerande. Man räknar således med att mellan 35 000 och 40 000 elever i gymnasiala skolor för närvarande är inackorderade på den ort där de går i skola. Vid vissa gymnasieskolor i skogslänens inland uppgår de inackorderade till ungefär 60–70 procent av eleverna: i Norrbotten ca 30 procent, i Västerbottens inland 60 procent och i Jämtlands län ca 40 procent.

Vi har i vår motion 1908 betonat att det är av vikt ur undervisnings-synpunkt att eleverna har största möjliga kontakt med hemmet, att det är bra för det psykologiska välbefinnandet och att hemsemöjligheter därför måste garanteras. Nu utgår ett inackorderingstillägg med 125 kronor per månad. Propositionen föreslår en höjning till 150. Detta är positivt, men vi anser att det är otillräckligt och har därför ställt förslag om att riksdagen beslutar att snarast införa fria hemresor en gång i veckan för gymnasieelever som måste inackorderas på gymnasieorten. Detta krav har vi framfört i reservationen 11.

Också från borgerligt håll har man ställt i stort sett samma krav i reservationen 10, och eftersom vi anser att det här är en mycket viktig sak, som måste ha största möjliga opinion bakom sig och genomföras snabbt, vill jag meddela att vi därför från vpk ansluter oss till reservationen 10 som i sak innehåller samma krav som reservationen 11. Vi hoppas därmed få stöd för denna reservation av majoriteten i riksdagen.

Herr talman! De reservationer jag nu yrkat bifall till tar upp en del av de krav som i dag måste ställas och en del av de problem som måste lösas för att förbättra det föreslagna studiesociala stödet enligt regeringens proposition nr 63. En mycket bred samling av politiska ungdomsorganisationer och elevförbund har i ett uttalande till riksdagens ledamöter ställt sig bakom just dessa krav. Dessa organisationer representerar mycket breda skikt av den svenska ungdomen. Där finns bl. a. de politiska ungdomsförbunden: Kommunistisk ungdom, Centerns ungdomsförbund, Moderata ungdomsförbundet, Folkpartiets ungdomsförbund samt dessutom även Kristen demokratisk ungdom, Fria moderata studentförbundet och Clarté. Ställde sig partierna bakom samma ståndpunkter som ungdomsförbunden skulle det finnas en majoritet i riksdagen för att genomföra dessa krav.

Vi noterar med tillfredsställelse den breda uppslutningen bakom de krav vi fört fram. Det borde lända riksdagens ledamöter till eftertanke. Dessa förbättringar på det studiesociala området är nödvändiga.

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Underlaget för den proposition som vi nu har under behandling är främst det principbeslut riksdagen tog föregående år och den tekniska översyn som centrala studiehjälpsnämnden har gjort med anledning av detta riksdagsbeslut. Detta beslut innebar att man skulle överföra alla äldre elever till studiemedelssystemet.

Det primära i föreliggande förslag är dels den tekniska utformningen av innehållet i föregående års beslut, dels en ny studiestödslag där både studiehjälpen och studiemedlen sammanförts i en lagstiftning.

Denna lag ompänner ett vitt fält av stödnormer till studerande i olika åldrar och inom olika studieförmer. Ur den aspekten är det kanske naturligt att propositionen väckt motionslustan hos riksdagens ledamöter. Mängden av reservationer ger ju också belägg för att det sociala studiestödet är variationsrikt och inbjuder till många överbud från oppositionen. Trots detta är det mesta här gammal halm som tröskats i fjol och många gånger tidigare. Mot bakgrunden av detta kan man tycka att argumenten är uttömda. Jag vill i alla fall anföra skälen för utskottsmajoritetens ställning på de punkter där reservation föreligger.

Tyvärr, herr talman, tillåter inte den tid jag har begärt för anförandet här att jag går in på de olika synpunkter som framförts angående studiestödet i dess helhet samt andra principiella synpunkter. Jag vill bemöda mig om att försöka hålla mig inom den tid som jag har anmält mig för. Därför kommer jag att strikt hålla mig till de punkter där reservation föreligger.

Reservationerna 1 och 2 samt 15, 16 och 17 reser krav på dels höjning

Fredagen den
25 maj 1973

Studiesocialt
stöd

av studiemedelsbeloppet, dels förändring av den återbetalningsfria delen inom studiemedlen. Folkpartiet och även vänsterpartiet kommunisterna har ju föreslagit, och även med lagtext i sin reservation begärt, en höjning från 140 procent till 150 procent av basbeloppet. En sådan uppräknings skulle innebära en ökad kostnad på drygt 100 miljoner kronor. Utskottet, som vill anknyta till en mera samlad bild av olika stödformer och de ekonomiska möjligheter vi har till förstärkningar i stort, avstyrker förslaget. Folkpartiets och moderaternas propåer om en utvidgning av 1968 års studiemedelsutrednings uppdrag samt en förstärkning av det parlamentariska inslaget i utredningen avvisar utskottet mot bakgrunden av de utredningar som nu pågår och som har att ta ställning till studiestödets framtida utformning.

Jag är förvånad över fröken Bergströms kritik av tidigare tillsatta utredningar samtidigt som hon har långt gående förslag om nya utredningar på det här området.

Beträffande det s. k. studiebidraget som ju är en del av de 140 procenten och är återbetalningsfritt återkommer, som vi hört här, det gamla kravet på en höjning av beloppet och en indexreglering av detsamma. Ett återförande av detta belopp till 1965 års nivå skulle medföra en kostnad på 88 miljoner kronor. Moderater och folkpartister begär trots detta i en reservation både en uppräknings av denna del av studiemedlen till 25 procent av basbeloppet och en indexreglering av beloppet i fortsättningen. Samtidigt ger man den något häpnadsväckande upplysningen att dessa förslag inte innebär någon ökning av studiestödets budget. Visserligen kommer inte verkningarna förrän i samband med återbetalningen, men samma reservanter önskar i en annan reservation att man skall ge alla studerande som hittills inte tillgodoräknat sig 25 procent av basbeloppet avskrivning på studieskulden. Och dessa förslag tillsammans måste ju öka kostnaderna såväl omedelbart som på lång sikt. Det är i första hand 88 miljoner kronor. Och vad avskrivningsprojektet kommer att kosta är svårt att säga därför att man har ingen aning om hur många som kan komma med kompensationskrav. Men att det blir pengar och mycket pengar det kan man förutsätta.

Centern går för sin del försiktigare fram. Man godtar den nuvarande nivån för den avgiftsfria delen men beställer en indexreglering av den i fortsättningen. Vänsterpartiet kommunisterna ser en gradvis höjning till 25 procent som en etapp på vägen till den studielön som partiet eftersträvar och som fru Ryding så vältaligt har pläderat för här. Man har också en reservation med begäran om utredning av frågan om en framtida studielön.

Eftersom bidragsdelen ligger inom ramen för de 140 procenten åstadkommer man nu icke någon ökning av studiemedlen för den studerande även om man höjer den avgiftsfria delen. Det är ju först vid återbetalningen som detta kommer att ha återverkningar för den studerande. Genom att det är en fråga som ligger inom återbetalnings-systemet har utskottet i stort kommit fram till att den hör hemma i det komplex som återbetalningsreglerna utgör. Det förefaller som om denna fråga bör tas upp i samband med framtida åtgärder på återbetalningsområdet och lämpligen torde bli föremål för prövning inom den departe-

mentsgrupp som nu sysslar med dessa frågor.

Beträffande vad som anförs i reservationerna 7 och 8 angående återbetalningen hänvisar utskottet till den översyn som pågår på departementsplanet. Departementet har ju tillsatt en grupp med uppdrag att göra en översyn av återbetalningsreglerna, och utskottsmajoriteten anser att så länge denna grupp arbetar har riksdagen inte anledning att nu ta något initiativ.

Till studiemedlen är också knutet barntillägg. I propositionen föreslås att detta tillägg skall utgå med 25 procent av basbeloppet för varje barn, men endast till en av föräldrarna, även i de fall då båda studerar. På den punkten framställer moderater och kommunister förslag som, om de genomfördes, skulle ställa studerande föräldrar i klart favoriserad ställning till andra barnförsörjare.

Vpk:s förslag i detta fall är det mest långtgående därför att man dels begär att barntillägget skall bli återbetalningsfritt, dels föreslår att barntillägget skall utgå även vid deltidsstudier. Dessutom har partiet en reservation med förslag om en framtida höjning av barntillägget så att det, som man säger, skall täcka de verkliga kostnaderna för barn. Dessa förslag liksom moderaternas förslag att utöka rätten till barntillägg innebär ju att man vill sätta studerande föräldrar i särställning. I motsats till fru Ryding har jag svårt att förstå varför man skall se på studerande föräldrars situation på annat sätt än på situationen för alla andra föräldrar med låga inkomster. Utskottet finner inte skäl för en sådan prioritering av de studerande föräldrarna. Vänsterpartiet kommunisternas förslag om att barntillägget i sådana här fall skall göras återbetalningsfritt innebär i själva verket att man vill införa ett särskilt nytt barnbidrag för dessa föräldrar.

Propositionen innehåller också förslag till en betydelsefull förbättring av reglerna om reducering av studiemedel i förhållande till makes inkomst. Utskottet har anslutit sig till propositionens förslag, som ju kommer att ge ökade studiemedel till familjer med en årsinkomst på mellan 20 000 och 50 000 kronor. Rent principiellt gör utskottet ett uttalande som klart anger förväntningar om en fortsatt reformering med sikte på en framtida frikoppling från makes inkomst och förmögenhet. I reservationen 4 har dock moderaterna och folkpartiet i anslutning till detta tagit upp en i studiemedelsutredningen framförd tanke att man vid en fortsatt reducering ändå alltid skall garantera den studerande ett belopp, som motsvarar 10 procent av basbeloppet per termin. Detta förslag innebär att man skulle favorisera dem som har de högre inkomsterna medan statsmakternas strävan ju alltid har varit att i första hand förbättra de lägre inkomstagarnas villkor. Mot bakgrunden av denna tidigare inställning anser utskottet att riksdagen inte bör ta något sådant initiativ i detta sammanhang.

I reservationen 3 tar folkpartiet och vänsterpartiet kommunisterna upp frågan om studiemedel vid deltidsundervisning. Studiehjälp har hittills utgått i form av studielån enligt studiehjälpssystemet till deltidsstuderande i kommunal vuxenutbildning. Denna princip överförs i den nya lagen, så att det är endast den återbetalningspliktiga delen av studiemedlen som kan utgå i förekommande fall. Reserverna är

Fredagen den
25 maj 1973

*Studiesocialt
stöd*

missnöjda med detta och föreslår att båda delarna av studiemedlen skall utgå till samtliga studerande. Reservanternas pekar därvid på att deltidstuderande i eftergymnasiala utbildningsvägar har rätt också till bidragsdelen. Men reservanternas glömmar tydligen att denna förmån är begränsad av konkreta bestämmelser beträffande godkända skäl för deltidstudier. Enligt reservationen, som t. o. m. är försedd med lagtext, skulle deltidstuderande av alla kategorier utan någon begränsning kunna uppbära studiebidrag. Jag tror inte att reservanternas riktigt har tänkt igenom konsekvenserna av en sådan ordning.

Herr Mundebo och fröken Bergström önskar i en reservation en utvidgad bidragsrätt för elever som genomgår s. k. arbetsmarknadsutbildning. I reservationen hemställs att studiestödet i större utsträckning än nu skall kunna utbytas mot utbildningsbidrag som utbetalas genom AMS. Utskottet anser att denna fråga ligger inom inrikesdepartementets beslutsområde och pekar vidare på att den inom detta departement tillsatta utredningen med uppgift att överse de s. k. arbetsmarknadsbidragen också måste ta upp den av motionärerna aktualiserade frågan.

Den nuvarande avskrivningsrätten för vuxenstuderande är också föremål för förslag från folkpartiet och vänsterpartiet kommunisterna. Men här har nog förslagsställarna förbiset det faktum att det är i ett begränsat antal fall som en sådan avskrivning förekommit. Avskrivningsrätten är ju inte generell, utan det är endast i vissa fall, efter individuell prövning, som CSN har beslutat om sådan avskrivning. Det är givetvis väldigt vanskligt att i förväg bedöma hur vederbörandes ekonomiska förhållanden utvecklar sig efter studierna. Efter en utbildning kan ju inkomsten radikalt förändras till det bättre. Det viktigaste i det här sammanhanget är naturligtvis avbetalningsvillkoren. Dessutom är denna fråga en av dem som ligger i det komplex som den förut omtalade gruppen på departementsplanet har att sysselsätta sig med. Av den anledningen avstyrker utskottet detta förslag.

Så något om reservationerna beträffande de yngre studerandes förmåner. I reservationerna 10 och 11 behandlas en fråga som tidigare många gånger förts fram av socialdemokratiska motionärer, nämligen de inackorderade elevernas behov av kontakt med hemmet. Utskottet har redogjort för tidigare hemställan till Kungl. Maj:t om utredning på denna punkt och redovisar också den utredning som har utförts av CSN. Nu följer utskottet upp tidigare riksdagsopinion i denna fråga genom att föreslå att riksdagen ger Konungen till känna den förväntade riksdagen har på förslag till lösning av frågan om subventionerade elevresor. Här finns ju, genom glesbygdsutredningen och genom det förslag som CSN har lagt fram, olika alternativ, och utskottet anser det därför inte nu vara nödvändigt med några pekpinna till Kungl. Maj:t när det gäller hur denna fråga skall lösas.

I reservation nr 12 har de tre borgerliga partiernas ledamöter ett förslag beträffande resetilläggen för de elever som varje dag pendlar mellan hemmet och skolan. Förslaget innebär, som vi har hört, att man skulle införa en helt ny reseklass, men utskottet finner inte de skäl som anförts som underlag vara så bärande att riksdagen nu bör ta något initiativ i frågan.

Slutligen har vi den gamla följetongen om inkomstprövningen inom studiehjälpen. Den återfinner vi i reservation nr 13. Principen har varit att så mycket som möjligt begränsa skuldsättningen för de yngre eleverna och i stället sätta in stöd genom inackorderingstillägg och andra tillägg, och den principen finner utskottet vara bärande också i fortsättningen. Den i propositionen föreslagna höjningen av inkomstgränsen från 21 000 till 23 000 kronor vid inkomstprövning betyder ju också en förbättring i det här avseendet, liksom höjningen av inackorderingstillägget.

Herr talman! Det här är de punkter jag har haft anledning att syssla med. När det gäller de reservationer som berör sjukförsäkringen och utländska studerandes förmåner kommer herr Lindström att svara för utskottet. Jag tar mig nu friheten, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Fröken BERGSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Om jag uppfattade fröken Sandell rätt så uttryckte hon förvåning över min kritik mot tidigare utredningar. Det var inte utredningarna jag kritiserade, utan det var regeringens handläggning av utredningarnas förslag som jag huvudsakligen kritiserade. Jag kritiserade även det nuvarande studiemedelssystemet, men det har ju heller inte samband med utredningar.

Så några av de punkter fröken Sandell tog upp. I fråga om bidragsdelens storlek säger fröken Sandell att detta har ingen omedelbar effekt, det märks inte förrän de studerande skall göra sina återbetalningar. Jag har visserligen framhållit här tidigare att studenterna betraktar återbetalningsreglerna som oöverskådliga och känner sig osäkra inför dem. Men riktigt så osäkra är i alla fall inte dagens studenter att de inte begriper om de får en del av studiemedlen som direkt bidrag, som de inte behöver betala tillbaka, och en annan del som är återbetalningspliktig.

Jag är väldigt förvånad över att man säger att det här är en sak som skall utredas av den departementsgrupp som utreder återbetalningsreglerna. För mig förefaller det helt orimligt att detta hör dit; jag menar att det hör samman med studiemedlens storlek över huvud taget.

När det gäller de deltidsstuderande och deras möjligheter att få bidrag – eller rättare sagt brist på sådana möjligheter – säger bara fröken Sandell att det finns vissa avgränsningar och att de inte kan få bidrag. Dessutom säger hon att vårt förslag på denna punkt är ogenomtänkt. Jag skulle i stället vilja be fröken Sandell motivera varför de inte kan få bidraget. Utskottet har, som man så gärna gör, hänvisat till den utredning som kallas för SVUX och som sysslar med de vuxenstuderande. Det är ju ett sätt att inte få fram resultat inom en nära framtid.

Fröken Sandell har också påpekat att en del av dessa förslag som vi för fram kostar pengar. Vi är medvetna om det, men vi menar att detta är ett område där man bör satsa.

Fru RYDING (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bemöta fröken Sandells invändningar mot vänsterpartiet kommunisterna, främst vad gäller vår reservation om att barntillägget inte skulle vara återbetalningsskyldigt.

Fröken Sandell säger att vi vill prioritera de studerande med detta förslag. Det är inte alls så. Jag trodde att jag i mitt första anförande tydligt nog hade sagt ifrån att det inte är fråga om någon prioritering. Vad det gäller är att vi inte vill att studerande skall ha större skuldsättning därför att de har barn, och jag utvecklade också detta. Det skulle vara en helt annan syn på frågan om det hade funnits studielön, som vi vill ha. Då skulle den inte utgå efter barnantalet, likaväl som andra löner inte gör det. Men med det nu gällande låga studiebidraget skall inte skuldsättningen behöva bli större för dem som har barn. Det hoppas jag att fröken Sandell i dag fattat.

När det gäller vårt krav att deltidssuderande skall ha studiemedel kommer fröken Sandell fram till slutsatsen att skulle man gå på vårt förslag så skulle deltidssuderande av alla kategorier kunna uppbära studiemedel. Ja, deltidssuderande skall kunna uppbära studiemedel. Bestämmelser finns ju sedan om studieresultatet, så det skulle väl inte vara så farligt att ge de deltidssuderande studiemedel. De skall inte behöva särbehandlas. Den enda möjligheten för många människor att studera kan vara att göra det på deltid.

Beträffande avskrivningsmöjligheterna för de vuxenstuderande säger fröken Sandell att tidigare har man "efter individuell prövning" fått en avskrivning av studiemedel för de vuxenstuderande. Ja, nu gäller inte ens det, och det är väl en klar försämring i alla fall.

Fröken Sandell säger om hemresorna att det är onödigt att riksdagen kommer med pekpinna för *hur* den frågan skall lösas. Ja, *hur* den skall lösas kan det vara onödigt att komma med pekpinna för, men däremot anser jag att det är nödvändigt med en pekpinna *att* den omedelbart skall lösas. Det tycker jag är en betydande skillnad.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Sandell som företrädare för utskottet använde uttrycket att det här fanns många överbud i fråga om motioner och framställningar till utskottet. Får jag säga på det sättet, att det är många befogade krav som finns med här, men de ekonomiska skälen har gjort att det inte varit möjligt att följa upp alla dessa krav. Vi har ju en ekonomisk situation i dag som gör att alla kostnader måste prövas.

Skall man återställa realvärdet på studiebidragen till 25 procent kostar det närmare 90 miljoner kronor. Om man skall behandla parterna inom äktenskapet som individuella personer var för sig kostar det drygt 100 miljoner enligt uppgift. Det visar vilka kostnader det rör sig om.

Det är mot denna bakgrund som vi stannat för ett yrkande att man bör inrikta sig på att det nuvarande studiebidraget inte skall urholkas ytterligare. Det utgör 17 procent av sitt realvärde i dag jämfört med 25 procent när det infördes. Det är en realistisk målsättning när vi säger att man skall försöka bevara den nuvarande nivån vid sitt realvärde. Det är med denna utgångspunkt som vi avgivit reservationen 17.

Om hemresorna säger fröken Sandell att det är en gammal fråga i riksdagen. Det är riktigt. Jag skall inte tvista om vem som är far eller mor till det ursprungliga förslaget. Men låt mig påpeka att andra lagutskottet behandlade 1969 och 1970 framställningar i detta ärende och riksdagen

fattade positiva beslut. Centrala studiehjälpsnämnden har sett på saken, och glesbygdsutredningen har tagit upp dessa frågor som angelägna och väsentliga.

Jag tror också att ur social synpunkt, med tanke på sambandet mellan hem och elever, finns det all anledning till att frågan om hemresorna tagits upp. Man kan kalla det pekpinna eller vad som helst, men jag beklagar att förslag om detta inte fanns med i propositionen. Jag tror det är ytterst nödvändigt att man löser hemresefrågorna om det skall bli balans i fråga om möjligheterna för dessa elever att verkligen ägna sig åt studier. Det finns ändå hinder på detta område, och närheten till hemmet och kontakten med hemmet varje vecka skulle underlätta för många elever att våga ta det språng, som det innebär att börja bedriva gymnasiestudier.

Till slut några ord om restiderna och den nya restidsklassen. Får jag helt kort säga att 50 kilometer bra väg innebär att det tidsmässigt är närmare till skolan än om det gäller 30 kilometer dålig väg, och det är väl så man skall se saken. Till inackordering utgår ett bidrag på 150 kronor, och reseförmånen skulle utgöra 150 kronor. Det innebär de facto att inackordering plus hemresa varje söndag ställer sig dyrare än hemresa varje dag enligt en ny restidsklass, som vi föreslår. Ur den synpunkten finns det verkligen anledning för kammaren att biträda vår reservation nr 12.

Fröken SANDELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag håller fast vid mitt påstående, herr Carlsson i Vikmanshyttan, att det är överbud här. Om man skulle sammanräkna de överbud som förekommer i de olika reservationerna skulle det säkerligen bli ett par hundra miljoner kronor.

Vad beträffar det speciella förslag om hemresorna som herr Carlsson i Vikmanshyttan har pläderat för, så beräknas ju ett förverkligande av det förslag som CSN framlagt om en resa var tredje vecka kosta 7 miljoner kronor. Reservanternas krav är att eleverna skall få en resa varje vecka, men de har inte angivit närmare vad detta kan kosta. Om en resa var tredje vecka kostar 7 miljoner kronor, så måste emellertid en resa i veckan kosta ytterligare 14 miljoner. Och även om detta är små belopp i jämförelse med de stora kostnadsökningar som föreslagits på andra punkter, så måste man väl ändå kunna ange något så när var vi skall ta pengarna.

Skillnaden mellan reservationen 10 och utskottets förslag är, herr Carlsson i Vikmanshyttan, att utskottet gärna vill biträda ett förslag på denna punkt när resurserna tillåter, under det att reservanterna vill att Kungl. Maj:t snarast förelägger riksdagen förslag om en resa i veckan. Jag tror att problemet med resorna för inackorderade elever löses lättare i samband med att vi löser andra glesbygdsproblem. Nu ligger det dock förslag på Konungens bord, och Kungl. Maj:t har möjlighet att välja den mest framkomliga vägen.

Om jag sedan inte helt missuppfattade fru Ryding, så frångick hon i sitt anförande den ståndpunkt som kommunisterna intagit i utskottet när det gäller hemresorna. Jag uppfattade fru Ryding så att hon skulle

komma att rösta för reservationen 10, och det innebär i så fall att hon frånträder det förslag som kommunisterna har lagt.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c) kort genmäle:

Herr talman! När jag lyssnade på fröken Sandell och noterade vad hon tydligen ansåg vara väsentligt i argumenteringen för alla de reservationer som avgivits, så förvånade det mig att det var hemresorna varje vecka som var det mest känsliga och ömtåliga. Då vill jag säga så här: Det är en ytterst angelägen fråga från elev- och föräldrasynpunkt, och man skall därför bedöma frågan mot den bakgrunden. Om vi vill få en bredare rekrytering till gymnasieutbildningen, så skall vi också skapa ett underlag som gör att ungdomarna och föräldrarna vågar ta steget till denna utbildning. Och då är det utomordentligt viktigt att de får hjälp till den nära kontakt som bör finnas mellan de båda parterna.

Fröken Sandell sade att det skulle kosta så och så mycket med en hemresa varje vecka. Får jag då fråga: Hur många resor får eleverna under ett läsår, om riksdagen följer vad fröken Sandell här talar för?

Slutligen vill jag säga att jag ser det så, att denna reform tillsammans med frågan om en ny resebidragsklass är frågor som det brådskar att få uppklarade. Detta om man har ambitionen att vilja vidga underlaget och ge glesbygdens elever ökade möjligheter till gymnasiestudier.

Fru RYDING (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Bara några ord om hemresorna och om fröken Sandells påstående att jag har gått ifrån vår reservation.

På ett sätt är fröken Sandells påstående riktigt. Vi hemställer i vår reservation, nr 11, att riksdagen måtte besluta "att fria hemresor en gång per vecka snarast införes för gymnasieelever som måste inackorderas på gymnasieorten samt hos Kungl. Maj:t begär förslag angående sådana resor". Om jag sedan går till mittenpartiernas reservation, nr 10, så hemställer man där att riksdagen "i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening ger till känna vad utskottet anfört om hemresor för gymnasie-studerande" – det ligger sålunda helt i linje med vad vi vill – "samt begär förslag angående sådana resor".

Det är precis samma sakinhåll i de två reservationerna, och för att förenkla det hela ansluter vi oss till reservationen 10. Givetvis kunde vi ha hållit fast vid vår reservation 11 och fått en kontraposition till huvudvoteringen. Men då skulle vi ändå till slut haft att välja mellan reservationen 10 och utskottets hemställan och valt reservationen 10. Jag tycker inte att man skall göra det hela så besvärligt. Sakinhållet i reservationerna är ju detsamma.

Fröken SANDELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Carlsson i Vikmanshyttan att ingen – vare sig utskottet eller jag här i kammaren – har förnekat riktigheten i de sociala synpunkterna på de inackorderade elevernas möjlighet till hemresor.

Här går herr Carlsson ifrån frågan om resurserna genom att försöka överföra debatten till att gälla frågan om vi vill att eleverna skall få

hemresemöjligheter eller ej. Ingen har förnekat att det är nödvändigt att lösa det problemet, och riksdagen har tidigare vid flera tillfällen uttalat att det är en mycket viktig fråga. Särskilt sedan femdagarsveckan inom skolsystemet infördes, som medför en längre ledighet, då eleverna kanske får gå vind för våg på främmande ort, är det mycket betydelsefullt att de har bättre möjligheter att hålla kontakt med hemmet.

Men utskottet har här bl. a. anfört att det finns utredningsförslag till grund för ett förslag från Kungl. Maj:t. Jag fattar utskottets skrivning som en beställning till Kungl. Maj:t av ett förslag i denna fråga – så snart resurser finns att genomföra åsyftade åtgärder.

Herr talmannen anmälde att herr Carlsson i Vikmanshyttan anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Låt mig börja med att säga att det alltid är lika intressant att lyssna på socialdemokratiska partiets företrädare när de diskuterar studiemedelsfrågan. Debatten har pågått livligt under de tre fyra senaste åren om det nuvarande systemets brister. Varje år kommer socialdemokraterna sina kritiker till mötes en liten bit, men i stort sett är de kvar på grundvalarna från 1965. Några direkta, genomgripande förändringar i studiemedelsystemet vill socialdemokraterna inte vara med om att göra.

Under flera år var moderata samlingspartiet – ibland tillsammans med vpk, det får jag erkänna – det parti som ensamt kritiserade det här systemet. Det är därför glädjande att i dag kunna konstatera att framför allt folkpartiet har instämt i de flesta av de krav som vi motionsledes har framfört under flera år. Centern har också en väsentligt öppnare attityd än föregående år, och det är alldeles uppenbart att det finns en vilja hos dessa partier att förändra, och förändra i botten på flera punkter.

Här har nämnts, att ett av huvudskälen från dåvarande statsrådet Edenmans sida – när systemet infördes 1964/65 – var att skapa ett system som skulle vara så litet betungande ur skuldsättningssynpunkt som möjligt. Man ville framför allt se till att studerande ungdomar från lägre socialgrupper, från hem med dålig studietradition, skulle kunna studera vid universitet utan risk för betungande skulder.

Det här var en fin målsättning, som alla var överens om att verka för – det finner man när man läser utskottsbetänkandet och utskriften av debatterna. Men ingen hade då räknat med en så stark inflationsutveckling som den vi haft, framför allt under de senaste fyra fem åren. Och med den starka inflationsutvecklingen har det här systemet kommit att bli precis motsatsen till vad som var målsättningen.

Kritiken har också varit massiv – det tror jag att alla som har följt tidningsdebatten är beredda att medge – inom studentkårer, bland lärare och i denna kammare. Man har framför allt kritiserat själva grundreglerna för skuldsättning och återbetalning.

Jag har i olika sammanhang – jag skulle kunna citera ur protokollen från 1971 och 1972 – blivit beskylld både av fröken Sandell och av

statsrådet Moberg för att tala för vissa privilegierade grupper när jag har påtalat problemen med de här återbetalningsreglerna och med skuldsättningen. Det har sagts att jämförelserna -- som jag har gjort tidigare och kommer att göra i dag -- mellan studiemedlen och vanliga kreditlån har varit felaktiga och att det berott på två saker.

För det första har jag inte uppmärksammat, har det hetat, alla de fördelar som finns inbyggda i nuvarande system -- dvs. att lånen skrivs av om låntagaren dör, att låntagaren slipper betala efter uppnådd pensionsålder samt att lånen är avbetalningsfria under de första åren efter examen.

För det andra har man sagt att de föreslagna ändringarna -- att det skulle införas ett annuitetslånesystem eller något annat normalt lånesystem -- bara skulle gynna höginkomsttagarna.

Låt mig börja med att slå fast att de fördelar som finns i systemet -- att återbetalningsskyldigheten upphör om låntagaren dör och alltså inte belastar hans efterlevande, att man slipper betala vid uppnådd pensionsålder etc. -- självfallet skall behållas. De är rimliga och vettiga, och det är ingen som har kritiserat dem. Men när man sedan säger att den som kritiserar återbetalningsreglerna och föreslår ett annat system vill gynna höginkomsttagarna -- det kommer vi nog snart att få höra även i dag; det tycker jag mig redan ha märkt på fröken Sandell -- då är man ute på hal is. Socialdemokraterna har nämligen -- och det är flera år sedan -- lyckats skapa ett skattesystem som gör att större delen av inkomsttagarna har ca 60 procents marginals katt. Jag tror inte att vare sig fröken Sandell eller jag är särskilt intresserade av att diskutera de få procent som hamnar ovanför den marginalskatteprocenten och som därför skulle gynnas av ett eventuellt gäldräntesystem.

Felet med det här systemet är att låntagarna inte vet hur skulden kommer att utvecklas. Man vet inte om det blir en skuldökning ett år, trots att man gjort en stor avbetalning året innan. Det finns visserligen en spärregel i systemet; men den är så krånglig att flertalet låntagare inte begriper hur den fungerar. Vidare sätter den in först i slutet av låneperioden, och dessutom tolererar den en årlig inflationstakt på upp till 4 1/4 procent. Det ger mig tillfälle att återigen göra en jämförelse med vanliga kreditlån. Detta motsvarar nämligen en låneränta på upp till 11 procent med 60 procents marginals katt. Ett kreditlån på upp till 11 procent verkar alltså ur skuldsättningssynpunkt likadant som ett studielån om vi antar att inflationen är 4 1/4 procent. Och den har inte varit lägre de senaste åren och lär tyvärr inte komma att bli mycket lägre kommande år.

Från socialdemokratiskt håll sägs det ofta att man inte skall särbehandla studentgruppen. Studenterna skall behandlas precis som alla andra. Det hör man när vi diskuterar arbetslösheten för akademiker, och det hör man när vi diskuterar studiemedelsfrågor. Just det! Särbehandla då inte gruppen på det här mycket konstiga sättet genom att ha kvar indexregleringen! Den används icke någon annanstans i vårt samhälle. Jag har via upplysningstjänsten fått klart för mig att den inte tillämpas i Europa i dag. Den lär användas i Brasilien, men vi brukar ju inte hämta våra föredömen från Brasilien. Jag har dessutom kunnat konstatera att

Kooperativa förbundet någon gång på 1950-talet tog ett lån som var indexreglerat, och där har man, eftersom man just slutgiltigt betalat av detta lån, bestämt sig för att icke mera låna på de villkoren; det har utfallit helt orimligt för KF som låntagare. Det är naturligtvis precis samma sak för studenterna!

Hela återbetalningssystemet bör alltså bytas ut, herr talman! Men så drastiska är minsann inte socialdemokraterna. För att om möjligt kunna skyffla undan denna fråga inför valet har man tillsatt en speciell liten återbetalningskommitté inom departementet. Jag vill då för det första fråga: Varför hänsköt man inte frågan till den vid det tillfället, dvs. i januari--februari, ännu arbetande studiemedelsutredningen? Var man så missnöjd med studiemedelsutredningens sammansättning eller vad berodde det på?

Det är för det andra inte särskilt besvärligt att konstruera ett alternativt återbetalningssystem. Det kan inte ta mer än någon månad att göra beräkningarna och tabellerna. Varför skall frågan då behöva skjutas upp till 1974?

För det tredje: Varför är gruppens direktiv, som omnämnts i pressen, så snäva? De innebär såvitt jag förstår att gruppen inte har möjlighet att gå till grunden med problemet och avskaffa själva indexlånen. Det enda som klart uttalats är att de låntagare som i framtiden har låga inkomster bör få en lindring. Det kan vara gott och väl, men har aldrig statsrådet eller fröken Sandell tänkt på att alla medelinkomsttagare — och i den gruppen hamnar de flesta akademiker i dag; de får i dagens läge en årsinkomst på 35 000—40 000 kronor -- i framtiden skall betala dryga skulder som hela tiden skrivs upp med inflationen. Jag vill fråga: Har de inflationssäkerhet när det gäller lönebildningen? Har de säkerhet för att skatten inte höjs när inflationen galopperar vidare? Det har de inte. Men de har med det nuvarande systemet en säkerhet, och en obehaglig sådan, nämligen att skulden ökar i takt med inflationen!

Från vårt parti har det föreslagits att man helt enkelt skall avskaffa indexlånen, att man skall gå över till ett annuitetslånesystem, där låntagarna säkert kan se hur skulden kommer att utvecklas, där de är för är vet hur mycket de skall betala och där de precis som alla andra låntagare drar av gäldräntan vid deklarationen. Det är ett enkelt och klart system och ett system som också förespråkas av flertalet studentgrupp-eringar från vänster till höger.

Herr talman! Jag skall inte tala mycket mera här; jag vill bara säga att med den hopsamning man kan göra av de studentfrågor som finns i dag och med den inställning som det socialdemokratiska partiet intar i de frågorna — det gäller studiemedelsfrågan, det gäller studieordningen vid universiteten och inriktningen på arbetsmarknaden, och det gäller den otillräckliga planeringen för de arbetsmarknadsproblem som i dag råder för akademikerna — kan jag inte annat än säga att socialdemokraterna, för närvarande i alla fall, är ett parti som måste karakteriseras som studentfientligt!

Herr LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Inte heller jag skall gå in på de principiella frågorna. Jag skall inskränka mig till att kommentera två av punkterna i socialförsäk-

ringsutskottets betänkande 1973:17. Först bara en liten notering i kanten!

Vi upplever ju dagligen här i riksdagen hur svårt de borgerliga partierna, som tänker överta regeringsmakten och försöka regera fr. o. m. nästa år, har för att jämka sig samman och komma överens. Vi har kunnat notera hur redan under första halvtimmens debatt utskottets vice ordförande, centerpartiets talesman, prisade det system vi nu diskuterar i mycket väl valda ordalag, medan 15 minuter efteråt folkpartiets representant uttalade en helt divergerande åsikt.

I propositionen 63, som ligger till grund för betänkandet, dras riktlinjer upp för en speciell sjukförsäkring för de studerande. Statsrådet föreslår där att försäkringen blir obligatorisk för alla studerande som erhåller studiemedel. Vid iråkad sjukdom föreslås de studerande erhålla sina beviljade studiemedel i vanlig ordning och i vanlig omfattning under sjukdomstiden. Sedermera, när studiemedlen skall återbetalas, reduceras återbetalningsskyldigheten med ett belopp som motsvarar antalet sjukdagar överstigande en karenstid på 14 dagar, och detta gäller den utgående återbetalningspliktiga delen av studiemedlen per dag.

Finansieringen av försäkringen föreslås ske genom att försäkringspremierna avdras från den återbetalningspliktiga delen av utgående studiemedel.

Till detta avsnitt i propositionen har utskottets center- och folkparti-ledamöter fogat en reservation, i vilken man yrkar på ytterligare överväganden i ärendet. Man föreslår därvid att frågan löses genom att alla studerande som inte har studiemedel obligatoriskt ansluts till den frivilliga försäkringen eller genom att man ansluter alla studerande till det i propositionen föreslagna systemet. Reservanterna anser även att karenstiden borde sättas till endast sju dagar.

Utskottets majoritet har ansett att en avgränsning när det gäller den föreslagna sjukförsäkringen, i varje fall i första omgången, bör göras till dem som har studiemedel. För dem som faller utanför den finns fortfarande möjligheten till en sjukförsäkring genom att teckna den frivilliga sjukförsäkringen i det allmänna sjukförsäkringssystemet. Denna försäkring ger ju i fortsättningen också möjlighet till högre ersättningsförmåner än tidigare – då var beloppet 15 kronor och nu är det 20 kronor per dag.

När det gäller frågan om 7 eller 14 dagars karenstid anser utskottsmajoriteten att det är riktigare att sätta den längre tiden. Karenstiden bör avvägas så, att endast de längre sjukdomsperioderna blir ersatta, detta bl. a. på grund av svårigheterna att på ett någorlunda effektivt sätt kontrollera de studerandes sjukdagar – närvaroplikten finns ju inte på samma sätt vid läroanstalter som på arbetsplatser. Någon utökning av den uppsökande kontrollen kan vi väl anse som ej önskvärd.

Vad som mest beaktats av utskottsmajoriteten är det förhållandet att en förkortning av karenstiden ganska avsevärt skulle höja försäkringspremierna. Det kan inte vara önskvärdt och tillrädligt. Dessutom ansluter sig de 14 dagarnas karenstid bättre till den karenstid som gäller i den frivilliga försäkringen, 18 dagar.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på denna

punkt.

Den andra punkten som jag något skall kommentera är en för kammarens ledamöter väkänd fråga – studiestödet till utländska studerande. Reservation har i denna fråga avgivits av folkpartiets representanter i utskottet. Utskottet och kammaren har vid tidigare behandling av denna fråga med stor majoritet avslagit liknande reservationer. Utskottsmajoriteten har inte funnit anledning att ändra sin tidigare inställning, eftersom ingenting nytt har tillkommit.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan även på denna punkt.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag skall i mitt anförande begränsa mig till att peka på vissa konsekvenser av utskottsmajoritetens förslag som står i uppenbar kontrast till statsministerns direktiv för det fortsatta arbetet med jämställdhetsfrågan mellan män och kvinnor liksom till propositionen om förändring av giftermålsbalken.

Självklart borde studiemedel beviljas oberoende av makes ekonomi. Varje människa har oavsett kön samma rättigheter när det gäller att ta upp lån, göra inköp, teckna försäkringar eller söka in på utbildningslinjer. Förmynderskapet makar emellan skall inte längre existera. Men inom studiemedelsystemet skall det tydligen kvarstå.

Först och främst hade man väntat sig att utskottet skulle ha gjort ett principuttalande som åtminstone innefattade en framtida utfästelse. Vissrighen konstaterar man att makar skall betraktas som ekonomiskt självständiga individer men samtidigt gör man en prioritering och säger att detta mål givetvis måste träda åt sidan inför kostnaden för detsamma. Vad är, statsrådet Moberg, jämställdheten värd?

I betänkanget och propositionen sägs att ett slopande av prövningen gentemot makes ekonomi skulle kosta 114 miljoner kronor. Jag ställer mig verkligen främmande till hur utskottet har fått fram denna siffra. I studiemedelsutredningen har vi nogsamt redogjort för kostnaden för varje förslag vi lagt fram. Fröken Sandell lade helt korrekt i sin redogörelse fram siffror som gällde driftbudgeten. Men här tar utskottet hela summan på både drift- och kapitalbudgeten och säger att det skulle vara den kostnad som samhället skulle åsamkas om man beviljar studiemedel oberoende av makes inkomst. En enkel division ger vid handen att detta skulle innebära att av de 160 000 studiemedelsberättigade, av vilka något mer än 80 000 utnyttjar studiemedel, skulle 60 000 vara gifta kvinnor med make med en inkomst över 40 000–50 000 kronor. Det är en ren orimlighet. Och därför tycker jag det är beklagligt att utskottet fäller detta ytterligt angelägna jämställdhetskrav med en helt osaklig uppgift om kostnaden för reformens genomförande.

Man har dessutom gjort det felet att man har ställt kostnaden mot nuvarande kostnader i stället för mot de kostnader som kommer att bli verklighet efter genomförandet av propositionens förslag. Jag vill särskilt peka på att statsrådet Moberg, trots att man nu ökar fribeloppet, ändå räknar ned kostnaden med 35 miljoner kronor beroende på minskat utnyttjande av studiemedlen.

I enlighet med studiemedelsutredningens förslag, som jag själv har

varit med om att lägga fram, har folkpartiet motionerat om att åtminstone 10 procent av basbeloppet skulle utgå utan prövning mot makes inkomst. Då kommer en argumentering från utskottet som verkligen är häpnadsväckande. Man säger att detta skulle gynna enbart de höga inkomsttagarna. Men, fröken Sandell och statsrådet Moberg, i de fall där maken har en lägre inkomst får ju kvinnan -- det är det vanligaste fallet -- sina studiemedel! När den ena parten har hög inkomst och alltså är höginkomsttagare från studiemedelssynpunkt, skulle vi alltså aldrig komma fram till frihet från prövning.

Det andra området som jag vill ta upp -- utskottet har icke behandlat det, i alla händelser icke i sitt betänkande -- är ett krav som Anders Wijkman och jag framfört motionsvägen. Det gäller barntillägget och konsekvenserna av det förslag till lagtext som statsrådet Moberg har lagt fram. Jag vill gärna läsa upp den texten; det gäller 14 §:

”Även om båda föräldrarna enligt första stycket har rätt till barntillägg, utgår endast ett barntillägg. Detta utges till fadern eller, om föräldrarna är ense därom, till modern. Är en av föräldrarna skyldig att utge underhållsbidrag som avses i första stycket, utges dock tillägget alltid till denne. Om synnerliga skäl föreligger, får barntillägg utgå till en var av föräldrarna.”

Detta innebär att en ensamstående moder med barn som studerar i t. ex. Lund och vars make studerar i Umeå -- hon är i realiteten ensamstående -- icke får barntillägg. Han är underhållspliktig för barnet, han är studerande, han har rätt till barntillägg men enligt de uppgifter vi har fått i studiemedelsutredningen utnyttjar han ytterligt sällan denna möjlighet. Han ordnar det i stället så att modern får bidragsförskott. Denna ensamstående moder kommer alltså i dag i sådan situation att hon icke har någon möjlighet att klara sig på studiemedlen utan måste anlita socialhjälp. Det är resultatet av statsrådet Mobergs skrivning.

Då säger man att man skall försöka jämställa sammanboende och gifta. Men här har vi verkligen ett område där -- om de gifte sig och modern studerade på annan ort -- den lagparagrafen träder in som säger att om *makarna*, är överens, skall modern kunna få barntillägg. Här är det låt mig kalla det en diskriminering av de ogifta.

Hela propositionens uppläggning av barntillägssystemet är emellertid i stort en diskriminering av dem som gifter sig. Statsrådet Moberg vet lika väl som jag att i dag har två sammanboende med barn rätt till två barntillägg. De flesta som har barn gifter sig inte utan tar ut dessa två barntillägg. Nu säger propositionen -- det är jag glad för, och det vill jag tacka för -- att man skall likställa sammanboende med barn med gifta. Det är ett litet steg på vägen. Men eftersom förslaget samtidigt innebär en så stor begränsning av deras möjligheter att få tillräckligt med barntillägg, är det mera förmånligt att i det här fallet säga att man bor på olika ort.

Konstruktionen bakom detta förslag, herr Moberg, är -- som jag ser det -- illa genomtänkt. Men det värsta är att det är klart diskriminerande, dels i vad gäller kvinnornas möjligheter att studera och få åtminstone de 10 procenten, dels i vad gäller den ensamstående studerande moderns rätt till barntillägg i de fall där fadern till barnet också studerar.

Herr talman! Jag skall be att få instämma i det yrkande om bifall till reservationerna som herr Björck i Nässjö har framställt.

Fröken SANDELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara rätta till ett misstag som fru Sundberg gör. Hon säger att utskottet inte alls behandlat den delen i moderaternas motion som rör makar som bor på var sin ort. Det har utskottet visst gjort. På s. 34 behandlas detta i utskottets betänkande. Där hänvisar utskottet till att denna fråga ligger inom det undersökningsområde som den här tidigare nämnda departementsgruppen har att behandla.

När det gäller prövningen av makes inkomst och förmögenhet har utskottet enligt min mening ganska klart uttalat en principiell inställning, en inställning som vi alla har, men det finns tillfällen när principerna måste rättas efter de praktiska möjligheter som står till buds att genomföra någonting. Förslaget i propositionen när det gäller prövning mot makes inkomst visar i alla fall att man är inne på en väg mot frikoppling från makes inkomst.

Det är inte bara på det här området utan även på många andra vi har samma problem, och utskottet anser att man måste samordna dessa frågor. Lösningen måste bli, det finner jag för min del alldeles naturligt, att varje människa skall vara fristående i ekonomiskt hänseende.

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle vilja fråga fröken Sandell vad jämställdheten är värd.

Fröken Sandell känner verkligen till hela studiemedelssystemet. Därför är det för mig förvånande att hon motiverade avsteget från det principiella ställningstagandet med de 114 miljonerna. En blick i studiemedelsutredningens betänkande – ”Reformer inom studiemedelsystemet” – visar att kostnaden skulle bli ungefär 7 miljoner kronor. Jag tror mig kunna garantera att kostnaden i inget avseende skulle överstiga 9 miljoner kronor. Frågan är om det kan vara värt 9 miljoner kronor att ta ett första steg mot det samhälle som statsministern har skisserat genom tillsättandet av utredningen om jämställdheten.

När det gäller konsekvenserna för den ensamstående modern är det viktigt att observera att utskottet klumpar ihop denna fråga med övriga och säger att detta kan beaktas vidare. Men det hindrar inte att situationen, efter lagens genomförande, för den ensamstående modern är sådan att hon, som jag bedömer det, fräntas alla möjligheter att klara sig och sitt barn på enbart studiemedel.

Fröken SANDELL (s) kort genmäle:

Herr talman! När fru Sundberg frågar vad jämställdheten är värd skiljer hon sig från mig och de övriga i utskottet. Vi uppfattar inte jämställdheten inom studiemedelssystemet som en isolerad fråga utan ser detta som en fråga i stort. Vi anser att den skall lösas på alla områden där man har prövning mot makes inkomst, och då måste man också se till vad det kommer att kosta i sin helhet.

Fru BERGLUND (s):

Herr talman! Jag skall upphålla mig något vid motionen 1725 i vilken vi motionärer yrkar att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att

försöksverksamhet med kostnadsfria hemresor under veckosluten för inackorderade gymnasieelever anordnas i några gymnasieregioner inom stödområdet.

Med tillfredsställelse konstaterar jag att det inte råder några delade meningar om värdet och behovet av utökade möjligheter till hemresor för elever, som inte kan gå på gymnasium i sina hemorter. Jag vill framhålla att utbildningspolitiken i landet måste syfta till att åstadkomma största möjliga rättvisa mellan olika landsdelar i fråga om utbildningsmöjligheter och utbildningsstandard. Det känns för mig angeläget att här konstatera att de generella åtgärderna och reformerna inom utbildningsområdet, exempelvis genomförandet av grundskolan och de studiesociala stödåtgärderna, har förbättrat glesbygdsbarnens och ungdomens möjligheter till utbildning i sådan utsträckning som mina klasskamrater aldrig ens kunde drömma om. Möjligheter till gymnasiestudier var så fjärran så de förekom inte ens i vår sinnevärld.

De generella åtgärderna har dock inte kunnat skapa helt rättvisa förhållanden mellan olika landsdelar. Trots förbättringar behövs det selektiva åtgärder för att få samma utbildningsmöjligheter och -standard som i de mer tätbefolkade regionerna. Vi har redan exempel på försöksverksamhet med olika modeller av förskolor i glesbygd. Det ger glesbygdsbarnen likvärdiga förhållanden vid skolstarten. Det beslut vi kommer att fatta när det gäller skolväsendets organisation i glesbygder - det behandlas i utbildningsutskottets betänkande nr 29 - kommer också att vara ett led i att tillförsäkra glesbygdsbarnen en god undervisning anpassad efter lokala förhållanden.

Glesbygdsproblem är till stor del avståndsproblem. Problemlösningen ligger i att man mildrar effekterna av de långa avstånden. Jag visar nu på kammarens interna TV-skärm en karta där jag ritat ut gymnasieregionerna dels i Norrbottens län och dels i Skaraborgs och Kronobergs län. Det är i samma skala, jag måste poängtera det eftersom skillnaderna är så stora i avstånd. Kartan ger en föreställning om hur enormt stora skillnader i avstånd det är i exempelvis Kronobergs läns glesbygder och i våra glesbygder. Jag har därför svårt att förstå vpk-motionen, där man säger att lika starka geografiska skäl kan åberopas i regioner utanför stödområdet. Avstånden skulle enligt vpk-motionen inte ha någon betydelse i det här sammanhanget. Men ju längre avstånd desto dyrare resor och desto svårare att praktiskt lösa transportproblemen. Även de kollektiva transporternas problem blir svårare att lösa. Om man inte kan använda de kollektiva transportmedlen och om man dessutom inte har tillgång till egen bil är svårigheterna nästan oöverkomliga.

Jag vill med tillfredsställelse konstatera att fru Ryding i sitt debattinlägg yrkade bifall till reservationen 10. Det innebär att även fru Ryding prioriterar glesbygdslänens hemresomöjligheter. Yrkandet innebär bifall till centermotionen 1910. Fjärde att-satsen i motionen lyder: "att eleverna på g-ort inom det allmänna stödområdet får rätt till fri hemresa varje vecka i de fall de går i den egna g-regionens skola".

Jag tycker att det är tillfredsställande att fru Ryding gjorde det ställningstagandet.

En annan mycket viktig faktor i sammanhanget är familjernas

inkomster. I våra inlandskommuner är medelinkomsten betydligt lägre än medelinkomsten för riket. Exempelvis i Haparanda gymnasierregion är medelinkomsten i vissa kommuner ca 60 procent av medelinkomsten i riket. De långa avstånden och de låga inkomsterna var också anledningen till att Haparanda gymnasierregion var den som först aktualiserade gymnasieelevernas hemreseproblematik i samband med femdagarsveckans införande i skolorna.

Bristen på kollektiva transportmedel och samordning mellan dem är många gånger sådan att det är svårt för många elever att använda kollektiva transportmedel för veckoslutshemresor. Det betyder att i familjer med svag ekonomi elevernas hemresor innebär stora ekonomiska uppföringar från föräldrarnas sida. Jag skall inte närmare gå in på vilka negativa sociala konsekvenser det får om eleverna måste stanna kvar på skolorten och inte kan uppehålla kontakten med hemmet.

Vi begär i vår motion en försöksverksamhet. Vi anser att det är angeläget att man ordnar hemresemöjligheter, speciellt för glesbygdseleverna. Det är en fråga om resurser, men det är också en fråga om hur man skall finna praktiska lösningar, som fungerar tillfredsställande. Vi motionärer anser att en försöksverksamhet i några kommuner kunde ge värdefulla erfarenheter både ur ekonomisk och organisatorisk synpunkt.

Utskottsmajoriteten anser i anledning av de olika motioner som berör gymnasieelevernas veckoslutshemresor att riksdagen bör beställa förslag från Kungl. Maj:t så snart resurserna medger det. De reservationer som är fogade till utskottets betänkande går ut på samma sak. Skillnaden är att reservanterna inte tar hänsyn till resurser. Men det är ju så i realiteten att om man inte har resurser kan man inte reformera. Reservationerna ger intryck av att man liksom tror att bara man inte nämner ordet resurser så vips är pengarna där. Men det nyttar inte mycket till att trava beställningar på hög om man inte bekymrar sig för att de ekonomiska resurserna också skall finnas.

Herr talman! I voteringen kommer vi motionärer att stödja utskottsmajoriteten. Vi förutsätter att Kungl. Maj:t i sina överväganden efter riksdagens tillkännagivande också tar med de synpunkter som framförts i vår motion och i mitt inlägg.

I detta anförande instämde fru Sundström samt herrar Häll, Lindberg och Olsson i Edane (samtliga s).

Herr statsrådet MOBERG:

Herr talman! Jag har ingen anledning att gå in i den här debatten. De många överdrifter som här framförts i en del inlägg från moderat håll talar för sig själva.

Jag begär nu ordet enbart för att bekräfta det som sagts, först av fröken Sandell och senast av fru Berglund. Jag, och regeringen med mig, uppfattar utskottets formulering på s. 28 sista stycket: "Enligt utskottets mening bör därför, så snart resurserna medger det, förslag föreläggas riksdagen som ger möjlighet för inackorderade elever att i större utsträckning än vad som för närvarande sker besöka sina hem under terminerna", som en beställning till regeringen att snarast komma med

en lösning i detta ärende. Av det skälet finns det inte någon som helst anledning att stödja vare sig reservationen 10 eller 11 eftersom de i sak inte skiljer sig från utskottets beställning på den här punkten.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Fru Berglund talar om att hon inte förstår vår motion där vi framför starka skäl för att också gymnasieelever utanför stödområdet skall kunna få en hemresa per vecka. Jag tar ett exempel.

Det finns ungdomar som hör hemma i Roslagens skärgård, som inte ligger i stödområdet, men de har lika stort behov att få åka hem en gång i veckan som de som bor i det verkliga stödområdet. Det rör sig givetvis inte om så många elever, men det finns inte något skäl som talar för att dessa inte skulle kunna bli jämställda därför att de är färre.

Jag anser att vad vi menar i vår motion mycket väl kan täckas av reservationen 10. Det var ingen ändring i sak som gjorde att jag yrkade bifall till reservationen 10. Vi vill bara ha en så stor och bred samling kring kravet som möjligt.

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Jag konstaterar avslutningsvis att ingen från det socialdemokratiska partiet, inte ens statsrådet Moberg som här gjorde ett inlägg även om det var kort, har velat gå in i en principdiskussion om återbetalningsreglernas konstruktion. Det enda statsrådet Moberg sade var att han inte ville kommentera de överdrifter som gjorts.

Jag ber att kort få upprepa de frågor jag ställde:

1) Varför hänsköts frågorna om återbetalningssystemet till en speciell kommitté inom departementet och inte till den då sittande studiemedelsutredningen? Jag tror att många är intresserade av att få veta detta. Var det missnöje med studiemodelsutredningens sammansättning eller vad var det för orsaker?

2) Varför så låsta direktiv? Varför inte en förutsättningslös utredning, när statsrådet vet vilken stark saklig kritik som riktats mot systemet.

3) Varför skall det ta så lång tid att komma till rätta med just de här problemen, när det från flera håll presenterats alternativ som bör kunna tillfredsställa även socialdemokratins politiska önskemål.

4) Är det rimligt att skulderna för studielåntagare tillåts öka upp till ungefär 4 1/4 procent om året netto, dvs. utan avdrag, innan någon spärregel sätts in?

5) Är det rimligt att man inte skall veta någonting om skuldökningen i framtiden när man är studielåntagare.

6) Är det rimligt att skulden skrivs upp med inflationen, när man inte samtidigt har inflationsskydd när det gäller inkomsten och när man dessutom vet att i nuvarande skattesystem skatterna ökar på grund av inflationer?

Detta var överdrifterna, som herr Moberg uttryckte det!

Herr statsrådet MOBERG:

Herr talman! Jag vill bara upplysa kammaren om att såsom det står i propositionen och som även utskottet har markerat kommer riksdagen

under nästa vår att på basis av en proposition som bygger på gruppens förslag få tillfälle att diskutera dessa problem.

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Jag vill bara konstatera att statsrådet Moberg använder precis samma teknik som tidigare när kritik riktats mot studiemedels-systemet. Han skjuter frågan framför sig. Han talar om kommande budgetår. Jag konstaterar fortfarande, herr talman, att karaktäristiken kvarstår. För närvarande för statsrådet en studentfientlig politik såväl på detta område som på flera andra punkter. Och det är uppenbart att statsrådets enda strävan är att skjuta undan studiemedelsfrågan inför valet.

Fröken BERGSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag vill bara konstatera att jag förgäves ställt två frågor till statsrådet Moberg. Jag får inte något svar på dem. Jag får väl tolka detta så att statsrådet inte kommer att ta upp det förslag som nu ligger från 1968 års studiemedelsutredning om höjning av inkomsttak, liksom att herr statsrådet inte är intresserad av att överväga den åldersgräns på 45 år som jag tidigare har talat om.

Fru BERGLUND (s):

Herr talman! Fru Ryding tog upp vad jag sade om att hon gått på reservationen 10 i stället för reservationen 11. I vpk-motionen säger man klart och tydligt att lika starka geografiska skäl torde kunna åberopas i andra regioner. Kammarledamöterna hade på den karta jag medförde möjlighet att se att det var enormt stor skillnad på avstånden inom stödområdet och inom andra delar av landet.

Jag vill också understryka vad jag tidigare sade att jag är tillfredsställd med att alla varit rörande eniga om betydelsen av att gymnasieeleverna får hemresor. Skillnaden mellan fru Rydings yrkande och yrkandet i reservationen 11 är att man prioriterar glesbygdselevernans hemresor. Jag tycker att detta är ganska naturligt. Jag har sagt att det är en fråga om resurser. Kan man inte klara av allt på en gång, då vet man var man skall börja. Man bör börja hos dem som har det sämst, precis som vi gör i alla andra fall. Då börjar man med glesbygdselevernans hemresor, eftersom dessa elevers problem både organisatoriskt och ekonomiskt är mera svårlösta och mera betungande.

Därför är jag glad att fru Ryding gått med på reservationen 10 som ändå innebär en prioritering för glesbygdseleverna.

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Herr Wijkman gör allt en riktig kullerbytta när han anklagar statsrådet för att skjuta frågan framför sig, när denne aviserar ett förslag till nästa års riksdag. Vad står det i moderaternas reservation? Jo, där står att man kräver en översyn av återbetalningsreglerna så att det kan komma ett förslag. Denna bör ske så snabbt att ett förslag kan föreläggas nästa års riksdag. Vad är det då som skiljer herr Wijkmans förslag från det herr Moberg säger?

Nr 100

Fredagen den
25 maj 1973

*Studiesocialt
stöd*

Fredagen den
25 maj 1973

*Studiesocialt
stöd*

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Ursäkta att jag säger ytterligare några ord. Jag vill bara konstatera att fröken Sandell tydligen måste svara för statsrådet Moberg. Jag ställde faktiskt frågorna till statsrådet och han sitter ju här i kammaren. För dem som lyssnar måste det vara intressant att konstatera att det är fröken Sandell som i huvudsak för talan.

Vad jag kritiserat är att direktiven till återbetalningsgruppen är så snäva. I fråga om dem har jag inte fått några som helst svar. Det kommer över huvud taget inte någon som helst kommentar från socialdemokraterna till den starka kritik som riktats från olika håll mot hela återbetalningssystemet. Det är indexsystemets grund som alla kritiker vill komma åt. Ni vill bara kapa litet i kanterna och med denna återbetalningsgrupp skjuta frågan över valet. Det är den enda slutsats jag kan dra!

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten A

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Mundebo m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Bergström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten A röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Mundebo m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Bergström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 238
Nej — 55

Punkten B

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Ringaby m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ringaby begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten B röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Ringaby m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ringaby begärde

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 209
Nej — 82
Avstår — 1

Nr 100

Fredagen den
25 maj 1973

Studiesocialt
stöd

Punkten C

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Mundebo m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Ryding begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten C röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Mundebo m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Bergström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja -- 234
Nej — 55
Avstår — 3

Punkten D

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Ringaby m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Björck i Nässjö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten D röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Ringaby m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Björck i Nässjö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 209
Nej 83
Avstår . 1

Fredagen den
25 maj 1973

Studiesocialt
stöd

Punkten E

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 6 av herrar Ringaby och Björck i Nässjö samt 3:o) reservationen nr 5 av herr Hagberg, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då fru Ryding begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan fru Ryding begärt votering även beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten E antar reservationen nr 6 av herrar Ringaby och Björck i Nässjö röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 5 av herr Hagberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Ryding begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	50
Nej	—	24
Avstår	—	218

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten E röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 6 av herrar Ringaby och Björck i Nässjö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Björck i Nässjö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	252
Nej	—	40

Punkten F

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 7 av herr Mundebo och fröken Bergström, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Bergström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten F röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 7 av herr Mundebo och fröken Bergström.

Nr 100

Fredagen den
25 maj 1973

*Studiesocialt
stöd*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Bergström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja ..	248
Nej —	43
Avstår —	1

Punkten G

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 8 av herr Mundebo och fröken Bergström, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Bergström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten G röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 8 av herr Mundebo och fröken Bergström.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Bergström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja —	249
Nej ..	40
Avstår —	1

Punkten H

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten I

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 9 av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Carlsson i Vikmanshyttan begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten I röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 9 av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Carlsson i Vikmanshyttan begärde röstärkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 189

Nej - 103

Punkten J

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten K

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 10 av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Carlsson i Vikmanshyttan begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten K röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 10 av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Carlsson i Vikmanshyttan begärde röstärkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 136

Nej - 155

Avstår - 1

Fru Berglund (s) anmälde att hon avsett att rösta ja men markerats som frånvarande.

Punkten L

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 12 av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Carlsson i Vikmanshyttan begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten L röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 12 av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Carlsson i Vikmanshyttan

tan begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 151
Nej - 142

Nr 100

Fredagen den
25 maj 1973

*Studiesocialt
stöd*

Punkten M

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten N

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 13 av herr Mundebo och fröken Bergström, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Bergström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten N röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 13 av herr Mundebo och fröken Bergström.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Bergström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 247
Nej - 45

Punkten O

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 14 av herr Mundebo m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Ryding begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten O röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 14 av herr Mundebo m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Ryding begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 229
Nej - 59
Avstår - 4

Punkterna P-R

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten S

Herr TALMANNEN yttrade: Propositioner ställs först särskilt beträffande de frågor som berörs i reservationerna nr 15–17 och därefter beträffande utskottets hemställan i övrigt.

Utredning om höjning av det totala studiemedelsbeloppet

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 15 av herr Ringaby m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Bergström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten S, såvitt avser utredning om höjning av det totala studiemedelsbeloppet, röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 15 av herr Ringaby m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Bergström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 210
Nej ... 81

Studiebidragets andel av studiemedelsbeloppet

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 17 av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl. samt 3:o) reservationen nr 16 av herr Hagberg, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Carlsson i Vikmanshyttan begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapropositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan fru Ryding begärt votering beträffande kontrapropositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen angående socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten S, såvitt avser studiebidragets andel av studiemedelsbeloppet, antar reservationen nr 17 av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl. röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit reservationen nr 16 av herr Hagberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Ryding begärde

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 71
Nej — 21
Avstår — 199

Nr 100

Fredagen den
25 maj 1973

*Studiesocialt
stöd*

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten S, såvitt avser studiebidragets andel av studiemedelsbeloppet, röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 17 av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Carlsson i Vikmanshyttan begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 183
Nej — 70
Avstår — 39

Utskottets hemställan i övrigt
Bifölls.

Punkten T

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 18 av herr Ringaby m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Björck i Nässjö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten T röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 18 av herr Ringaby m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Björck i Nässjö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 210
Nej — 80
Avstår — 1

Punkten U

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten V

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 19 av herr Hagberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Ryding begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten V röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 19 av herr Hagberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Ryding begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 278
Nej — 15

Punkten W

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 20 av herr Ringaby m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Bergström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten W röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 20 av herr Ringaby m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Bergström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 212
Nej — 80

Punkten X

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 21 av herr Mundebo och fröken Bergström, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Bergström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten X röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 21 av herr Mundebo och fröken Bergström.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Bergström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 247
Nej - 39
Avstår - 5

Punkten Y

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 22 av herr Hagberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Ryding begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten Y röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 22 av herr Hagberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Ryding begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 274
Nej - 15

Punkten Z

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten Å

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 23 av herr Mundebo och fröken Bergström, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Bergström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten Å röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 23 av herr Mundebo och fröken Bergström.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Bergström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 248
Nej - 40
Avstår - 3

§ 5 Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 18 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionerna 1973:1 och 1973:63 gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1973/74 till studiesociala åtgärder m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i detta betänkande hemställt.

§ 6 Samhällsinsatser på läromedelområdet

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 28 i anledning av propositionen 1973:76 angående samhällsinsatser på läromedelområdet jämte motioner.

I propositionen 1973:76 hade Kungl. Maj:ten, under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 16 mars 1973, föreslagit riksdagen att

1. godkänna vad som i propositionen förordats beträffande riktlinjer för samhällsinsatser på läromedelområdet,

2. godkänna de riktlinjer för central granskning av och information om läromedel som angetts i propositionen,

3. godkänna att en central myndighet för läromedelsinformation med de uppgifter som angetts i propositionen inrättades den 1 juli 1974,

4. besluta att statens läroboksnämnd skulle upphöra vid utgången av juni 1974,

5. besluta att länscentralerna för pedagogiska hjälpmedel vid länskolnämnderna skulle avvecklas vid utgången av juni 1973,

6. godkänna de riktlinjer för tillhandahållande av fria läromedel åt elever i grundskolan som angetts i propositionen,

7. medge att förslagsanslaget Bidrag till driften av grundskolor m. m. under åttonde huvudtiteln fick tas i anspråk under budgetåret 1973/74 för produktionsstöd avseende läromedel.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes bl. a. följande:

”Enligt propositionen präglas vissa områden inom skolväsendet av en överproduktion av läromedel. Inom andra områden föreligger en brist-situation. Ytterligare produktionsstöd för att främja tillkomst av läromedel inom bristområden föreslås för budgetåret 1973/74.

En försöksverksamhet med anbudsförfarande föreslås, vars syfte skall vara dels att försöka minska antalet parallella läromedel, dels att försöka få fram goda läromedel till låga priser. Skolöverstyrelsen (SÖ) föreslås svara för verksamheten med anbudsförfarande.

I propositionen läggs fram förslag om pedagogisk granskning av läromedel. Läromedelsforskningen bör liksom hittills bedrivas vid de pedagogiska och psykologiska institutionerna vid universitet och högskolor. Utprovning och praktisk prövning av läromedel är former för pedagogisk granskning. SÖ och skolstyrelserna bör bl. a. utöva tillsyn över denna verksamhet.

Nuvarande system med centralt förval av läromedel bör med vissa

undantag upphöra. Obligatorisk objektivitetsgranskning av centrala läromedel i samhällsorienterande ämnen föreslås. Objektivitetsgranskningen bör handhas av en läromedelsnämnd inom SÖ, vilken bör inrättas den 1 juli 1974. Den föreslagna nämnden bör på eget initiativ eller efter anmälan kunna objektivitetsgranska även andra centrala läromedel. Statens läroboksnämnd föreslås upphöra den 30 juni 1974.

Det bör ankomma på de lokala skolstyrelserna att liksom nu besluta om vilka läromedel som skall antas för användning i undervisningen. För att ge bättre information om läromedlen åt konsumenterna föreslås att ett centralt läromedelsregister byggs upp. Detta register bör administreras av ett fristående statligt organ. Detta organ, som bör inrättas den 1 juli 1974, bör även handha frågor som rör fördelning av produktionsstödet.

Länscentralerna för pedagogiska hjälpmedel föreslås upphöra den 30 juni 1973. Det bör ankomma på kommunerna att bestämma formerna för den lokala läromedelsorganisationen.

I propositionen föreslås i vad gäller tillhandahållande av fria läromedel för eleverna i grundskolan att det bör ankomma på den kommunala skolstyrelsen att inom i propositionen angivna ramar ta ställning till vilka läromedel eleverna bör få som gåva. Eleverna föreslås få som egna exemplar minst ett centralt läromedel per ämne, vilket ger en allmän överblick av det huvudsakliga kursinnehållet i ämnet. Undantag bör enligt propositionen dock kunna göras för i första hand musik, teckning, slöjd och gymnastik. Dessa regler föreslås gälla fr. o. m. den 1 juli 1973."

I detta sammanhang hade behandlats

dels följande i anledning av propositionen 1973:76 väckta motioner

1973:1837 av fru Åsbrink (s) och herr Signell (s) vari hemställdes att riksdagen beslutade att musik, teckning, slöjd och gymnastik jämfördes med övriga ämnen i fråga om utdelning av fria läromedel,

1973:1868 av herr Nordstrandh m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen som sin mening uttalade

1. att vid objektivitetsgranskningen av läromedel för lågstadiet speciell hänsyn borde tas till vad elevernas mognadsgrad medgav av allsidig belysning,

2. att objektivitetsgranskning skulle kunna företas av alla läromedel,

3. att Sveriges Radios skolprogram borde underkastas objektivitetsgranskning på samma sätt som övriga läromedel,

4. att även de läromedel som icke godkänts vid granskning infördes i det centrala register som föreslagits bli inrättat,

5. att styrelsen för det organ som skulle svara för det centrala läromedelsregistret och för administration av produktionsstödet fick företrädare också för lärare och målsmän,

6. att eleverna som gåva erhöll minst ett centralt läromedel i varje ämne utom gymnastik,

7. att vid såväl utprovning som praktisk provning av ett läromedel särskild betydelse lades vid dess inlärningsförmåga,

Fredagen den
25 maj 1973

*Samhällsinsatser på
läromedelområdet*

8. att försöksverksamheten med anbudsförfarande i första hand inriktades på sådana läromedel som det rådde brist på,

9. att formerna för försöksverksamheten med anbudsförfarande borde utredas på nytt,

1973:1869 av herrar Palm (s) och Gustafsson i Barkarby (s) vari hemställdes att riksdagen beslutade godkänna riktlinjerna i propositionen 1973:76 för tillhandahållande av fria läromedel åt elever i grundskolan med den ändringen att det i propositionen angivna undantaget för ämnena musik, teckning, slöjd och gymnastik utgick,

1973:1870 av fru Sundberg (m) och herr Nordstrandh (m),

1973:1902 av fru Gradin m. fl. (s) vari hemställdes att riksdagen som sin mening uttalade

1. att läromedelsnämnden fick i uppdrag att granska läromedlen även från könsrollssynpunkt,

2. att denna granskning skulle omfatta läromedlen i samtliga läroämnen och vara obligatorisk i fråga om de s. k. centrala läromedlen,

3. att i läromedelsnämnden skulle ingå sakkunniga i könsrollsfrågor,

1973:1903 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställdes att riksdagen beslutade

1. att med avslag på propositionen 1973:76 punkten 1 hos regeringen hemställa om skyndsamt utredning rörande formerna för statlig produktion av läromedel i enlighet med vad som i motionen anförts,

2. att med avslag på propositionen 1973:76 punkten 2 som sin mening uttala att läromedelsgranskningen borde ske under medverkan av lärare, elever och folkliga organisationer i enlighet med motionens förslag,

3. att med avslag på propositionen 1973:76 punkten 5 uttala att avvecklingen av länscentralerna för pedagogiska hjälpmedel skulle anstå i avvaktan på att kommunerna byggde upp erforderlig organisation på detta område,

1973:1904 av herr Hylander m. fl. (fp, c, m) vari hemställdes att riksdagen beslutade

1. att avvecklingen av länscentralerna för pedagogiska hjälpmedel (LPH) ej skulle genomföras tidigare än andra i propositionen 1973:76 föreslagna ändringar, dvs. den 1 juli 1974,

2. att uppdraga åt skolöverstyrelsen att i samarbete med länskolnämnderna utarbeta och utfärda anvisningar för tillvaratagande och nyttiggörande av de resurser som f. n. fanns samlade på länscentralerna för pedagogiska hjälpmedel,

1973:1905 av herr Larsson i Staffanstorp m. fl. (c) vari hemställdes att riksdagen beslutade

1. att eleverna som gåva borde få läromedel förutom i vad som i propositionen 1973:76 förordats också i ämnena teckning och musik,

2. att Sveriges Radios tryckta utbildningsmaterial underställdes samma objektivitets- och faktagranskning som övrigt undervisningsmaterial,

3. att ge Kungl. Maj:t till känna vad som i motionen anförts beträffande bibehållandet av länskolnämndernas pedagogiska hjälpmedelscentraler,

4. att ge Kungl. Maj:t till känna vad som i motionen anförts beträffande anbudsförfarande,

5. att uttala att de statliga läromedelsföretagen borde vara prispressande,

6. att ge Kungl. Maj:t till känna vad som i motionen anförts beträffande nödvändigheten av att hålla kommunerna informerade om den tekniska utvecklingen på läromedelsområdet,

1973:1906 av herr Westberg i Ljusdal (fp) vari hemställdes att riksdagen beslutade att musik, teckning, slöjd och gymnastik jämställdes med övriga ämnen i fråga om utdelningen av fria läromedel,

1973:1907 av herr Wikström m. fl. (fp) vari hemställdes att riksdagen beslutade

1. att uttala att utveckling och produktion av läromedel borde ske i fri konkurrens på lika villkor mellan enskilda, kooperativa och statliga förlag,

2. att elever i grundskolan skulle erhålla minst ett centralt läromedel i de ämnen där läroböcker förekom, dvs. även i ämnen som teckning och musik,

3. att avslå förslaget om försöksverksamhet med anbudsförfarande för utveckling och produktion av läromedel,

4. att förhandsgranskningen av objektiviteten i centrala läromedel i samhällsvetenskapliga ämnen tills vidare skulle gälla under en försöksperiod på tre år,

5. att organisationskommittén i samverkan med radionämndsutredningen skulle utreda frågan om objektivitetsgranskningen av utbildningsprogram i radio och TV,

6. att verksamheten med centralt läromedelsregister inskränktes till att gälla en försöksperiod omfattande tre år och tre ämnen,

7. att avvecklingen av länscentralerna för pedagogiska hjälpmedel senarelades,

8. att organisationskommittén skulle framlägga förslag om lämplig tidpunkt,

9. att de nya bestämmelserna om fria läromedel skulle träda i kraft den 1 juli 1974,

dels följande under den allmänna motionstiden väckta motioner:

1973:1296 av herr Mattsson i Lane-Herrestad m. fl. (c),

1973:1328 av fru Söder (c) och herr Larsson i Staffanstorp (c) samt

1973:1334 av herr Westberg i Ljusdal (fp).

Fredagen den
25 maj 1973

*Samhällsinsatser på
läromedelsområdet*

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande läromedelsproduktionen med bifall till propositionen 1973:76 och med avslag på motionerna 1973:1903, 1973:1905 och 1973:1907 i denna del godkände i propositionen förordade riktlinjer för samhällsinsatser,

2. att riksdagen medgav att förslagsanslaget Bidrag till driften av grundskolor m. m. under åttonde huvudtiteln fick tas i anspråk under budgetåret 1973/74 för produktionsstöd avseende läromedel,

3. att riksdagen beträffande praktisk prövning och utprövning av läromedel med bifall till propositionen 1973:76 och med avslag på motionen 1973:1868 i denna del godkände i propositionen förordade riktlinjer,

4. att riksdagen beträffande anordnande av objektivitetsgranskning av läromedel i samhällsorienterande ämnen med bifall till propositionen 1973:76 och med anledning av motionen 1973:1907 i denna del som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört beträffande redogörelse för riksdagen,

5. att riksdagen beträffande anordnande av objektivitetsgranskning av läromedel i andra ämnen än de samhällsorienterande med bifall till propositionen 1973:76 och med avslag på motionen 1973:1868 i denna del godkände i propositionen förordade riktlinjer,

6. att riksdagen beträffande granskning av Sveriges Radios skolprogramverksamhet med bifall till propositionen 1973:76 och med avslag på motionerna 1973:1868, 1973:1905 och 1973:1907 i denna del godkände vad som förordats i propositionen,

7. att riksdagen beträffande central granskning i övrigt med bifall till propositionen 1973:76 och med avslag på motionerna 1973:1868 och 1973:1902 i denna del godkände i propositionen förordade riktlinjer,

8. att riksdagen beträffande inrättande av en läromedelsnämnd med bifall till propositionen 1973:76 och med avslag på motionerna 1973:1902 och 1973:1903 i denna del godkände i propositionen förordade riktlinjer för nämndens verksamhet m. m.,

9. att riksdagen beträffande information om läromedel genom central registrering med bifall till propositionen 1973:76 och med avslag på motionen 1973:1907 i denna del som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört i anledning av motionen 1973:1868,

10. att riksdagen med bifall till propositionen 1973:76 och med avslag på motionen 1973:1868 i denna del godkände att en central myndighet för läromedelsinformation med i propositionen angivna uppgifter inrättades den 1 juli 1974,

11. att riksdagen beslutade att statens läroboksnämnd skulle upphöra vid utgången av juni 1974,

12. att riksdagen med anledning av propositionen 1973:76 och motionerna 1973:1903 och 1973:1907 i denna del samt med bifall till motionen 1973:1904 och med avslag på motionen 1973:1905, sistnämnda båda motioner i motsvarande del, beslutade att länscentralerna för pedagogiska hjälpmedel skulle avvecklas vid utgången av juni 1974,

13. att riksdagen beträffande resurserna hos länscentralerna för pedagogiska hjälpmedel skulle avslå motionen 1973:1904 i denna del,

14. att riksdagen beträffande försöksverksamhet med anbudsförfarande med bifall till propositionen 1973:76 och med avslag på motionen 1973:1907 i denna del beslutade om sådan verksamhet samt som sin mening gav Kungl. Maj:t till kännna vad utskottet i anledning av motionerna 1973:1868 och 1973:1905 anfört om försöksverksamheten,

15. att riksdagen beträffande läromedlens tekniska utförande m. m. skulle avslå motionen 1973:1296 samt motionen 1973:1905 i denna del,

16. att riksdagen beträffande tillhandahållande av fria läromedel med anledning av propositionen 1973:76 och motionerna 1973:1868 och 1973:1905 i denna del samt med bifall till motionerna 1973:1837, 1973:1869, 1973:1906 och 1973:1907, sistnämnda motion i motsvarande del, beslutade godkänna de riktlinjer för tillhandahållande av fria läromedel åt elever i grundskolan fr. o. m. den 1 juli 1974 som utskottet förordat,

17. att riksdagen beträffande precisering av begreppet lån skulle avslå motionerna 1973:1328 och 1973:1870,

18. att riksdagen beträffande urvalet av böcker till skolornas bibliotek skulle avslå motionen 1973:1334.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande läromedelsproduktionen

a. av herr Berndtson i Linköping (vpk) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av propositionen 1973:76 och med bifall till motionen 1973:1903 i denna del samt med avslag på motionerna 1973:1905 och 1973:1907 i motsvarande del som sin mening gav Kungl. Maj:t till kännna vad reservanten anfört beträffande utredning om statlig läromedelsproduktion,

b. av herrar Wikström (fp), Richardson (fp) och Nordstrandh (m) samt fru Sundberg (m) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till propositionen 1973:76 och med avslag på motionerna 1973:1903 och 1973:1905 i denna del godkände i propositionen förordade riktlinjer för samhällsinsatser samt med bifall till motionen 1973:1907 i motsvarande del som sin mening gav Kungl. Maj:t till kännna vad reservanterna anfört om fri konkurrens på lika villkor mellan enskilda, kooperativa och statliga förlag,

2. beträffande objektivitetsgranskning av herr Nordstrandh (m) och fru Sundberg (m) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa,

att riksdagen beträffande anordnande av objektivitetsgranskning av läromedel i andra ämnen än de samhällsorienterande i anledning av propositionen 1973:76 och motionen 1973:1868 i denna del som sin mening gav Kungl. Maj:t till kännna vad reservanterna anfört,

3. beträffande Sveriges Radios skolprogramverksamhet av herrar Wikström (fp), Richardson (fp), Nordstrandh (m), Elmstedt (c) och Johansson i Skärstad (c), fru Sundberg (m) samt herr Karlsson i Mariefred (c) som ansett att utskottet under 6 bort hemställa,

Fredagen den
25 maj 1973

*Samhällsinsatser på
läromedelsområdet*

att riksdagen skulle

a. med avslag på propositionen 1973:76 samt med bifall till motionerna 1973:1868 och 1973:1905 i denna del och med anledning av motionen 1973:1907 i motsvarande del besluta att Sveriges Radios tryckta läromedel skulle underkastas samma centrala granskning som skulle ske beträffande övriga läromedel,

b. med bifall till motionen 1973:1907 i denna del och i anledning av motionen 1973:1868 i motsvarande del som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört beträffande utredning av frågan om granskning av eterburna skolprogram,

4. beträffande läromedelsnämndens sammansättning av herr Berndtson i Linköping (vpk) som ansett att utskottet under 8 bort hemställa,

att riksdagen beträffande inrättande av en läromedelsnämnd med bifall till i propositionen 1973:76 förordade riktlinjer för nämndens verksamhet som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten med bifall till motionen 1973:1903 i denna del och i anledning av motionen 1973:1902 i motsvarande del anfört om läromedelsnämndens sammansättning,

5. beträffande centralt läromedelsregister av herrar Wikström (fp), Richardson (fp), Elmstedt (c), Johansson i Skärstad (c) och Karlsson i Mariefred (c) som ansett att utskottet under 9 bort hemställa,

att riksdagen beträffande information om läromedel genom central registrering i anledning av propositionen 1973:76 och med bifall till motionen 1973:1907 i denna del samt med avslag på motionen 1973:1868 i motsvarande del beslutade om försöksverksamhet i enlighet med vad reservanterna förordat,

6. beträffande försöksverksamhet med anbudsförfarande

a. av herrar Wikström (fp) och Richardson (fp) som ansett att utskottet under 14 bort hemställa,

att riksdagen beträffande försöksverksamhet med anbudsförfarande med bifall till motionen 1973:1907 och med avslag på propositionen 1973:76 samt motionerna 1973:1868 och 1973:1905 i denna del beslutade uttala att sådan försöksverksamhet inte borde komma till stånd,

b. av herr Nordstrandh (m) och fru Sundberg (m) som ansett att utskottet under 14 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna 1973:1868 och 1973:1907 i denna del samt i anledning av propositionen 1973:76 och motionen 1973:1905 i motsvarande del som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört angående utredning om anbudsförfarande.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Utvecklingen och produktionen av läromedel utmärks för närvarande av en balansgång mellan två motstridande krav. Å ena sidan ställer den nya skolan stora krav på kvalificerade läromedel. Det är

helt enkelt en av förutsättningarna för att syftet med skolreformerna skall uppnås. Å andra sidan har skolkostnaderna stigit så kraftigt under 1960-talet att det är förståeligt att kommuner och andra huvudmän nu försöker hålla dem tillbaka. Under de senaste åren har detta krav på återhållsamhet särskilt gått ut över den del av kostnaderna som avser läromedel.

Från utbildningssynpunkt är det nuvarande läget kritiskt. Mycket talar för att 1970-talet kommer att präglas av en skola, som i skilda former mer och mer satsar på individuella studiegångar, där större hänsyn kan tas till den enskilde elevens förutsättningar, behov och ambitioner. Samtidigt kommer sannolikt lärarrollen att kraftigt förändras. När det gäller exempelvis stora delar av vuxenutbildningsfältet måste läraren nyorientera sig och finna former för att arbeta tillsammans med elever som har skiftande bakgrund och studieinriktning. Skall dessa förändringar kunna genomföras krävs med nödvändighet ett läromedelsutbud som är mer kvalificerat än för närvarande.

I ett läge där utbildningskostnaderna tycks ha nått ett maximum är det naturligt att stat och kommun försöker finna möjligheter att spara och vägar att bättre utnyttja tillgängliga resurser. Åtgärder med sådant syfte får emellertid inte leda till att skolan får svårare att fullgöra sina pedagogiska uppgifter eller stå i strid med viktiga utbildningsmål. En alltför långtgående återhållsamhet på läromedelssidan kan lätt få sådana följder. Att knappa in på de pedagogiska redskapen kan dessutom skapa en undervisningssituation där övriga anordningar i skolan blir mer eller mindre verkningslösa.

Den sparsamhet på läromedelssidan som många kommuner iakttar i dag är knappast resultatet av en samlad bedömning av på vilken punkt i skolbudgeten man kan göra de största inbesparingarna utan att äventyra skolans möjligheter att fungera tillfredsställande. Läromedelskostnaderna svarar för närvarande för ca 5 procent av de samlade utgifterna för skolan – exklusive investeringar – och för ca 13 procent av den kommunala skolbudgeten. De vinster som finns att hämta på denna sektor är därför relativt begränsade i förhållande till de besparingar som skulle kunna göras på andra områden.

Att läromedelskostnaderna likväl kommit att stå i centrum för besparingsintresset sammanhänger i stället, åtminstone till en del, med fördelningen av skolkostnaderna mellan stat och kommun. Med nuvarande statsbidragsbestämmelser har kommunerna inga möjligheter att väga t. ex. lärarinsatser och läromedelsinsatser mot varandra när det gäller att möta kostnadsökningar. Eftersom en stor del av de kommunala utgifterna för skolan dessutom är bundna, t. ex. för lokaler, kommer besparingsansträngningarna att inriktas på icke bundna kostnader inom områden som svarar för en relativt liten del av skolkostnaderna, vilket får till följd att dessa områden drabbas hårdare än vad som kanske blivit fallet vid en mer samlad bedömning. Ett sådant utsatt område blir lätt läromedlen. En annan och friare utformning av statsbidraget, vilket vid upprepade tillfällen begärts av folkpartiet, bör ge kommunerna större möjligheter att väga *alla* kostnader inom skolväsendet mot varandra.

Sparsamheten på läromedelssidan har bl. a. resulterat i att det blivit

Fredagen den
25 maj 1973

*Samhällsinsatser på
läromedelsområdet*

allt vanligare att eleverna inte får behålla sina läroböcker utan endast erhåller dem som lån. Från kommunernas sida har man länge efterlyst större frihet att själva avgöra vilka böcker som skall lämnas som lån respektive gåva. Framväxten av läromedelssystem, där olika media kombineras, motiverar i och för sig en ändring av nuvarande bestämmelser. Uppenbarligen finns det läroböcker som aldrig tas fram eller kommer till användning sedan de en gång nyttjats i undervisningen. I dessa fall är otvivelaktigt ett låneförfarande motiverat. Samtidigt måste dock garantier skapas mot att ett lånesystem blir så utbrett att det får negativa effekter från utbildningssynpunkt. Att inte kunna gå tillbaka för att repetera passerade avsnitt, att inte kunna utnyttja tidigare använda läroböcker som uppslagsverk kan lätt få sådana följder. Den starka satsning på studieteknisk träning, som karakteriserat utvecklingen inom hela skolväsendet under 1960-talet, riskerar att saboteras av en missriktad sparsamhet som berövar eleverna deras viktigaste redskap i skolarbetet. Dessutom kan det lätt få sociala snedeffekter: vissa föräldrar, som har starkt studiecintresse eller gott om pengar, köper böckerna till sina barn, medan andra elever blir utan.

Förutsättningen för att kommunerna skall ges den större handlingsfrihet som föreslås i propositionen och utskottsbetänkandet är att det samtidigt slås fast att de grundläggande läroböckerna i varje ämne skall vara elevernas personliga egendom. I vissa ämnen räcker det då inte med att eleverna bara erhåller en bok. I t. ex. språken måste både textbok och – i förekommande fall – grammatikbok räknas till de grundböcker som eleverna bör få behålla.

Undantagna från regeln att eleven skall få minst ett centralt läromedel per ämne var i propositionen ämnena musik, teckning, slöjd och gymnastik. Särskilt med tanke på den bredare inriktning som de båda förstnämnda ämnena numera har är en sådan inskränkning svår motiverad och oacceptabel. I ämnet musik t. ex. används sångböcker och läroböcker i musikhistoria och musikteori som är av stort värde för att stimulera eleverna att upprätthålla sitt musikintresse även efter skoltiden. Rätten att erhålla minst ett centralt läromedel som gåva bör därför gälla samtliga ämnen där läroböcker används i undervisningen. Ett enligt utskott har här gått emot den princip utbildningsministern föreslog i propositionen.

Även om pedagogiska synpunkter måste väga tyngre än ekonomiska när det gäller skolans försörjning med läromedel är det självklart att alla ansträngningar bör göras för att hålla nere läromedelskostnaderna så mycket som möjligt. Från denna synpunkt har dock de förslag som läggs fram i propositionen föga att ge. Några nya vägar för att pressa läromedelskostnaderna anvisas knappast. Däremot föreslås läromedelsförlagen bli belastade med en rad avgifter och kostnader, vilka kommer att fördyra utvecklingen och produktionen av läromedel. I det långa loppet kommer detta med all sannolikhet att resultera inte i lägre läromedelspriser utan i högre.

Vid flera tillfällen har starka krav rests på ett förstatligande av läromedelsproduktionen eller åtminstone en kraftig utbyggnad av det statliga inflytandet över läromedelsmarknaden. Senast vid den socialdemokratiska partikongressen i höstas framfördes en rad yrkanden med

denna innebörd. Bl. a. krävde Stockholms arbetarekommun i ett yttrande "att samhället i princip bör svara för all produktion av läromedel för skolväsendet".

Från liberala utgångspunkter måste dock varje tanke på ett statligt läromedelsmonopol bestämt avvisas. Otvivelaktigt finns det problem och brister på läromedelsområdet, men dessa undanröjes knappast med ett förstatligande av läromedelsproduktionen.

En socialisering rymmer tvärtom faror som saknas om enskilda, kooperativa och statliga förlag tillåts tävla i fri konkurrens på lika villkor. En monopoliserad läromedelsmarknad innebär ingen garanti för lägre kostnader men däremot risk för styrning och likriktning och minskad valfrihet i undervisningssituationen. Att sådana farhågor har fog för sig framgår inte minst av läromedelsmotionerna till den socialdemokratiska partikongressen, där den oftast återkommande kritiken går ut på att dagens läromedel ger uttryck för "fel" värderingar. De "förmedlar borgerliga värderingar, könsrollsfördomar och västerländskt kapitalistiskt världsperspektiv, inte minst på utvecklingen i u-länderna. Läromedel med en socialistisk utgångspunkt för sina resonemang lyser däremot med sin frånvaro. Till denna bild skall läggas en lärarkår som vanligtvis inte omfattar socialistiska värderingar. Det är inte svårt att föreställa sig att läroplanernas chanser att bli förverkligade är nära nog minimala med ett sådant utgångsläge", heter det exempelvis i en av motionerna. Det är således inte fråga om att eftersträva större balans och allsidighet i läroböckerna. Först om de präglas av en socialistisk grundsyn kan intentionerna med den nya skolan uppnås.

En annan risk med ett statligt läromedelsmonopol har formulerats av professor Torsten Husén:

"På få områden av samhällslivet är följderna av byråkratiskt stelnande mera ödesdigra än inom det nuvarande utbildningsväsendet. Det förnyelsearbete som där pågår är till sitt väsen antibyråkratiskt och informellt. Frågan om statligt eller privat inom läromedelssektorn gäller därför ingalunda socialism kontra kapitalism — kontroll av den senares excesser har vi i vårt land, om någonstans, lärt oss etablera — utan centralistisk uniformitet kontra fritt initierad förnyelse."

Mot denna bakgrund är det tillfredsställande att kunna notera att såväl läromedelsutredningen som departementschefen avvisar tanken på att staten ensam skall svara för all läromedelsproduktion. Däremot är departementschefen mindre klar i sina uttalanden när det gäller propåerna om en långtgående statlig styrning av läromedelsproduktionen. Naturligtvis fordras insatser från statens sida för att tillse att läromedel finns i tillräcklig utsträckning på alla nivåer och att de uppfyller vissa minimikrav i fråga om pris och kvalitet. Detta bör dock ske genom på förhand uppställda regler, genom produktionsstödjande åtgärder m. m. Ett alltför långtgående statligt ingripande i själva läroboksproduktionen kan lätt få samma negativa effekter som ett totalt förstatligande.

Enligt vår mening utgör en fri och effektiv konkurrens mellan olika typer av läromedelsförlag, kombinerad med en aktiv prisövervakning och bestämda krav från avnämarna i fråga om läromedlens tekniska utformning och kvalitet, den bästa prispresen. Varje monopolisering av

Fredagen den
25 maj 1973

*Samhällsinsatser på
läromedelsområdet*

läromedelsmarknaden — statlig eller enskild — resulterar ofelbart i högre priser. Det är detta folkpartiet tillsammans med moderaterna slår fast i reservation 1 b.

Det anbudsförfarande vid utveckling och produktion av läromedel som föreslås i propositionen och som utskottsmajoriteten accepterar skapar enligt vår mening förutsättningar för en sådan styrning som vi, som jag nyss sagt, avvisar. Syftet med propositionens förslag sägs vara dels att försöka få fram bra läromedel till låga priser, dels att försöka minska antalet parallella läromedel.

Själva anbudsförfarandet skall tillgå så att man i en första etapp på grundval av ett underlag från SÖ begär in anbud ”som omfattar kostnaderna dels för att utveckla läromedlet” — — — ”dels produktionen av en viss upplaga av läromedlet, dels att utpröva läromedlet på konstruktionsstadiet”. Bland inkomna anbud skall sedan tre utses för fortsatt prövning, bl. a. med utgångspunkt från priset. Av dessa tre väljs slutligen det eller de som visar sig bäst från pedagogisk synpunkt. I en andra etapp läggs så en beställning ut hos producenten på det antal exemplar som kommunerna förklarar sig villiga att köpa.

Vid detta förfaringsätt måste möjligheterna att utveckla och sälja läromedel för dem som efter inlämnat anbud ej utvalts bedömas som små, eftersom systemet för att fungera kräver en nära samverkan mellan skolöverstyrelsen och köparna, dvs. kommunerna. Därmed kommer förlagens möjligheter att utveckla och producera läromedel i realiteten att bli helt beroende av SÖ, vilket skapar möjligheter för styrning och gynnande av vissa förlagstyper, något som vi inte kan acceptera. De grundläggande idéerna bakom anbudsförfarandet är också utomordentligt diskutabla. Strävan är att begränsa antalet parallella läromedel i varje ämne — i extremfallet skall det uppenbarligen finnas endast ett läromedel i varje ämne. Det innebär en uppseendeväckande begränsning av den valfrihet som lokala ämnes- och stadiekonferenser, läromedelskommittéer och skolstyrelser hittills haft. Om modellen med anbudsförfarande genomförs på bred basis riskerar dessa lokala instanser att förlora sitt egentliga inflytande över läromedelsvalet.

Realismen i förslaget och dess genomförbarhet kan också diskuteras. Det förutsätter nämligen att ett antal producenter skulle vara beredda att investera betydande belopp dels i ett långvarigt och kostsamt utvecklingsarbete för produktion av den upplaga som krävs för utprövning, dels i den följande utprövningen som erfarenhetsmässigt är ganska kostsam. Alla dessa kostnader skulle förlagen alltså ta på sig för att få fram ett läromedel som efter ett särskilt urvalsförfarande skall konkurrera med ytterligare två läromedel om att antas för användning i skolorna. För de förlag som inte får sina läromedel antagna måste kostnaderna täckas på andra håll i verksamheten, vilket normalt innebär höjda priser på andra läromedel. Och därmed har hela anbudsförfarandet motverkat sitt eget syfte. För mindre förlag med begränsad tillgång till riskvilligt kapital innebär förfarandet att de riskerar att snabbt slås ut från marknaden. Folkpartiet yrkar följaktligen avslag på denna del av propositionen, dvs. bifall till reservation 6.

Denna proposition om läromedelsfrågor vittnar för övrigt starkt om

hur svårbehandlad denna materia egentligen är. Det är inte möjligt att hävda att utbildningsministern i propositionen lyckats presentera några glänsande eller ens särskilt genomtänkta lösningar på de många problem som är aktuella på detta område. Tvärtom präglas propositionen i sin helhet av en vaghet och brist på klarhet som är ytterst påfallande. Utskottet har som en bilaga till sitt betänkande gjort en sammanställning över den handläggningsordning beträffande läromedelsgranskningen i dels samhällsorienterande, dels andra ämnen som nu skall komma att gälla. Här visar utskottet tydligt, hur oklart och krångligt det nya systemet är. Utskottets ledamöter är väl medvetna om att, trots de påtagliga förbättringar utskottet har lyckats åstadkomma, en rad problem återstår att lösa. Jag skulle tro att även utskottsmajoriteten delar reservanternas uppfattning att t. ex. anbudsförfarandet inte fått en särskilt tillfredsställande beskrivning i propositionen.

Inte ens det faktum att utbildningsministern här använder den mest ödmjuka formulering jag någonsin sett i en proposition ursäktar vagheten. I propositionen säger han att han endast önskar redovisa "vissa hållpunkter för en analys inför en försöksverksamhet" med anbudsförfarande. Blygsammare målsättning kan man knappast ange.

Den organisationskommitté som tillsatts redan innan riksdagen fattat beslut om propositionen, får nu göra ett försök att utforma detta. Vi reservanter har ansett att systemet är så omöjligt att det lika gott kunde avföras omedelbart. Läromedelsutredningen hade föreslagit att Sveriges Radios utbud av utbildningsprogram principiellt skulle likställas med andra läromedel och alltså kunna granskas av den läromedelsnämnd som föreslogs bli inrättad. På denna punkt liksom på så många andra har utbildningsministern frångått läromedelsutredningens förslag och förordat att Sveriges Radios programutbud skall undantas från granskningen. Helt optimistiskt säger han att detta problem kan anses vara löst genom den skyldighet till samråd som föreligger mellan Sveriges Radio å ena sidan och skolöverstyrelsen och UKÄ å den andra. Hela den icke socialistiska oppositionen i utskottet har dock funnit, att man både av principiella skäl och med tanke på att den eterburna utbildningen förväntas få en successivt ökad omfattning knappast kan se några skäl till att Sveriges Radios skolradio- och skol-TV-program med tillhörande material skulle ha en prioriterad ställning och vara undantagna från det granskningsförfarande som i övrigt skulle gälla.

I reservationen 3, som jag yrkar bifall till, föreslås alltså att riksdagen bör besluta att samma bestämmelser skall gälla för de tryckta läromedel som Sveriges Radio tillhandahåller som för andra läromedel.

I fråga om det eterburna programutbudet är situationen mera komplicerad. Vi säger därför i reservationen att det bör uppdras åt den nyligen tillsatta organisationskommittén att i samråd med den likaledes nyligen tillsatta radionämndsutredningen överväga och framlägga förslag om, på vilket stadium objektivitetsgranskning av de samhällsorienterande programmen skall ske och vilket organ som bör omhändera granskningen av dessa och andra utbildningsprogram.

Syftet med det centrala läromedelsregister som föreslås i propositionen sägs vara att ge kommuner och andra avnämare tillgång till en mer

Fredagen den
25 maj 1973

*Samhällsinsatser på
läromedelsområdet*

systematisk läromedelsinformation. Att det på många håll finns behov av en information som ger bättre överblick över läromedelsutbudet i olika ämnen och som innehåller vissa kvalitativa data är uppenbart, men det måste ifrågasättas om ett centralt läromedelsregister med föreslagen utformning kan få den praktiska nytta som förutsätts i propositionen. För att samla in och förmedla all den information som registret skall innehålla kommer det att fordras en omfattande apparat. Stor risk finns för att registret till omfånget blir så ohanterligt att det motverkar sitt eget syfte. Som framgår av reservation 5 har emellertid folkpartiet och centern med viss tvekan accepterat en prövning av detta system i form av en försöksverksamhet begränsad till tre ämnen.

Utbildningsministern föreslog att länscentralerna för pedagogiska hjälpmedel skulle avvecklas den 1 juli 1973. Det är obegripligt hur ett sådant förslag har kunnat läggas fram för riksdagen utan att man med en rad antytt hur de personalfrågor som då blir aktuella skall lösas. Får staten som arbetsgivare behandla sina anställda på det sättet? Här har ett enigt utskott föreslagit att förändringen skall senareläggas till den 1 juli 1974.

Också bestämmelserna rörande fria läromedel i grundskolan föreslås av utskottet träda i kraft ett år senare än departementschefen tänkt sig, alltså inte förrän den 1 juli 1974. Därigenom bereds kommunerna rimliga möjligheter att anpassa sin planering och sin skolbudget efter de principer som nu skall komma att gälla. Utskottet har här visat en realistisk inställning till de praktiska problem som är förenade med att de nya principerna skall börja tillämpas.

Propositionen om läromedel har uppenbarligen varit svår att skriva. Resultatet har också blivit en svag produkt där principerna snubblar fram mellan föga genomtänkta och praktiskt aldrig prövade modeller och förslag. En del av de förslag som finns i propositionen har aldrig övervägts av läromedelsutredningen utan verkar närmast vara lösa hugskott. Utbildningsutskottets ledamöter har nu i god samverkan slipat bort åtskilliga svagheter och ofullkomligheter. Mycket annat återstår att göra för skolöverstyrelsen och organisationskommittén. Verkligheten torde komma att ytterligare korrigera propositionens skrivbordskonstruktioner. Den som ser verkligheten inte som en fiende utan som en vän hälsar detta med tillfredsställelse.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr JOHANSSON i Skärstad (c):

Herr talman! Vi behandlar nu utbildningsutskottets betänkande i anledning av proposition 76 angående samhällsinsatser på läromedelsområdet. Jag behöver inte säga att dessa åtgärder hälsas med tillfredsställelse, inte minst av dem som speciellt arbetar med skolfrågorna.

Läromedlen har stor betydelse, båda kvantitativt och kvalitativt, för skolans arbete. Man kan se dem från ideologiska, pedagogiska och ekonomiska aspekter. Därför är den fråga vi nu behandlar av mycket stor vikt för utvecklingen av vårt skolväsende. Skall skolans målsättning

kunna förverkligas, måste ändamålsenliga läromedel finnas i tillräcklig omfattning på skolorna. Kostnaderna för läromedel är betydande, vilket givit till resultat att många kommuner inte anser sig ha råd att skaffa nödvändig utrustning. I vissa fall har läromedlen inte kommit fram i tid, vilket inneburit störningar i skolarbetet; i alltför stor utsträckning har lärarna måst arbeta vid kopieringsapparaten i stället för att ha läromedlen tillgängliga. Det gäller att få fram bra läromedel, läromedel som står i överensstämmelse med läroplanen och som fyller kraven på objektivitet och saklighet till ett för kommunerna överkomligt pris.

Genom det förslag som nu läggs fram i propositionen tror jag det finns möjligheter att få en bättre utveckling på läromedelsområdet. Därigenom undanröjer man många problem för såväl lärare som elever och skapar bättre villkor för skolarbetet.

Vi har i en motion pekat på vikten av att läroböckernas tekniska utförande inte görs onödigt komplicerat och dyrt, att man använder billigare papper, att man försöker se över distributionsförfarandet och att det görs större upplagor av böckerna. Jag vill bara understryka vikten av att åtgärder av den typen vidtas.

Det är också viktigt att man ger kommunerna rådgivning, så att de inte gör stora felinvesteringar, t. ex. när det gäller den tekniska apparaturen. På den sidan tror jag att det på sina håll har förekommit en del misstag, men jag hoppas att man även i dessa fall skall kunna få grepp över situationen.

Herr talman! Jag vill betona att ambitionen att hålla läromedelskostnaderna nere inte får innebära att skolans målsättning inte förverkligas. Ambitionen att sänka kostnaderna skall göra det möjligt för kommunerna att inom sina ekonomiska ramar förverkliga läroplanens intentioner.

Jag tror det finns anledning att understryka detta. Jag anser att det ligger i linje med läroplanens intentioner att eleverna har tillgång till läroböcker där de kan göra anteckningar och understrykningar, att de får ta med sig böckerna hem och även på detta sätt tillgodogöra sig den undervisning som skolan erbjuder.

Vi får inte stå främmande för några åtgärder som kan verka pressande på läromedelskostnaderna. I propositionen föreslås ett anbudsförfarande. Från centerns sida har vi väl ingen övertro på att detta i och för sig kan sänka kostnaderna, men vi finner ingen anledning att motsätta oss uppslag av den här arten. Det viktigaste måste vara att försöksverksamheten inte automatiskt permanentas, utan att riksdagen ges möjlighet att ta slutgiltig ställning till frågan. Utskottet har biträtt vår begäran om detta.

Objektivitetsgranskningen är viktig, inte minst för att den skepsis mot skolan som finns på sina håll skall kunna undanröjas. Att så sker är av stort värde för skolan och dess anseende. Mot den bakgrunden finner jag det vara av stor vikt att Sveriges Radios undervisningsmaterial underställs samma granskning och prövning som övrigt material. Det bör gälla alla ämnen men inte minst sådana som enligt läroplanen anses som särskilt känsliga och där man bör visa stor hänsyn till eleverna. Personligen anser jag att Sveriges Radio ibland nonchalerar läroplanens intentioner,

Fredagen den
25 maj 1973

*Samhällsinsatser på
läromedelsområdet*

föräldrarnas uppfattningar samt elevernas ålder och mognadsgrad och på så sätt försvårar skolans arbete och skadar skolans anseende.

Vi har här en reservation, och enligt vår mening kan inte några skäl åberopas för att Sveriges Radio och skol-TV-programmen med tillhörande material skall ha en prioriterad ställning. Den eterburna utbildningen väntas successivt få en ökad omfattning. Vi motsätter oss inte detta men kräver att materialet skall prövas och granskas.

Herr talman! Slutligen vill jag uttrycka min tillfredsställelse över att länscentralerna för pedagogiska hjälpmedel inte avvecklas så snabbt som förordas i propositionen. Vi får nu ytterligare ett år att klara ut hur läromedelsfrågorna skall lösas. Dessutom finns det inte oväsentliga personalaspekter som utskottet har pekat på. Jag tror att det kommer att vara av stort värde för inte minst småkommunerna att de i lugn och ro kan bygga upp en organisation för läromedelshanteringen, ensamma eller i samverkan med andra kommuner.

Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 3 och 5.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! I motionen 1868 har från moderat håll framförts önskemål om att man vid såväl den praktiska prövningen som utformningen av läromedel skall lägga särskild vikt vid läromedlets egenskap att förmedla kunskap. Utskottet har glädjande nog ställt sig positivt till detta, och även om utskottet inte har gjort ett särskilt uttalande i frågan vågar jag tyda skrivningen som ett löfte om att man i framtiden verkligen skall beakta denna fråga. Det finns nämligen en viss anledning till oro.

Låt mig från början säga att vi har väldigt många läromedel som från alla synpunkter är klanderfria; det finns många utmärkta läromedel till rimliga priser. Men vi har också många som inte fyller de krav som jag tycker att man har rätt att ställa på läromedel.

Få av oss här i riksdagen tjänstgör i dag som aktiva lärare. Det innebär att vi har en begränsad kännedom om de läromedel som används vid skolorna. Våra barn har i mindre grad möjlighet att ta hem sina böcker, och vi själva är okunniga om moderna svenska läromedel. I dag har man kunnat läsa i tidningarna att de svenska 10-åringarna vid en internationell jämförelse står sig utmärkt medan det tyvärr är sämre beställt med 14-åringarna. En närmare bekantskap med läromedlen har fått mig att tro att orsaken till detta kan vara bl. a. utformningen av vissa läromedel i grundskolan.

Barn börjar oftast med att läsa serier, och detta faktum har fått snart sagt varenda läroboksförfattare att tro att läroböckerna för hela grundskolan måste vara skrivna i Kalle Anka-form. Pratbubblor, t. o. m. i matematikböcker, och allmän tontighet i form av uppmaningar – skriv här, läs detta, kryssa här – måste verka förlamande på all form av inlärningsaktivitet för en elev som vuxit ifrån Kalle Anka-läsning. Läroböcker i engelska använder huvuddelen av det mycket dyra utrymmet för teckningar av fula, förenklade, karikerade människor som säger dumma saker. Skolböckerna liknar i många fall mer och mer broschyrer, vilkas egentliga mening de flesta måste stå främmande för.

Aktiviteten som förväntas av eleven inskränker sig till uppmaningar

om att sätta ut kryss, streck, ettor, tvåor eller enstaka ord, s. k. fylleriuppgifter.

På grund av en som jag tycker befogad tveksamhet när det gäller utformningen av läromedlen har vi från moderat håll krävt att läromedlen skall vara så utformade att de kan förmedla kunskap. Men vi har också fäst mycket stort avseende vid den objektivitetsgranskning som föreslås i propositionen för de centrala läromedlen i de samhällsorienterande ämnena. Naturligtvis är det vissa svårigheter med att klargöra vad ett centralt läromedel är. De centrala läromedlen upptar i många fall inte alls någon central plats i själva undervisningen. Eleverna har ofta grundbok, övningsbok, grammatik, studiehäfte, tabellsamling, textbok, ljudband, redovisa muntligt, redovisa skriftligt, språkbok, skrivträningsbok, litteraturbok och arbetshäften av olika slag.

En mellanstadieelev påstod att man under ett år haft 52 olika häften och böcker att hålla reda på i orienteringsämnena. Jag tycker själv att siffran låter otrolig. Men faktum är att detta också är en synpunkt som måste beaktas vid läromedelsproduktionen, eftersom framtagandet av varje sådant häfte tar den dyra undervisningstiden i anspråk. Dessutom kan jag kanske ställa mig skeptisk till elevens förmåga att avgöra vad som är centralt läromedel. När eleverna i allmänhet får behålla arbetshäftet till "Revolutioner som förändrat världen", kan de ju tro att detta är ett centralt läroämne.

Det finns naturligtvis dessutom åtskilliga synpunkter att lägga inte bara på utformningen utan också på innehållet i våra läroböcker. Objektivitetsgranskningen innebär ett stort steg på vägen, men jag vågar påstå att vi i riksdagen gjorde ett misstag när vi tog Lgr 69, eller rättare sagt vi försummade en som jag bedömer viktig sak. De gamla läroplanerna innehöll i högre grad en antydan eller redogörelse för vad eleverna skulle lära sig. Det har alltmer försvunnit i den nya läroplanen, och det ställer även läromedelsproducenterna i en svår situation. Vi borde få till stånd en debatt om vad kunskapsinnehållet i dagens skola borde vara, speciellt med sikte på att underlätta arbetet för läromedelsproducenterna.

Låt mig ge ett exempel. I går, den 24 maj, skulle enligt uppgift statens läroboksnämnd behandla en anmälan mot en historiebok för årskurs 5 i grundskolan, Historia 2M. Visserligen skall inte Sveriges historia vara dess konungars, vilket Vilhelm Moberg visat bättre än någon annan, men det går väl långt när Karl XII i denna bok i huvudsak behandlas med avseende på sitt bordsskick och Karl XI och Gustaf II Adolf framställs genom två nutida karikatyrer. Tåget över Stora Bält kallas en marsch över isen, antagligen därför att geografikunskaperna inte innefattar kännedom om Stora Bält. Boken har systematiskt undvikit att ta upp begrepp och fakta som anses höra till allmänbildning. Det är påtagligt att författarna i sitt jämlikhetstänkande byggt på uppfattningen att utbildning lättare fördras om den delas av alla.

Herr talman! Tiden är knapp och jag skulle kunna ta upp bok efter bok och framföra kritik av det här slaget, men vad jag har velat säga är att vi måste se läromedelsproduktionen i ett vidare perspektiv än vi haft tillfälle till vid utskottsbehandlingen av denna proposition.

Låt mig något beröra våra reservationer i betänkandet. Ett läromedel

Fredagen den
25 maj 1973

*Samhällsinsatser på
läromedelsområdet*

passerar ju först registerorganet. Detta fastställer för det första om läromedlet är samhällsorienterande eller ej, och för det andra om det är centralt. Skulle det inte vara samhällsorienterande och inte centralt kan det inte granskas. Är det samhällsorienterande och centralt måste det granskas. Producenten betalar granskningen, som är avgiftsbelagd.

Skulle läromedlet vara centralt men icke samhällsorienterande, respektive samhällsorienterande men icke centralt må det granskas. Nämnden avgör detta, och någon avgift tas inte ut. I praktiken kommer detta att innebära att nämnden kommer att säga nej till sådana anhållanden om granskning.

Herr Nordstrandh och jag har vid utskottsbehandlingen funnit detta vara fel. I och med att ett läromedelsregister upprättas måste det vara angeläget för dem som får sina läromedel uppförda att kunna få ange att läromedlet är objektivitetsgranskat.

Det är verkligen inte bara i samhällsorienterande ämnen som objektiviteten eller jämställdheten mellan män och kvinnor kan åsidosättas. Det kan röra sig om exempel i matematikböcker, text i språkböcker och i svenska antologier. Dessa kan också vara vinklade eller diskriminerande, och för ambitiösa läromedelsväljare måste det vara angeläget att kunna få den garanti som en objektivitetsgranskning är ämnad att ge.

Herr Wikström har klart redogjort för de borgerliga partiernas skepticism när det gäller särbehandling av Sveriges Radios program.

Vi har förut diskuterat skolradioprogrammen i riksdagen, och jag skall bara erinra om att radionämnden fällde ett skolradioprogram om SÄPO. De upplysningar som lämnades om SÄPO var ofullständiga och onyanserade, ansåg nämnden. Bl. a. återgavs i programmet ur en riksdagsdebatt två mot SÄPO starkt negativa inlägg av herr Werner i Tyresö, obetydligt beskurna, och av försvarsministerns tre inlägg endast två meningar.

Till sist något om kostnadsökningarna. Det torde inte finnas en kommun i det här landet som inte beklagar de kostnadsökningar som drabbat läromedlen. Detta är också bakgrunden till den ständigt ökade restriktiviteten när det gäller att ge eleverna läromedel som gåva, vilket i sin tur bidragit till tillkomsten av propositionen 76. Vi tycker det är riktigt att riksdagen klargör att eleverna skall ha rätt till ett läromedel i varje ämne. Det är också positivt att utskottet vidgat ämneskretsen för dessa läromedel så att de s. k. övningsämnen inte ställs i strykclass.

Övriga läromedel skall ges eleverna som lån, och det är med glädje jag konstaterar att utskottet med anledning av en motion från herr Nordstrandh och mig klargör att läromedel som lämnas ut till eleverna för en lektion i sänder och samlas in igen efter lektionens slut inte kan anses som utlånade. Utskottet säger att denna metod i allmänhet torde tillämpas i skolorna endast beträffande de läromedel som tillhandahålls eleverna i form av bredvidläsningsböcker, och min förhoppning är att så i alla händelser blir fallet efter detta utskottets uttalande.

Propositionens förslag om ett anbudsförfarande vid läromedelsproduktion har inte kunnat godkännas av oss. Vi har emellertid i motsats till folkpartiets ledamöter inte motsatt oss en försöksverksamhet med anbudsförfarande, men vi anser inte att den föreslagna utformningen är tillfredsställande. Enligt denna kommer nämligen producenterna att

åsamkas ytterligare kostnader som kommer att fördyra läromedlen. Vi föreslår att man utreder frågan för att få fram ett anbudsförfarande som inte får negativa kostnadseffekter i produktionsskedet. Dessutom anser vi att anbudsförfarandet i första hand bör rikta sig mot läromedel för bristämnen, vilket givetvis innebär att det bör kopplas ihop med det produktionsstöd som utgår för sådan produktion.

Kravet på sänkta produktionskostnader kommer givetvis att aktualisera frågan om en ökad standardisering av läromedlen. Det var därför ytterligt glädjande att jag häromdagen kunde läsa i tidningen att förslag om detta är under utarbetande — och om jag minns rätt också framlagt — nämligen hur man med olika metoder genom standardisering av läromedel skall kunna bidra till en sänkning av dessa kostnader.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1 b, 2, 3 och 6 b.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk):

Herr talman! Situationen på läromedelsmarknaden beskrevs av läromedelsutredningen, som bl. a. fastslog att läromedelsproduktionen "är så starkt koncentrerad till vissa företag att man kan tala om monopolistiska tendenser". I en prisundersökning konstaterades att "läroböcker för grundskolan och gymnasiet i genomsnitt alltid är för förlagen framgångsrika projekt".

Visst kan man tala om monopolistiska tendenser. Detta motsäges inte av att antalet producenter av läromedel är stort. Det väsentligaste är att ett fåtal producenter har en dominerande ställning på marknaden. Enbart Esselte- och Bonnierkoncernerna svarar för 33 procent av totalmarknaden. Statliga och kooperativa företag får nöja sig med endast 8 procent.

Kommunernas kostnader för läromedel överstiger en halv miljard per år. Att det är för förlagen framgångsrika projekt torde framgå av att man kalkylerar med fullt täckningsbidrag redan på den första upplagan.

Propositionen angående samhällsinsatser på läromedelområdet innebär dock inte någon genomgripande förändring av nuvarande förhållanden på läromedelsmarknaden. Även i fortsättningen kommer marknaden att domineras av privata företag. Även i fortsättningen kommer skattebetalarna att via kommunalskatten få betala förlagens framgångsrika projekt, och även i fortsättningen kommer den borgerliga dominansen i läromedlen att bestå.

I motionen 1903 har vänsterpartiet kommunisterna aktualiserat frågan om statlig produktion av läromedel. Vi har menat att frågan om förstatligande av de dominerande företagen på detta område eller andra former för läromedelsproduktionen kan prövas. Jag vill erinra om att LO i sitt remissyttrande anfört att läromedelsproduktionen borde ligga helt i samhällets egna företag, dvs. inom den sektor som rubriceras som statliga och kooperativa företag. Utskottsmajoriteten nöjer sig med att förklara sig dela regeringens uppfattning att samhället inte kan ta över produktionen av läromedel. Varför detta inte kan ske sägs dock ingenting om.

I reservationen 1 a påpekas att de föreslagna åtgärderna i propositionen inte ens fyller mycket blygsamma krav vad det gäller att begränsa

Fredagen den
25 maj 1973

*Samhällsinsatser på
läromedelsområdet*

den privata dominansen på läromedelsområdet. Reservationen förordar en utredning om statlig läromedelsproduktion.

Det borgerliga synsättet har en stark dominans i dagens läromedel. Det saknas inte exempel på falsk framställning av förhållandena i samhället. Reaktionära synsätt kommer till uttryck i könsrollsfrågor, förhållandet inom arbetslivet och den klassmässiga uppdelningen i samhället liksom i internationella frågor.

Till skillnad från herr Wikström vill jag se motionen till den socialdemokratiska partikongressen som en beskrivning av verkligheten. Visst förmedlar läromedlen "borgerliga värderingar, könsrollsfordomar och västerländskt kapitalistiskt världsperspektiv, inte minst på utvecklingen i u-länderna", som det heter i motionen i fråga. Och visst lyser läromedel med en socialistisk utgångspunkt för sina resonemang med sin frånvaro. Dessa förhållanden har vi från vpk i andra sammanhang funnit anledning att påtala här i riksdagen och även begärt åtgärder för att åstadkomma en förändring. Tyvärr har våra krav inte fått riksdagens stöd. Propositionen angriper inte heller dessa problem på något avgörande sätt. Herr Wikströms inlägg tyder på direkt motstånd från folkpartiets sida mot en förändring av missförhållandena.

Läromedelsgranskningens uppgift måste vara att ta itu med dessa missförhållanden. Vi har därför också i motionen 1903 begärt att läromedelsgranskningen bör ske under medverkan av lärare, elever och folkliga organisationer. Utskottsmajoriteten har dock ansett att riksdagen saknar anledning att nu göra något särskilt uttalande beträffande läromedelsnämndens sammansättning.

Det är förvånande att inte åtminstone den socialdemokratiska delen av utskottet funnit anledning att ta mer hänsyn till remissynpunkter från arbetarrörelsen. Svenska byggnadsarbetareförbundet har exempelvis anfört att läromedelsnämnden bör inhämta LO:s uppfattning om läromedlens objektivitet när det gäller läromedel som berör LO och dess förbund. ABF har anfört att nämnden bör anlita enskilda och organisationer som kan anses ha speciella kunskaper inom de ämnen nämnden granskar. Det bästa sättet att uppfylla dessa krav borde vara en sammansättning av nämnden som ger organisationerna inflytande.

I reservationen 4 har jag därför föreslagit att representanter för lärare, elever, fackliga och politiska organisationer samt studieorganisationer bör ingå i läromedelsnämnden. Härigenom borde också de i motionen 1902 uttalade önskemålen rörande könsrollsgranskningen kunna tillgodoseas.

Den föreslagna avvecklingen av länscentralerna för pedagogiska hjälpmedel har väckt oro och i motion 1903 begärde vi att denna avveckling borde anstå i avvaktan på att kommunerna bygger upp erforderlig organisation på detta område. Flera andra motioner tar upp samma problem. Utskottet förordar nu enhälligt att avvecklingen av länscentralerna icke skall ske den 1 juli 1973 utan den 1 juli 1974. Därigenom vinnes möjligheter att undersöka hur de resurser som finns hos länscentralerna på bästa sätt skall utnyttjas. Detta är ett klart framsteg i förhållande till propositionen.

Herr talman! Frågan om samhällsinsatser på läromedelsområdet kan inte lösas med mindre än att verkliga åtgärder vidtas för att bryta

monopoltendenserna i läromedelsproduktionen och bryta den borgerliga dominansen som gör sig gällande i läromedlen. De åtgärder i detta syfte som vi från vänsterpartiet kommunisterna föreslagit är nödvändiga om en ändring skall komma till stånd.

Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1 a och 4 som fogats vid utbildningsutskottets betänkande nr 28.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter. Det rör sig om ett utomordentligt viktigt ärende som belastar kommunerna med åtminstone 700 miljoner kronor om året. Det gäller också väsentliga frågor beträffande läromedlens kvalitet och utformning. Det är väl litet synd, herr talman, att vi i kammaren i dag handlar under tidspress. Det är frågor av så stor betydelse att det hade varit önskvärt att få kammarens uppmärksamhet under något längre tid än som nu är möjligt. Med hänsyn till den tidspress vi befinner oss under kommer mitt anförande att vara kortare än det eljest skulle ha varit, och jag är medveten om att vissa väsentliga frågor inte kan bli föremål för debatt i dag.

Den här propositionen behandlar mycket svårlösta problem. Att de är svårlösta har vi lång erfarenhet av. De kommunalt verksamma riksdagsledamöterna känner ju väl till hur det genom åren har riktats kritik mot läromedlen. De är för många. De är för dyra. Många menar att de inte är särskilt bra. Vi har hört sådan kritik här i dag också. Det var intressant att uppleva hur fru Sundberg gick till attack emot läromedlen över huvud taget i den svenska skolan i dag och sade att det måste vara något allvarligt fel på dem om det visat sig att det inte går lika bra för eleverna i fjortonårsåldern som det går för de yngre barnen i skolan. Vi som sitter här vot för litet, sade fru Sundberg, om läromedlen. Jag tar det som en bekännelse från fru Sundbergs sida därför att den karakteristiken av läromedlen i den svenska skolan av i dag som hon gav vittnar om en betydande okunnighet på detta område. Läromedlen i dag, sade fru Sundberg, är sådana att läroböckerna i stort sett förvandlas till ett slags broschyrer. De utrustas i något slags Kalle Anka-töntighet — så föll uttrycket. Det var ett generaliserande angrepp på läromedlen i den svenska skolan.

Herr talman, det är inte alls på det sättet. De av oss som medvetet har försökt tränga in i detta problem ser stora svårigheter, men kan utan tvekan konstatera att jämför vi läromedlen med dem vi hade i skolan bara för några år sedan så finner vi att det pågår en oavbruten förbättring så att vi kan säga att det utbud vi har i dag är i stort sett tillfredsställande. Men det kostar för mycket pengar, och det finns anledning att överväga åtgärder för att rationalisera utbudet och pressa ned kostnaderna.

I det avseendet läggs i denna proposition fram förslag som utbildningsutskottet ansluter sig till och som vi bedömer vara viktiga steg i rätt riktning.

Utskottets vice ordförande tyckte inte att det var några särskilt glänsande lösningar som propositionen presenterat, och han var kritisk

Nr 100

Fredagen den
25 maj 1973

*Samhällsinsatser på
läromedelsområdet*

Fredagen den
25 maj 1973

*Samhällsinsatser på
läromedelsområdet*

mot mycket av dess innehåll. En flod av motioner har väckts i anslutning till propositionen. Jag vet inte om herr Wikström menar att de inte heller presenterade några särskilt glänsande lösningar. Jag har sällan upplevt ett så splittrat motionerande som i anledning av denna proposition. Det är en splittrad opposition som har framställt yrkanden mot Kungl. Maj:ts proposition.

Jag vill notera sammanfattningsvis, herr talman, att på alla väsentliga punkter är det i utskottsbetänkandet en massiv uppslutning kring de förslag som Kungl. Maj:ts presenterar och som vice ordföranden i utskottet inte tyckte var särskilt glänsande lösningar. Bara på en enda punkt finns det en samlad borgerlig reservation - jag återkommer till den - nämligen när det gäller objektivitetsgranskningen av de undervisningsprogram som Svergies Radio producerar. I övrigt är det på alla punkter åtminstone ett av de borgerliga partierna - oftast två - som stöder regeringens förslag.

Mitt konstaterande av att vi har fått en mycket splittrad motionsflod i detta ärende innebär inte någon ironi eller någon kritik utan jag vill med detta också ha sagt att det gäller svåra problem, där det inte är lätt att hitta de perfekta lösningarna. På vissa punkter föreslår propositionen principbeslut varefter en organisationskommitté eller skolöverstyrelsen får i uppgift att mera detaljerat utforma tillvägagångssättet.

Utskottet tillstyrker sålunda Kungl. Maj:ts proposition och gör det med en betryggande majoritet. På ett par punkter har vi av praktiska skäl gått emot propositionen. Vi har föreslagit senareläggande av ikraftträdandet på två olika punkter. Av rent praktiska skäl har vi ansett att det är klokast att skjuta på ikraftträdandet ett år när det gäller kommunernas skyldigheter att tillhandahålla fria läromedel och när det gäller indragningen av läromedelscentralerna i länskolnämnderna.

I övrigt är det bara på en enda punkt som betänkandet innebär en justering av propositionens förslag, nämligen när det gäller fria läromedel i de s. k. övningsämnen. Utskottet anser att undantag för dessa inte behöver ifrågakomma.

Det principförslag - på vissa punkter mera detaljerat utformat - som nu föreläggs riksdagen avser bl. a. ökade statliga insatser för produktionsstöd inom bristområden, nya former för objektivitetsgranskning och pedagogisk granskning av läromedlen, upprättande av ett centralt läromedelsregister, försök med anbudsörfarande för att sänka kostnader och rationalisera utbudet och avskaffande av länscentralerna för pedagogiska hjälpmedel.

Om jag, herr talman, får med några få ord granska de reservationer till vilka bifall har yrkats i dagens debatt, tar jag först upp den i och för sig mycket viktiga och intressanta fråga som herr Berndtson i Linköping har talat om, nämligen vem som skall producera läromedlen. Herr Berndtson hänvisade till uttalanden från arbetarrörelsen om att läromedelsproduktionen bör förstärkas. Jag vill, herr talman, för egen del säga att jag alltid har haft den största förståelse för dessa tankegångar och alltid önskat att det skulle vara möjligt att åstadkomma ett förstärkande av läromedelsproduktionen. Bakgrunden till att vi i utskottet och regeringen i propositionen emellertid går emot detta är praktiska överväganden.

Allmänheten har oftast inte klart för sig hur många företag det är som producerar läromedel i vårt land. Det rör sig i själva verket om ca 700 olika företag som på ett eller annat sätt medverkar i läromedelsproduktionen. De flesta av dem sysslar också med annan produktion, och det är inte mer än ett drygt hundratal som främst ägnar sig åt läromedelsproduktion. Även detta antal är så stort att det förefaller utskottet praktiskt omöjligt att genomföra ett förstatligande av denna produktion, något som många av oss i kammaren annars skulle vilja genomföra. På denna punkt vill jag alltså å utskottets vägnar yrka avslag på herr Berndtsons i Linköping yrkande.

Frågan om objektivitetsgranskningen är naturligtvis mycket besvärlig. Jag har sagt att det produceras mycket läromedel, och det är inte möjligt att bygga upp en organisation som skulle kunna granska alla dessa. Därför har vi i utskottet accepterat den relativt begränsade objektivitetsgranskning som föreslås i propositionen men har sagt ifrån att vi så småningom vill ha en redovisning av resultat och erfarenheter av denna granskning, eftersom vi är medvetna om att det är känsliga frågor det rör sig om. Obligatoriskt skall nu alla läromedel i samhällsorienterande ämnen granskas. Det finns möjligheter att granska även andra ämnen, men där gäller inget obligatorium.

I fråga om Sveriges Radios skolprogramverksamhet har utskottet delat sig så att den borgerliga oppositionen går emot utskottsmajoriteten. Jag ber att få hänvisa till de regler som gäller för Sveriges Radios program och avtalet med Sveriges Radio. De omöjliggör enligt utskottsmajoritetens uppfattning en särskild objektivitetsgranskning av de läromedel som produceras i Sveriges Radio. Det skall enligt gällande bestämmelser förekomma en överläggning mellan å ena sidan Sveriges Radio och å andra sidan universitetskanslersämbetet och skolöverstyrelsen, och vi bedömer det så, att de överläggningarna skall vara tillräckliga, och har i dag inte funnit skäl att ta något annat steg.

Förslaget om försöksverksamhet med anbudsförfarande har också utskottet anslutit sig till. Det är bara folkpartiet som går emot det. I utskottet är vi medvetna om att det här är en svår fråga. Vi känner till att förlagen inte gärna vill vara med, men vi tror att det här är ett steg i rätt riktning, att det kan hjälpa kommunerna att få lägre kostnader för läromedel och att det över huvud taget kan innebära en rationalisering på det här snåriga området. Det är ju fråga om en försöksverksamhet, och statsmakterna får när några år har gått tillfälle att fundera närmare på saken. Hur anbudsförfarandet skall gå till kommer att bli föremål för ytterligare överväganden, och vad riksdagen i dag gör är endast att den tar en principiell ställning, som innebär ett accepterande av en försöksverksamhet med anbudsförfarande.

Får jag till sist, herr talman, säga att när jag hörde fru Sundbergs anförande upplevde jag det som ett inlägg i gammal känd stil. Men det är inte bara det som i och för sig är intressant, utan det är också det att på alla områden där vi diskuterar skolan finner man från moderata samlingspartiet anledning att visa upp dessa ytterst starka överdrifter. Jag har sagt tidigare när det gäller diskussionen om skolan att vi vinner ingenting på att överdriva kritiken, och jag är övertygad om att om vi vill

Fredagen den
25 maj 1973

*Samhällsinsatser på
läromedelsområdet*

skapa bättre läromedel och rationalisera denna del av skolverksamheten, vinner vi heller ingenting på att agera på det sätt fru Sundberg nu gjorde. Det fanns ju inte några läromedel alls som var bra.

Exemplen som fru Sundberg valde förstår jag inte. Tåget över Bält karakteriseras som en marsch över isen, säger hon, men det har jag alltid trott att det var. Kanske fru Sundberg kan tala om, om det var något annat låg det rörde sig om? Om vi genom att plocka ut sådana exempel söker karakterisera halten hos de svenska läromedlen, skjuter vi över målet och gör oss skyldiga till överdrifter som, herr talman, i inget avseende kan gagna det svenska utbildningsväsendet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! I motsats till herr Alemyr tror jag att kritik av vårt utbildningsväsende kan gynna utbildningsväsendet. Jag skall ta punkt efter punkt. Låt mig bara, för att inte herr Alemyr skall missförstå mig, upprepa att man inte nämnde namnet Stora Bält i den enda historiebok barnen läser.

Det var icke generaliseringar i mitt anförande. Jag uttryckte allra först den uppfattningen att många läromedel är alldeles utmärkta. Men det finns en mycket stark tendens hos de socialdemokratiska skolpolitikerna, när de icke kan bemöta kritiken, att säga att den slår över. Sedan tror man att man inte behöver besvara den, men, herr Alemyr, det behöver man.

Låt mig ta läromedlen! Utbildningsministern klagade i en debatt för ca en månad sedan här i kammaren helt riktigt, att man börjar gå ifrån de s. k. ifyllnadsuppgifterna, och han tyckte att det var riktigt. En del av min kritik gällde just de här uppgifterna. Herr Alemyr har tydligen icke samma uppfattning som utbildningsministern. Dessutom vill jag fråga: Hur vet herr Alemyr att läromedlen blir bättre och bättre? Får jag citera statens läroboksnämnd som om "Fysik för gymnasieskolan" skriver följande, vilket bokförlaget använder i sin annons för läromedlen: "Författarna har synbarligen sökt att ge en framställning som är anpassad till den måttliga studieförmåga som eleverna i många klasser nu har." Det är statens läroboksnämnds omdöme i reklamsyfte för ett läromedel.

Får jag också erinra om professor Huséns bok, som kom ut i bokhandeln i går, där svensklärarna om litteraturundervisningen säger att eleverna i dag tycks huvudsakligen vara intresserade av s. k. kiosklitteratur. Herr Alemyr! Kalle Anka hör till den litteraturen, och jag påstår att mycket i åtskilliga läroböcker i dag, för att vara intresseväckande hos de elever som enligt professor Huséns bok mest är intresserade av kiosklitteratur, har den typen av utformning.

Men jag vill gärna ställa en annan statlig utredning, litteraturutredningen, i motsats till detta. Vad sägs i den, herr Alemyr? Där sägs det tvärtom att det har betydelse vilket språk våra läroböcker har. Ytterligare en annons för läromedel använder reklamslogan som "enkelt och lättfattligt" och "enkelt språk". Jag förbehåller mig rätten att kritisera detta, och jag instämmer i statens läroboksnämnds uppfattning att det tyvärr är så att det finns en begränsad studieförmåga.

Herr WIKSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets ordförande var föredömligt kort i sitt anförande, och eftersom jag i mitt första inlägg utvecklade både principiella och praktiska synpunkter kan jag vara desto mer kortfattad nu. Jag vill göra två kommentarer.

Sveriges Radios tryckta läromedel kan utan hinder av radiolagen och avtalet mellan Sveriges Radio och staten granskas redan nu. Beträffande de eterburna programmen bör den frågan utredas. Formellt ligger dessa program nu under radionämnden, och det är inte en i allo lyckad lösning. Där gäller självfallet principen om efterhandsgranskning.

Herr Alemyr tror att anbudsfordarandet kommer att bli bra. Jag tror inte det. Vi får väl se vem som får rätt. Vissa av propositionens tankar är så vaga att de inte kan räddas ens av en skicklig socialdemokratisk utskottsordförande.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Alemyr talar om ökade insatser för produktionsstöd, och det är riktigt, men till vem? Man upphäver ju inte eller ens förändrar monopolställningen på denna marknad med de åtgärder som här har föreslagits.

Herr Alemyr förklarar sig också ha stor förståelse för tanken på statlig produktion av läromedel, och det är bra -- det noterar jag gärna. Men betänkandet diskuterar ju inte ens de problem som herr Alemyr talar om -- att det skulle vara några praktiska skäl. Det finns en redovisning om situationen på läromedelsmarknaden, men utskottet nöjer sig med att dela regeringens uppfattning att samhället inte kan ta över produktionen av läromedel, och därför avstyrker man motionen.

Jag vet också att det finns 600 à 700 olika producenter. Men kvar står ju det faktum att det är några få företag som har den dominerande ställningen på marknaden, och kan man inte åtminstone börja överväga ett förstatligande av giganterna på det här fältet? Jag kan inte godkänna de skäl som åberopas mot en statlig produktion av läromedel. Privatintressena minskar ju inte på detta område utan de ökar, och svårigheterna skulle följaktligen bli större undan för undan. När skall i så fall den tanke herr Alemyr säger sig ha sympati för kunna bli förverkligad?

Herr ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Sundbergs senast valda citat är det mest lysande exemplet på fru Sundbergs diskussionsmetod. Jag har nu här i bänken fått upplysning om att vad gäller den annons som fru Sundberg hänvisar till, i vilken förlaget talar om att boken är lämpad för elevernas dåliga studieförmåga och där citerar läroboksnämnden, så är detta icke ett uttalande av läroboksnämnden, utan det är ett uttalande av en granskare, som personligen får stå för det. Läroboksnämnden har icke gjort det uttalandet.

På detta sätt agerar fru Sundberg i den här debatten liksom i skoldebatten i övrigt. Självfallet skall vi tala om när något icke är bra i skolan, vare sig det gäller läromedel eller något annat. Men vi skall hjälpa till att lösa problemen genom måttfullhet i kritik och diskussion. Vi löser

icke problemen genom att komma med uppgifter som är sakligt oriktiga. Det finns anledning, herr talman, att starkt reagera mot ett sådant tillvägagångsätt.

Till utskottets vice ordförande vill jag säga att det är självklart att när vi startar ett anbudsförfarande som en ny process kan vi inte i dag säga vad resultatet av det blir. Vi står här och tror, både herr Wikström och jag, och nu skall en organisationskommitté fundera på hur det här anbudsförfarandet skall byggas upp. Jag är övertygad om att det kommer att leda till de rationaliseringar och de lägre kostnader som jag talade om i mitt huvudanförande. Skulle det visa sig att den metod vi nu startar med kan förbättras i något avseende är vi väl självfallet alla beredda att i framtiden göra de justeringar som kan bli nödvändiga.

Fru ÅSBRINK (s):

Herr talman! Om vackra och högstämda deklamationer förmådde omskapa vardagens verklighet för kvinnorna skulle vi nu leva i något som liknade ett idealsamhälle. Men i fråga om könsdiskrimineringens oförnekliga utbredning i vårt land hjälper det inte med vackra och engagerade ord så länge man inte handlingskraftigt sätter i gång att i det dagliga livet förverkliga sina ideal, att tillämpa i såväl stort som smått den jämlikhet som man högtidligt förklarar vara så självklar, och framför allt att man börjar bearbeta den allmänna opinionen så att svenska folket inser vilka mönster vi i detta land så bokstavligen av födsel och ohejdad vana följer beträffande könsrollerna.

Det är nämligen, herr talman, i fråga om arbetet för ökad jämlikhet inte fråga enbart om kvinnornas arbetsvillkor och ekonomi i relation till männens förhållanden, utan vad det gäller är att förändra hela det psykologiska klimatet i vårt land. För min del anser jag detta vara den nödvändigaste och mest närliggande uppgiften just nu, om man verkligen vill främja jämlikhet mellan könen. Då angriper man nämligen själva grunden till missförhållandena – i annat fall håller man bara på och försöker minska följdverkningarna. Det är som när man skyfflar trädgårdsgångar utan att dra upp ogräsrötterna: ogräset fortsätter att växa fram.

Vad vi måste göra är att gå till roten av det onda. Vi måste börja pränta in nya mönster i den nya generationen. Vi måste pränta in en ny syn på könsrollerna redan från början. Det är där skolan kommer in i bilden – vi räknar med att genom skolan kunna nå ut åtminstone till dem som skall bli den nya föräldrageneration som, efter vad vi hoppas, skall kunna vara med och förverkliga allt det här vackra talet om jämlikhet mellan könen som vi nu matas med, inte minst i valtider. Ty då erinrar man sig plötsligt att kvinnorna, denna samhällets konstanta majoritetsminoritet, i politiska sammanhang faktiskt utgör en oroväckande röstmajoritet. Med den tanken sätter man i gång med att på ormtjusarmaner blåsa en liten flöjtmelodi för att söva kvinnorna. I många fall blir man t. o. m. så pass orolig att man för alla eventualitetens skull sätter upp en kvinna, i varje fall på suppleantplats, på vallistorna. Men man skickar fortfarande ut politiska broschyrer där det är män som talar, med – för att fullständiga idyllen! – en hel del kvinnor som åhörare. I välvilligaste fall

kan man väl säga som ursäkt för männen att de är emancipationsmässigt oskyldiga. De vet inte ens vad det rör sig om – men så har de också som de privilegierade tiderna igenom sällan förmått sätta sig in i deras situation som saknar privilegier.

Som medmotionär i motionen 1902 har jag yrkat att den nya läromedelsnämnden skall få i uppdrag att granska läromedlen även – och speciellt – ur könsrollssynpunkt och att det därför i nämnden skall ingå sakkunniga i könsrollsfrågor.

Elin Wägner säger i sin bok Väckarklocka att när det gäller kvinnofrågan finns det ett männens broderskap som skär igenom alla partigränser. Utskottet med sin kompakta maskulina dominans svarar lugnt och lugnande att den föreslagna objektivitetsgranskningen också innebär en granskning av könsrollsmönstret och avstyrker motionen. Och det skall man tro, när granskarna ofta inte ens tycks vara medvetna om vad det är de skall granska!

Jag vill rekommendera kammarens ledamöter och särskilt utbildningsutskottet ett studiebesök på en läroboksutställning, där de nya alstren visas. Jag kan försäkra att även om man kan inregistrera en hel del glädjande förbättringar, så är det ur könsrollssynpunkt ändå inte någon uppmuntrande erfarenhet i vad avser objektivitet rörande jämlikheten mellan könen. Jag gjorde ett sådant besök i går och återfann på utställningen i oroväckande utsträckning de gamla schablonerna. Tror ni inte att man i ett nyutkommet litet häfte av en engelsk lärobok för grundskolan mötte den urgamla historien om mannen som hör ett skrik från köket och kommer ut och får se sin fru stå på en stol högljutt skrikande för att det springer en lika rädd mus omkring på golvet. Det trodde man väl att man skulle vara befriad från! Och beklagligt nog är det en kvinna som är lärobokens författare. Sådant aktualiserar ju frågan om utbildning och påbyggnad av informationen om könsrollerna för nu verksam lärarpersonal. Jag har varit inne på den frågan förut.

En dokumentsamling som skall återge utvecklingen i Europa under de senaste 150 åren har inte några som helst bevis på att det förekommit något som rör kvinnornas frigörelse.

Man måste komma ifrån de allmänna talesätten och se till att granskningen sker via speciell sakkunskap, nämnden må sedan vara hur ambitiös som helst och bestå av hur många och på andra områden högst förtjänta hedersmän som helst. Man kan väl nämligen utgå från att det mest blir fråga om dem. Den speciella sakkunskapen behövs. Det vore hopplöst, herr talman, att nu yrka bifall till motionen, men låt mig få sända med utskottets avstyrkande en förhoppning att de ansvariga skall ta lärdom av vårt västra grannland, Norge, där man verkligen har kommit längre på detta område än vi har gjort i vårt land. I Norge diskuterade i juni 1972 stortinget en Monsterplan för grunnskolen. I debatten yttrades bl. a.:

Av läroböckernas texter och skildringar sätter eleven samman sin världsbild, orienterar sig utifrån läroböckernas värdenormer – och flickorna blir då snart på det klara med att de inte spelar någon roll i läroböckernas värld. Våra läroböcker saknar ett differentierat utbud av kvinnliga identifikationsmönster som kan inspirera flickorna till att slå in

Fredagen den
25 maj 1973

*Samhällsinsatser på
läromedelsområdet*

på nya vägar.

Talaren fortsatte: Det är enligt min uppfattning viktigt att departementet också tar dessa förhållanden i betraktande när det utformar närmare regler för godkännande av läroböcker.

Tyvärr är den i detta inlägg i stortinget tecknade situationen också typisk för läget i vårt eget land. Men i Norge prövas nu en speciell sakkunniggranskning ur könsrollssynpunkt. På läroböckerna måste ställas krav på bl. a. jämvikt i text- och bildmaterial – något som ofta klickar i våra nutida läroböcker här i vårt land –, krav på att tanklösa formuleringar skall undvikas, så att de inte bidrar till en psykologisk påverkan av en art som befäster gamla könsrollsmönster, krav på att man inte genom att utesluta ett visst material förskjuter perspektiven. Jag gör, herr talman, gällande att för granskningen av det material som rör könsrollsfrågorna krävs en speciell sakkunskap. Det är att hoppas att ett nordiskt samarbete resulterar i att vi på denna punkt tar lärdom av Norge.

Herr talman! Låt mig också till sist med glädje konstatera – med anledning av att jag tillsammans med herr Signell har väckt motionen 1837 – att de protester som rests mot en diskriminering av några värdefulla ämnen i våra skolor har burit frukt. Kommunerna, eleverna och lärarna i respektive ämnen får således fastslaget att vi har lika stort behov av ämnen som slöjd, gymnastik, musik och teckning som av övriga ämnen i våra dagars skola, eftersom den tar sikte på en allsidig personlighetsdaning. Jag instämmer självfallet i yrkandet om bifall till utskottets hemställan på punkten 16.

I detta anförande instämde fru Thunvall (s).

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Av vissa skäl har jag kommit att läsa fler läroböcker än de flesta av kammarens ledamöter, och jag har över huvud taget sysslat mycket med dessa problem. Trots detta hade jag tänkt att jag inte alls skulle yttra mig i den här debatten på grund av den tidsbrist som föreligger.

Fru Sundberg höll ett anförande, och jag skall bara bemöta en sak i det. Fru Sundberg citerade ett yttrande som hon, såvitt jag kunde förstå från min plats nere i kammaren, tillskrev statens läroboksnämnd. Det är möjligt att fru Sundberg avsåg något annat, nämligen att det var en granskare inom statens läroboksnämnd som hade skrivit på det sättet. Men det är två skilda saker. Självfallet har varje granskare rätt att uttala sina åsikter. Eljest vorc granskningsförfarandet fullkomligt meningslöst. Men på förekommen anledning vill jag påpeka att vad en granskare uttalar inte alltid sammanfaller med nämndens mening. I vissa fall använder sig nämnden av flera granskare. Då kan det bli intressant för fru Sundberg och andra att lägga motsägande yttranden från dessa granskare i läroboksnämndens mun.

Nämnden svarar för besluten och för de motiveringar som finns införda i nämndens beslut. Att ge granskarna samma ställning som nämnden och anse att vad de säger också är nämndens mening, det är ungefär som att påstå att vad fru Sundberg säger är vad riksdagen uttalar.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk):

Herr talman! Jag lyssnade med intresse på fru Åsbrinks anförande om könsrollerna. Det finns i läroböckerna många exempel på en skev framställning på detta område. I historia för årskurs 9 i grundskolan läser man t. ex. beträffande könsrollerna att det är svårt att säga i vilken grad verklig diskriminering av kvinnorna fortfarande förekommer inom yrkesliv och politik. Det är icke en sanningsenlig beskrivning; det är inte svårt att se den diskrimineringen. Man försöker alltså släta över verkligheten. På bilder visar man kvinnans roll i olika länder: grovarbetare i Polen, brud i Sverige, skönhetmiss i Frankrike, soldat i Kina osv. Det måste vara mycket kränkande för de ambitiösa och medvetna kvinnorna i vårt land att man framställer deras roll som enbart brudens roll.

Jag skulle å andra sidan vilja säga att det inte ser så hopplöst ut i utskottsbetänkandet i dessa frågor. I reservation 4 yrkas nämligen att lärare, elever och representanter för fackliga och politiska organisationer skall ingå i granskningsnämnden. Därmed borde det finnas en viss garanti för att också könsrollsgranskningen får en annan plats. Jag skulle vilja föreslå fru Åsbrink att stödja reservation 4.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Jag tvingas säga ett par ord till fru Åsbrink som på denna punkt är starkt kritisk mot utskottets av dess maskulina dominans präglade uttalande. Det finns inte ett ord i utbildningsutskottets uttalande som försvarar vad fru Åsbrink kritiserar i läromedlen. Det finns heller inte ett ord om att det inte förekommer en bristande balans i bedömningen av förhållandena mellan män och kvinnor. Men vi godkänner propositionen på denna punkt. Tillåt mig, herr talman, att ur propositionen citera följande rader: "Objektivitetsgranskningen bör således innefatta en granskning av att vad som sägs i läromedlen inte strider mot intentionerna i målen och riktlinjerna vad gäller t. ex. jämställdhet mellan män och kvinnor, samhörighet, solidaritet och medansvar." En sådan granskning av läromedlen föreslås alltså, och detta ansluter sig utskottet till.

I den motion som fru Åsbrink talar om yrkas att vi skall begära att det i den nämnd som skall tillsättas skall ingå särskilt sakkunniga i könsrollsfrågor. Vi har i utbildningsutskottet inte riktigt kunnat veta vad det är för personer man då skulle plocka upp. Det krävs kanske en bättre definition på vem av oss som kan förutsättas vara sakkunnig i könsrollsfrågor. Att peka ut en speciell sakkunskap har vi alltså bedömt vara omöjligt. Men att en objektivitetsgranskning skall ta upp det mycket allvarliga problem som fru Åsbrink talar om betraktar utbildningsutskottet som fullständigt självklart.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Herr Johansson i Trollhättan hade helt rätt. I mitt manuskript står det: "I en annons citerar statens läroboksnämnds granskare - - - ." Givetvis skall granskarna, liksom nämnden, ha rätt att tycka vad man vill, men vad jag vill betona i mitt anförande var inte yttrandet som sådant utan det märkvärdiga i att *förlaget* använde yttrandet som ett försäljningsargument.

Fredagen den
25 maj 1973

*Samhällsinsatser på
läromedelsområdet*

Fru ÅSBRINK (s):

Herr talman! Jag vill mot herr Alemyr invända att jag i mitt anförande framhöll att det också är det man *inte* tar med som skapar mönstren. Detta gäller i hög grad om både vad herr Alemyr sade och vad utskottet har anfört, nämligen *det man inte har sagt därför att man inte är medveten om tyngden hos detta problem!* Att säga att vi inte skulle ha med någon som är särskilt kvalificerad för denna granskningsuppgift visar oförståelsen inför problemet; i en tid när man samtidigt diskuterar eventuell könskvotering till förmån turvis för män och turvis för kvinnor för att få jämvikt är det ett ohållbart resonemang. Och så tittar herr Alemyr ut över de fåtaliga herrarna och undrar: Vem av oss kan tänkas vara sakkunnig?

Men det finns utanför detta hus faktiskt också kvinnor som har forskat i detta – det är ju, som herr Alemyr vet, de undertryckta som alltid måste kämpa för sin existens. Vi har t. ex. en hedersdoktor i detta ämne i vårt land – Asta Ekenvall – som kan det här ämnet på sina fem fingrar. Jag vet inte om man har frågat henne. Vi har många yngre forskare också, både manliga och kvinnliga, som har börjat uppmärksamma könsrollsförhållandena därför att de insett, att det inte räcker med bara allmän välvilja; det måste också finnas en absolut sakkunskap för att vi skall kunna bryta den manliga dominansen på det här området.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till 1:o utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 1 b av herr Wikström m. fl. samt 3:o) reservationen nr 1 a av herr Berndtson i Linköping, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Wikström begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Berndtson i Linköping begärt votering beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 28 punkten 1 antar reservationen nr 1 b av herr Wikström m. fl. röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 1 a av herr Berndtson i Linköping.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson i Linköping begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Den omröstning gav följande resultat:

Ja – 85
Nej – 24
Avstår – 173

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 28 punkten 1 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 b av herr Wikström m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wikström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	195
Nej	–	81
Avstår	–	6

Punkterna 2–4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Nordstrandh och fru Sundberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Sundberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 28 punkten 5 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Nordstrandh och fru Sundberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Sundberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	234
Nej	–	41
Avstår	–	6

Punkten 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Wikström m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Wikström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 100

Fredagen den
25 maj 1973

*Samhällsinsatser på
läromedelområdet*

Nr 100

Fredagen den
25 maj 1973

*Samhällsinsatser på
läromedelsområdet*

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 28 punkten 6 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Wikström m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wikström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	--	144
Nej	--	133
Avstår	--	3

Punkten 7

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Berndtson i Linköping, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson i Linköping begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 28 punkten 8 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Berndtson i Linköping.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson i Linköping begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	--	262
Nej	--	15
Avstår	--	4

Punkten 9

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herr Wikström m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 10-13

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 14

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 6 a av herrar Wikström och Richardson samt 3:o)

reservationen nr 6 b av herr Nordstrandh och fru Sundberg, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Wikström begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan fru Sundberg begärt votering beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 100

Fredagen den
25 maj 1973

*Skolväsendets
organisation i
glesbygd m. m.*

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 28 punkten 14 antar reservationen nr 6 a av herrar Wikström och Richardson röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 6 b av herr Nordstrandh och fru Sundberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Sundberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja --	48
Nej --	43
Avstår --	189

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 28 punkten 14 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 6 a av herrar Wikström och Richardson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wikström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja --	200
Nej --	77
Avstår --	4

Punkterna 15-18

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 7 Skolväsendets organisation i glesbygd m. m.

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 29 i anledning av propositionen 1973:77 angående skolväsendets organisation i glesbygd m. m. jämte motioner.

Fredagen den
25 maj 1973

*Skolväsendets
organisation i
glesbygd m. m.*

I propositionen 1973:77 hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 9 mars 1973, föreslagit riksdagen att godkänna vad som i propositionen förordats i fråga om skolväsendets organisation i glesbygd jämte alternativ organisationsmodell för gymnasieskolan och om engelskspråkig gymnasial utbildning anordnad av Stockholms kommun.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes bl. a. följande:

"I propositionen anges vissa allmänna riktlinjer för bedömningen av skolväsendet i glesbygder med vikande elevunderlag. En garantiregel för tillval föreslås för högstadieskolor med en klass per årskurs liksom möjlighet att samordna resurstimmarna för hela högstadiet, när detta stadium omfattar en eller två klasser per årskurs. Försöksverksamheten med s. k. årskurslösa högstadier föreslås fortsätta i syfte att få underlag för en B-timplan för mindre högstadieskolor. Möjligheterna till timplanejämkningspreciseringar för att möjliggöra bättre samordning mellan skolskjutstider och lästider.

För gymnasieskolan föreslås försök med en alternativ organisationsmodell, särskild samordnad gymnasieskola, för orter med ett elevunderlag av ca 300 16-åringar. Försöksverksamhet med samordning av korrespondensundervisning på gymnasial nivå och den särskilda gymnasiala undervisningen i glesbygd föreslås i syfte att finna en gemensam form för den gymnasiala utbildningen i glesbygd."

I detta sammanhang hade behandlats

dels de vid riksdagens början väckta motionerna

1973:306 av herrar Stålhammar (fp) och Jonsson i Alingsås (fp) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla

1. att Kungl. Maj:t bemyndigade länskolnämnd att medge bibehållandet av klasstyper och lärartjänster i glesbygdsskolor i enlighet med vad som anförts i motionen,

2. att Kungl. Maj:t bemyndigade länskolnämnd att tilldela s. k. avvikande klasstyper i glesbygdsskolor speciella resurstimmar för att vissa ogynnsamma undervisningssituationer skulle kunna elimineras,

1973:1258 av herr Andersson i Nybro m. fl. (c),

1973:1271 av fru Hambræus m. fl. (c),

1973:1275 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställts att riksdagen skulle

1. som sin mening ge till känna vad som i motionen anförts rörande skolor i glesbygder,

2. hos regeringen anhålla om förslag till åtgärder i syfte att ekonomiskt möjliggöra för kommunerna att bevara skolor i glesbygd,

dels de i anledning av propositionen 1973:77 väckta motionerna

Nr 100

Fredagen den
25 maj 1973

*Skolväsendets
organisation i
glesbygd m. m.*

1973:1908 av herr Hermansson m. fl. (vpk) i vad avsåg hemställa

1. att riksdagen hos regeringen begärde inrättandet av ett särskilt statsstöd som borde kunna utgå till kommunerna för bibehållande av nedläggningshotade skolor i enlighet med vad som anförts i motionen,

2. att riksdagen uttalade sig för att de lokala skolmyndigheterna som alternativ till skolindragning alltid först borde undersöka möjligheten av att gå in för B-formen,

3. att riksdagen beslutade att staten redan nu övertog kostnaderna för skolskjutsar,

1973:1909 av herr Nelander m. fl. (fp, s, c, m) vari hemställdes att timplanen i religionskunskap för humanistisk och samhällsvetenskaplig linje i gymnasieskolans årskurs 3 skulle uppta 3 veckotimmar i försöksverksamheten med särskild samordnad gymnasieundervisning, dvs. oförändrat timtal i jämförelse med nu gällande timplan,

1973:1910 av herr Norrby i Gunnarskog m. fl. (c), såvitt nu var i fråga,

1973:1911 av herrar Strömberg (fp) och Wikström (fp) samt

1973:1912 av herrar Stålhammar (fp) och Wikström (fp) vari hemställdes att riksdagen beslutade att ämnet religionskunskap i den samordnade gymnasieskolan skulle omfatta 3 veckotimmar i årskurs 3.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande undervisning i B-form med bifall till propositionen 1973:77 och med avslag på motionerna 1973:1275 och 1973:1908 i denna del godkände i propositionen förordade riktlinjer,

2. att riksdagen beträffande tillämpningen av 5 kap. 18 § skolstadgan skulle avslå motionen 1973:306 i denna del samt motionerna 1973:1258 och 1973:1271,

3. att riksdagen beträffande speciella resurstimmar som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anförde i anledning av motionen 1973:306,

4. att riksdagen med anledning av propositionen 1973:77 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anförde om organisatoriska åtgärder för högstadieskolor om en eller två klasser per årskurs,

5. att riksdagen beträffande årskurslöst högstadium med bifall till propositionen 1973:77 och med avslag på motionen 1973:1911 i denna del godkände i propositionen förordade riktlinjer,

6. att riksdagen beträffande beslut om skolenhet i grundskolan skulle avslå motionen 1973:1910 i denna del,

7. att riksdagen beträffande särskilda statsbidrag till kommun för vissa skolkostnader skulle avslå motionerna 1973:1275 och 1973:1908 i denna del,

8. att riksdagen i anledning av propositionen 1973:77 samt motioner-

Fredagen den
25 maj 1973

*Skolväsendets
organisation i
glesbygd m. m.*

na 1973:1909 och 1973:1912 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om ämnet religionskunskap samt i övrigt godkände vad som i propositionen förordats om försök med en alternativ organisationsmodell för gymnasieskolan för orter med ett litet elevunderlag,

9. att riksdagen beträffande en särskild organisationsform för gymnasial utbildning i glesbygd med bifall till propositionen 1973:77 och med avslag på motionerna 1973:1910 och 1973:1911 i denna del godkände i propositionen förordade riktlinjer,

10. att riksdagen godkände vad som i propositionen 1973:77 i övrigt förordats i fråga om skolväsendets organisation i glesbygd,

11. att riksdagen godkände vad som i propositionen 1973:77 förordats om engelskspråkig gymnasial utbildning anordnad av Stockholms kommun.

Reservation hade avgivits beträffande särskilt statsbidrag av fru Nordlander (vpk) som ansett att utskottet under 7 bort hemställa,

att riksdagen beträffande särskilt statsbidrag till kommun för vissa skolkostnader som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört i anledning av motionerna 1973:1275 och 1973:1908.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande beträffande beslut om skolenhet av herrar Larsson i Staffanstorp, Elmstedt och Karlsson i Mariefred (samtliga c).

Herr LARSSON i Staffanstorp (c):

Herr talman! När riksdagen nu skall besluta om utbildningsutskottets betänkande nr 29, vilket behandlar propositionen angående skolväsendets organisation i glesbygd, vill jag inledningsvis uttala centerns tillfredsställelse över såväl dessa förslag från utbildningsministern som det goda förarbete på området som har gjorts av skolöverstyrelsen.

I utbildningsutskottet uppmärksammade vi redan i fjol i ett av utskottets betänkanden denna då helt nya alternativa organisationsmodell av gymnasieskolan. Genom den blir det möjligt att genomföra en treårig gymnasieskoleutbildning på orter med litet elevunderlag. Detta och exempelvis bevarandet av de mindre bygdeskolorna ger också en speciell hjälp åt skol- och utbildningsgången i många bygder.

Det är även intressant att konstatera att 1960-talets skolreformerande i sina huvuddrag har skett i enighet mellan alla partier. Vi är därför tillfredsställda över att vi här får en ytterligare komplettering av den skolreformen.

Centern har ofta hävdat principen att föräldrarnas ekonomi och boendeort inte får utgöra hinder för de ungas studiemöjligheter. Men om vissa detaljer har vi haft avvikande meningar, och då särskilt på en del av de områden som återfinns i denna proposition. Redan när beslutet om grundskolans genomförande togs definitivt år 1962, framfördes från centerhåll krav om de små skolenheternas bevarande. Detta skulle kunna ske genom mindre klasser och färre linjer. Till särskilda utskottets utlåtande nr 1 hade centern och folkpartiet bl. a. en reservation där vi

hävdade dessa synpunkter till förmån för glesbygden.

Det är tacknämligt att sådana framstötter som skett under en följd av riksdagar äntligen resulterar i dessa positiva förslag som föreläggs riksdagen i dag. Om vi till detta också fogar det som centern påpekat i sitt särskilda yttrande att man bör kunna se fram emot att skolstyrelserna skall få större möjligheter än vad de har för närvarande att inom en viss ram friare disponera både ekonomiska och pedagogiska resurser enligt de behov som lokalt finns, kommer resultatet av dessa förslag säkert att bli bra. En skola bör kunna bibehållas med förhållandevis få elever, särskilt om man kan förmoda att elevantalet kommer att öka under den närmaste framtiden. De kommunala närorganen är bäst skickade till att bedöma detta, bättre än en byrå i Stockholm. Ordspråket "Ingen vet var skon klämmer bättre än den som har den på" är väl tillämpligt i dessa sammanhang.

Gymnasieskolan kommer alltså nu att få en organisation som bättre kan tillgodose de mindre orternas och bygdernas utbildningsbehov. Denna decentralisering av utbildningen är bra och ligger väl i linje med de framstötter som vi gjort under en följd av år. Tidigare var förståelsen härför ganska svag. Motioner om att få principen om gymnasiefilialerna godkänd kan vara ett exempel härpå.

Får jag, herr talman, ur minnet plocka en detalj från statsutskottets andra avdelning. Jag minns väl hur exempelvis ledamoten av denna kammare Lennart Mattsson kämpade för att få en gymnasiefilial till stånd i Strömstad. Om lösningen berodde på upprepade motioner i den riktningen eller om den berodde på den nya ordförande som på 1960-talets sista år trädde in i avdelningen skall jag kanske inte sia om. Om jag minns rätt så fick emellertid Strömstad sin gymnasiefilial i samskrivningens tecken.

Herr talman! Jag vill till slut kort och gott säga att genom propositionen 77 år 1973 har den "propp" lossnat som alltför länge täppt till en angelägen utbildningsutveckling för en hel del orter i vårt land. Jag hoppas nu att vi med lämpliga kompletterande åtgärder till de förslag som föreligger skall kunna se fram emot en god skolgång i flera av dessa orter.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Jag vill också från vårt håll betona att vi betraktar såväl propositionen som betänkandet i viktiga delar som steg framåt – dock inte tillräckligt.

Ingen i den här kammaren har kunnat undgå att notera det växande problemet när det gäller skolservicen för människor som bor i glesbygder i vissa delar av vårt land. Det är ju inte uteslutande något Norrlandsproblem, utan det finns bekymmer av liknande slag också i andra delar.

Vi har i två motioner -- en som väcktes under den allmänna motionstiden och en i anledning av propositionen 77 -- lagt våra förslag. Andan där vittnar om vår oro inför situationen, och den delas ju av många andra.

Vi har sett hur människor ute i bygderna där skolor är på väg att dras

Fredagen den
25 maj 1973

*Skolväsendets
organisation i
glesbygd m. m.*

in är oroade. Vi har också sett att människorna där inte bara uttrycker sin oro utan också aktivt och energiskt försöker slåss för att hindra en skolindragning. Det har skett i exempelvis Markkita i Norrbotten, där man så energiskt försvarade sin skola att myndigheterna var tvungna att skicka ut ett helt batteri poliser för att kunna bomma igen den. Det har skett i Drevdalen där man förde långt och energiskt ställningskrig för att förhindra att skolan upphörde. Det har också skett på andra håll i vårt land. Det finns många fler exempel där man kan se vilken vikt människor ute i bygderna tillmäter existensen av skolan och hur allvarligt man bedömer en nedläggning.

Vi från vpk vill i sammanhanget deklarerat att vi stöder den kamp som förs av unga och gamla i de här sammanhangen. Vi vill sätta in den typen av opinionsrörelse i sitt rätta sammanhang, nämligen som en del av den allmänna kampen mot avfolkningspolitiken. Här handlar det om människor som har tappat det ena efter det andra. Arbetstillfällena har minskats, andra typer av service har strypts åt. När skolan försvinner har också dödsdomen fällts över byn. Så har man uppfattat det, så ser många det.

Min slutsats är den att den analysen i många fall har varit riktig och är riktig. Försvinner skolan accelererar avfolkningsstakten. Då flyttar unga familjer som har barn, och inga nya flyttar dit. Samhället tvinar bort, och så rycker man undan grunden för den framtida utveckling som man i alla fall hoppas på och har rätt att kräva.

Kampen för att behålla en skola är därför en kamp med sikte på framtiden, och jag tycker att den aktivitet som i många fall har utvecklats är värd all heder. Det är därför vi anser att staten i större utsträckning måste vidta sådana åtgärder att man kan hejda den mycket snabba utslagningen av skolor i vissa regioner. Vi tror inte att de åtgärder som nu rekommenderas och som vi kommer att besluta om är tillräckliga.

Utvecklingen på det här området har gått skrämmande snabbt. I glesbygdsutredningens betänkande, Utbildning i glesbygder, har man redogjort för ett par undersökningar. Den ena avsåg skolindragningar i Jämtlands län, den andra skolindragningar i Västerbottens inland. Båda undersökningarna gäller perioden 1958--1970, och sedan dess har säkert ännu fler skolor lagts ner. Någon samlad statistik finns för övrigt inte.

I den nämnda undersökningen redovisades att minskningen av antalet skolenheter i Jämtlands län under perioden uppgick till 150 stycken. Det var 45 procent av totalbeståndet. I Västerbottens inland indrogs under perioden 92 av områdets 160 skolor.

Vi har i motionen 1275 anfört en del citat ur betänkandet Utbildning i glesbygd som stöder åsikten att det är ett intresse att söka bevara ett levande skolväsen i våra glesbygder och att mindre skolor inte alls behöver framstå som mindre önskvärda lösningar. Tvärtom finns det en rad undersökningar och utredningar som visar att små skolenheter utgör en bättre miljö än stora skolor och att eleverna där mognar snabbare och är mer harmoniska än i större.

I det tidigare nämnda betänkandet sysslar man åtskilligt med undervisningskvalitet och studieresultat i större respektive mindre skolenheter. Man väger för och emot men kommer fram till bl. a. följande:

”Med en långt driven koncentration följer onekligen betydande kvalitativa fördelar, exempelvis i form av ökade valmöjligheter för eleverna när det gäller studievägar. Med ökande storlek på skolenheterna följer emellertid också tidsödande, tröttande och delvis även kostsamma resor för många elever eller behov av inackordering, vilket i de flesta fall måste betecknas som uppenbara olägenheter. En sammanvägning av fördelar och nackdelar med stora utbildningsenheter kan sålunda för elever i glesbygder resultera i att studiesituationen totalt sett blir sämre med en koncentrerad skollokalisering.”

Det är självklart, det är vi också medvetna om – även jag själv – att man inte in absurdum kan driva krav om att få behålla nedläggningshotade skolor. Det måste ju finnas ett visst underlag, och man kan tyvärr ibland konstatera att den kapitalistiska koncentrationsprocessen drivits så långt att den primära förutsättningen för undervisningen inte längre finns. Barnen har tagit slut. Det finns bara åldringar kvar. De unga har flyttat därför att koncentrationsprocessen har ryckt undan deras försörjningsmöjligheter. Då kan man självklart inte heller driva en skola.

Men det är också ett faktum, som jag tror alla kommunalmän och landstingspolitiker kan instämma i, att de ökade kostnaderna för kommunerna också har drivit fram en kostnadsjakt som i många fall har betytt att skolor har lagts ner därför att det kan vara ekonomiskt fördelaktigt. Det har skett nedläggningar även då det har funnits ett barnantal som varit tillräckligt stort för att det kunde vara acceptabelt att driva en skola under andra omständigheter.

Kommunernas brist på pengar, det växande skatteuttaget och en svällande skolbudget har ofta drivit kommunalmännen till åtgärder som har varit till men för människor i glesbygderna. Det är ett faktum. Dit hör bl. a. indragning av mindre skolenheter och koncentration till större.

I många fall där opinion har utvecklats för att få behålla en mindre skolenhet har man från kommunalt håll ofta pekat på de ekonomiska besparingarna och det ekonomiska perspektivet. Men många gånger har det också kunnat påvisas att besparingarna blir av högst marginell natur. Det påpekar också departementschefen i propositionen 77 då han framhåller att en indragning av en skolenhet, även med lågt elevantal, inte alltid innebär kostnadsbesparingar. Departementschefen säger: ”Om överföringen av eleverna leder till utökad organisation vid den skola till vilken de hänvisats, blir det ekonomiska resultatet oförändrat eller t. o. m. sämre. I andra fall kan merkostnader uppkomma och då måste dessa beaktas vid en diskussion av möjligheterna att bevara små skolenheter.”

Till detta näraliggande ekonomiska resonemang måste också läggas den totalekonomiska kalkylen, som vi gärna vill dra in i detta liksom i så många andra sammanhang och peka på den kapitalförstöring som äger rum när så stora investeringsobjekt som skolor står tomma, oanvända och vittrar ner, och likaså vad en befrämjad avfolkning kostar för samhället.

Jag anser att utskottsbetänkandet liksom propositionen andas en betydande oro över den utveckling som har skett när det gäller undervisningsväsendet i glesbygder. Man ser allvarligt på det och föreslår också en rad åtgärder av positiv art.

Fredagen den
25 maj 1973

*Skolväsendets
organisation i
glesbygd m. m.*

Vi anser dock inte att de är tillräckliga för att hejda den snabba nedläggningen av skolenheter i glesbygder. Jag har tidigare sagt att den utvecklingen i hög grad drivits fram genom kommunernas pressade ekonomiska situation.

Men den situationen kvarstår ju. Det ekonomiska trycket har inte lättat. Tvärtom är det så hårt att man nu har ansett sig tvungen att utfärda en rekommendation om att kommunerna inte skall få höja skatten, vilket givetvis frestar till sparsamhet och nedskärningar av samhällets sociala och kulturella service.

Då räcker det inte med det som föreslås i utskottets betänkande, och inte heller med glesbygdsutredningens varning för ytterligare nedläggningar.

Det är mot den bakgrunden som fru Nordlander i reservationen trycker på två saker: dels att man skall betona B-formen som alternativ före en skolindragning, dels att man skall se till att kommunerna bereds vidgade ekonomiska möjligheter i de fall där de har extra kostnader för att behålla glesbygdsskolor.

I utskottets betänkande hänvisas till kommunernas rätt att fatta beslut om skolindragningar. Den vill man inte rucka på. Vi menar att riksdagen har all anledning att liksom den gjort i så många andra fall – rekommendera kommunerna att som första alternativ gå in för B-skolor i stället för att lägga ner skolenheter.

Vi har gjort det efter överläggningar med lärare som är verksamma i s. k. B-skolor – flera med mycket lågt elevantal – och som mycket varmt har anvisat B-formen som en bra lösning, med gott undervisningsresultat.

Tidigare har en viss tvksamhet rått när det gäller den skolformen, men mer och mer tycks man ha uppfäckt dess positiva sidor. Och att den på många platser där skolor nu står öde skulle kunna utgöra ett alternativ står också helt klart.

Men vi bortser, som sagt, inte från de kostnadsmässiga aspekterna. Vi menar att kommunerna måste få ekonomisk hjälp att bibehålla skolor av denna typ och att det nu framlagda förslaget inte är tillräckligt. Kostnadsaspekten har ju varit en av de stora drivkrafterna vid skolnedläggningarna, och det är där man måste sätta in radikala åtgärder.

Jag har, som jag tidigare nämnt, noterat att man såväl i propositionen som i utskottets betänkande andas en viss oro över den utveckling som skett. Man hänvisar nu till den utredning som pågår, dvs. utredning om skolan, staten och kommunerna.

Det är en angelägen utredning. Vi hoppas att vår linje i de sammanhangen vinner gehör, nämligen att staten skall överta skolkostnaderna.

Men det finns också ett ordspråk som säger "medan gräset växer, dör kon". Om inte ett väsentligt generösare statsbidragssystem skapas, kommer kommunerna med ekonomiska motiveringar – att lägga ner den ena glesbygdsskolan efter den andra.

Vi hyser förhoppningen att det utredningsarbete som pågår på olika nivåer skall resultera i positiva beslut i den riktning vi bl. a. anger i motionerna, men vi anser att det brådskar. Man måste handla nu. I avvaktan på utredningsresultat bör ett särskilt statsstöd utformas redan

nu i syfte att förhindra ytterligare skolindragningar i våra glesbygder.

Mot den bakgrunden ber jag att få yrka bifall till reservationen av fru Nordlander vid utbildningsutskottets betänkande nr 29.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Alla har förklarat sig nöjda med den här propositionen med något undantag när det gäller vissa ekonomiska frågor. Jag kan bara konstatera att utbildningsutskottet med stor tillfredsställelse noterat det viktiga inslag i regionalpolitiken som denna proposition om skola i glesbygd innebär. Vi tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag på alla punkter.

Herr Larsson i Staffanstorp har talat om hur tillfredsställd han på sitt partis vägnar är med det förslag som här föreligger. Jag är litet överraskad, herr Larsson, över att det skulle behöva bli ett särskilt yttrande till utskottets betänkande, om vi nu är så helt överens. Det är möjligt att centerns partiexpedition har tyckt att det kunde vara bra om man hade ett papper i handen, som man utan att det kostar ett dugg eller utan att man behöver ställa något yrkande över huvud taget ändå kan vinka med i valrörelsen och låtsas att man vill gå litet längre än regeringspartiet. Om vi är så helt överens, kan detta särskilda yttrande inte ha någon annan uppgift än att glädja någon ute i valdebatten.

Till herr Lövenborg vill jag bara säga att det här utskottsbetänkandet ju inte sysslar med frågan om skolenheternas storlek, som herr Lövenborg ägnade huvuddelen av sitt anförande åt. Skolenheternas storlek är ett problem som gäller såväl glesbygd som tätort. Det är en fråga som vi har att ta ställning till i andra sammanhang och där bl. a. SIA-utredningen är inkopplad.

Den här frågan gäller glesbygdens speciella problem. Utskottet har inte velat vara med om att nu förorda några särskilda statsbidrag av den typ som vpk yrkar på. Jag vill gärna ta tillfället i akt att erinra om att vi nästa vecka i kammaren kommer att få ta ställning till ett väsentligt förstärkt skatteutjämningsbidrag från staten till kommunerna, som ökar glesbygdskommunernas resurser i betydande utsträckning. Det bör noteras i det här sammanhanget. Till det kommer att i de direktiv som utredningen om skolan, staten och kommunerna har fått står det att man skall ta hänsyn till kommunernas skiftande förutsättningar att organisera skolverksamheten. Vi vill i utskottet avvakta ett förslag från den utredningen innan vi går vidare i hjälp till glesbygdskommunerna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LARSSON i Staffanstorp (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Alemyr tyckte att det var onödigt med vårt särskilda yttrande och trodde att det var partikansliet som hade skrivit ut det. Jag kan tala om för honom att vi inte arbetar på det sättet att partikansliet ger några direktiv. Vi har som ledamöter i utskottet ansett det angeläget att framhålla de synpunkter som vi har anfört i det särskilda yttrandet, bl. a. om den fria resursanvändningen. Jag hänvisar till vad jag sade i mitt tidigare anförande om detta.

Herr Alemyr tyckte att jag var nöjd och belåten, och det är väl inget fel i detta sammahang. Jag bara konstaterar att vi har lyckats få gehör för

Nr 100

Fredagen den
25 maj 1973

*Skolväsendets
organisation i
glesbygd m. m.*

Fredagen den
25 maj 1973

*Skolväsendets
organisation i
glesbygd m. m.*

en hel del synpunkter som vi har arbetat med under årens lopp. Vi har många gånger fått nej till dem, herr utskottsordförande, men nu har de äntligen gett resultat.

Herr LÖVENBORG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Alemyr säger att man i betänkandet inte har sysslat med de ekonomiska problemen och frågan om skolornas storlek. Det tycker jag är att beklaga. Vi anser att huvudproblemet ligger på det ekonomiska planet. Visserligen sägs det i propositionen att det inte alltid är lönsamt att lägga ner skolor, men kvar står att den ekonomiska aspekten trots allt ofta är drivfjädern i kommunerna.

Jag nonchalerar inte de ekonomiska problemen vare sig för kommunerna eller för staten, framför allt inte för kommunerna. Tvärtom vet jag hur besvärligt man har det på det planet. Skolbudgeten tar ofta en fjärdedel av den totala kommunalbudgeten, och då vill jag inte uttala fördomanden över de kommunalmän som förtvivlat söker efter möjligheter att spara pengar. Däremot har man anledning att reagera när det går ut över människorna, när servicen försämras, när folket i en kommun hamnar i en sämre situation än andra. Det är just det som händer genom de skolindragningar som har skett och de som kommer att ske och förmodligen inte kan hindras genom de åtgärder som här är på tapeten. Det är därför man måste försöka finna förnuftiga lösningar.

Jag hoppas att man i det fortsatta arbetet när det gäller dessa frågor skall ta med just de aspekter som jag nu saknar. Bifaller man inte nu vår reservation så är det bara att hoppas, som sagt, att pågående utredningar arbetar snabbt och också kommer med förslag som verkligen innebär en effektiv hjälp för att vi skall kunna behålla skolväsendet i glesbygden.

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Jag skall fatta mig kort, trots att detta är en åtminstone för mig mycket viktig fråga.

I motionen 1911 tar man upp frågan om bibehållande av korrespondensundervisning på gymnasienivå för kommun som så önskar. Då jag bor på en plats där vi haft korrespondensgymnasium i över tio år, vill jag understryka dess betydelse. Jag är även nöjd med utskottets skrivning där det står – vilket således sammanfaller med den nämnda motionen: "Det ligger ett positivt värde i att söka finna en sådan organisationsform för denna typ av gymnasial utbildning i glesbygd, att den dels är så enhetlig som möjligt, dels medger största möjliga anpassning till de lokala förhållandena." Det sägs också i utskottets skrivning: "Utskottet har inte uppfattat propositionen så att kommuner med korrespondensgymnasium, vilka önskar behålla det som de själva uppfattar som värdefullt i nuvarande organisation, inte skulle kunna få göra detta. Dessa kommuner bör kunna fortsätta sin utbildningsverksamhet med eller utan modifikationer eller delta i den i propositionen föreslagna större försöksverksamheten." Detta uppfattar jag som en försäkran att vi som har korrespondensgymnasium får behålla dem, och jag frågar därför utskottets ordförande om jag har tolkat det riktigt.

Jag vill försäkra utbildningsutskottet och även riksdagen att korre-

spondensgymnasierna i både Sveg och Järpen, som jag känner väl till, fyllt en mycket stor uppgift för de ungdomar som finns där, och jag hoppas därför att vi får behålla dessa gymnasier. Vad som framför allt är värdefullt är att man får ha hela riket som upptagningsområde. Om det här görs inskränkningar, skulle det bli förödande för korrespondensgymnasierna i glesbygden. Det finns faktiskt många elever som är mest lämpade för den formen av läsning.

Vi har haft ett mycket starkt stöd från utbildningsminister Ingvar Carlsson då det gäller korrespondensgymnasierna i Jämtlands län, och jag vill passa på tillfället att tacka honom för detta. Jag hoppas att vi skall få sådant stöd även i fortsättningen. Samma förhoppning ställer jag också till utbildningsutskottet.

Herr talman! Med mitt korta inlägg har jag velat poängtera värdet av korrespondensgymnasierna i glesbygden, och jag ansluter mig till utbildningsutskottets betänkande nr 29.

Herr ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! Som svar på herr Wikners fråga vill jag bara säga att varken i propositionen eller i utskottsbetänkandet uttalas det något hot mot korrespondensgymnasierna i Sveg och Järpen.

De aspekter på problematiken som herr Lövenborg talar om förekommer i direktiven till utredningen om staten, skolan och kommunerna.

Till herr Larsson i Staffanstorp vill jag säga att om vi nu alla är överens om och tacksamma för det som står i den här propositionen och om vi delar formuleringarna i utskottsbetänkandet, varför skall det då till utskottsbetänkandet komma ett särskilt yttrande? Den frågan kan väl endast besvaras med en politisk hänvisning. Det bör i vissa lägen kunna vara värdefullt för centerpartiet att ha ett yttrande som kan tänjas att gå litet längre än det utskottsbetänkande som det i övrigt råder enighet om.

Den här propositionen är ett led i den ständigt förstärkta regionalpolitik som socialdemokratin har fört under en lång följd av år. Ingenting kan naturligtvis hindra herr Larsson i Staffanstorp från att tycka att den också överensstämmer med centerpartiets krav.

Herr LARSSON i Staffanstorp (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort.

Med vad jag sagt har jag velat poängtera att – det står i det särskilda yttrandet också – glesbygdspromissionen inte är fullständig förrän den får dessa kompletteringar.

Och jag behöver väl inte orda mer, herr Alemyr, om vad som har hänt tidigare. Det har inte varit så lätt att få dessa synpunkter beaktade, när vi tidigare fört fram dem. Därför har jag uttryckt min tillfredsställelse i dag, men vi skall inte tro att systemet är helt fullständigt förrän vissa kompletterande åtgärder vidtagits. Dessa åtgärder kommer emellertid framöver – i varje fall skall vi se till det.

Herr WIKNER (s) kort genmäle:

Herr talman! Utbildningsutskottets ordförande säger att man inte har uttalat sig emot korrespondensgymnasierna i vare sig Sveg eller Järpen.

Det var det enda svar jag fick. Därför uppfattar jag trots allt detta så, att vi får behålla dessa korrespondensgymnasier och att de inte ligger i någon farozon.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Alla som yttrat sig om skolväsendets organisation i glesbygd har uttalat sin tillfredsställelse med de förslag som vi nu har att besluta om. Genomförandet av förslagen kommer att avsevärt gagna vårt skolväsen i de glesbefolkade delarna av landet – jag delar den uppfattningen.

De krav och önskemål – det vill jag understryka – som sedan länge framförts från moderata samlingspartiets sida kommer nu att uppfyllas. Jag vill här, även med uppenbar risk för att bli misstänkt för att driva valpropaganda, framhålla att vi från vår sida enständigt har hävdat fördelarna med mindre skolenheter, mindre elevgrupperingar och större flexibilitet i skolväsendet över huvud taget. Vår inställning gäller såväl glesbygd – som är aktuellt i dag – som tätorter.

Vi har försökt påvisa att de negativa sociala och pedagogiska effekterna av något slags stordrift inom skolväsendet överstiger kort-siktiga ekonomiska vinster. Några medgivanden om riktigheten i det här synsättet har vi emellertid tidigare knappast inhöstat. Kraven går tillbaka till andra avdelningen i statsutskottet på den gamla tvåkammarriksdagens tid. Våra krav att möjligheter skall skapas att i ett mera flexibelt system än det nuvarande variera exempelvis klassernas storlek har inte vunnit någon förståelse.

Skolpolitiken har, som sagt, vad gäller organisationen av skolsystemet varit ensidig, syftande till en mer eller mindre fullständig enhetlighet trots alla möjliga olikheter av geografisk och befolkningsmässig art. Idealet var länge – det är väl övervunnet nu – att en skola skulle se precis likadan ut överallt, organisatoriskt och kvantitativt.

Jag vill understryka att man givetvis skall eftersträva att åstadkomma en utbildning som kvalitetsmässigt är likvärdig i alla landsdelar. Men – och det är ett viktigt men – det behöver inte ske i samma organisatoriska former överallt. Formerna kan anpassas till de särskilda förhållanden som kan föreligga, och syftningen kan vara vidare än bara ren glesbygd.

Propositionen 77 angående skolväsendets organisation i glesbygd m. m. har dragit de rätta slutsatserna av ett sådant resonemang, som tidigare inte klart har accepterats. Vi moderater hälsar nyordningen med stor tillfredsställelse. Om jag får säga det – med all respekt för utbildningsdepartementet – så återger propositionen i många stycken vad vi skulle vilja kalla för moderat skolpolitik. Ta det som ett beröm.

Jag vill uttrycka den förhoppningen att förändringen är ett uttryck för en upplevelse av att det är på det här sättet, dvs. under anpassning till den lokala verkligheten utan uppgivande av kvalitetskravet, som man måste handla. Om denna nya upplevelse av skolverkligheten i ännu högre grad kan sträcka sig till att också omfatta den pedagogiska och arbetsmässiga sidan av vårt skolväsen, så är det så mycket bättre.

Herr talman! Jag har givetvis inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr Wennerfors (m).

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Nu har vi fått höra att denna regeringens proposition om utbildningen i glesbygd helt överensstämmer såväl med centerpartiets som med moderaternas utbildningspolitik. Det kan säkerligen förvirra en del. Jag noterar, herr talman, att uppslutningen kring regeringens utbildningspolitik i glesbygden blir allt fullständigare, och för detta ber jag att få tacka.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Ja, uppslutningen blir givetvis fullständigare och fullständigare ju mer regeringen ansluter sin skolpolitik till centerns och moderata samlingspartiets.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1--6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av fru Nordlander, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lövenborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 29 punkten 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av fru Nordlander.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lövenborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	261
Nej	—	15
Avstår	—	3

Punkterna 8--11

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 8 Beskattningsav pensionsförsäkringstagare, m. m.

Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 35 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:120 med förslag angående beskattningsav pensionsförsäkringstagare, m. m. jämte motioner.

I propositionen 1973:120 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 30 mars 1973,

Fredagen den
25 maj 1973

*Beskattning av
pensionsförsäk-
ringstagare, m. m.*

föreslagit riksdagen att anta vid propositionen följande förslag till

1. lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370),
2. förordning om ändring i förordningen (1947:576) om statlig inkomstskatt,
3. lag om ändring i taxeringsförordningen (1956:623).

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen föreslås vissa ändringar i de bestämmelser som reglerar försäkringstagarnas beskattning. Förslaget innebär att avdrag för premie för makes pensionförsäkring slopas och att avdrag för premie för egen pensionförsäkring inte får uppgå till högre belopp än skillnaden mellan sammanlagda beloppet av inkomster från olika förvärvskällor och övriga allmänna avdrag. Resterande del av premie får emellertid dras av enligt samma regler under en följande sexårsperiod. Vidare föreslås att även efter överlåtelse av pensionsförsäkring försäkringstagaren i regel skall vara skattskyldig för utfallande belopp. Slutligen föreslås att pensionförsäkring, som är tagen i samband med tjänst, i allmänhet skall kunna överlåtas till arbetsgivare som är juridisk person, utan att avskattning skall ske.

Förslaget är avsett att tillämpas fr. o. m. 1974 års taxering.”

I detta sammanhang hade behandlats

dels följande med anledning av propositionen väckta motioner:

1973:1972 av herrar Hörberg (fp) och Sundkvist (c) vari hemställdes att sådan övergångsbestämmelse utformades att avdragsrätt vid 1974 års taxering medgavs för premie som under 1973 erlagts av pensionsförsäkringstagares make för försäkring tecknad före den 1 januari 1973, även om den betalade först efter premiens erläggande men före utgången av 1973 blivit ägare till försäkringen,

1973:1973 av herr Josefson i Arrie m. fl. (c) vari hemställdes att riksdagen beslutade att rätten till avdrag för makes pensionsförsäkringspremie skulle bibehållas för makar med s. k. faktisk sambeskattningsenlighet med i motionen angivna grunder,

1973:1974 av herr Magnusson i Borås m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen skulle avslå proposition 1973:120 i vad den avsåg

1. slopande av avdragsrätt för premie för makes pensionsförsäkring,
2. begränsning av avdraget för egen pensionsförsäkring på så sätt att underskott inte uppkom vid taxeringen,
3. att de föreslagna författningsändringarna skulle träda i kraft dagen efter den då de enligt därå meddelade uppgifter utkommit från trycket i Svensk författningssamling,

dels den vid riksdagens början väckta motionen 1973:138 av herrar Taube (fp) och Hörberg (fp).

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

A. med avslag på motionerna 1973:1973 och 1973:1974 samt i anledning av propositionen 1973:120 och motionen 1973:1972 anta de vid propositionen fogade förslagen till

1. lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370) med de ändringar att

dels 53 § 4 mom. erhöll av utskottet föreslagen lydelse,

dels ikraftträdandebestämmelserna erhöll av utskottet föreslagen lydelse, innebärande att om överlåtelse av frivillig pensionsförsäkring skulle ske under 1973, den make till vilken försäkringen överlåtits i beskattningshänseende skulle, i den mån yrkande därom framställts vid taxeringen, anses som ägare till försäkringen redan från ingången av 1973,

2. förordning om ändring i förordningen (1947:576) om statlig inkomstskatt med de ändringar att

dels 6 § 4 mom. erhöll av utskottet föreslagen lydelse,

dels ikraftträdandebestämmelserna erhöll av utskottet föreslagen lydelse, vilken var av samma innebörd som ovan nämnts beträffande ikraftträdandebestämmelserna till ändringarna i kommunalskattelagen,

3. lag om ändring i taxeringsförordningen (1956:623);

B. avslå

1. motionen 1973:138,

2. motionen 1973:1972 i den mån den inte kunde anses besvarad genom vad utskottet anfört och hemställt.

Av utskottet föreslagna ändringar i 53 § 4 mom. kommunalskattelagen och 6 § 4 mom. förordningen om statlig inkomstskatt var av redaktionell art.

Reservationer hade avgivits

I. av herrar Magnusson i Borås (m) och Nilsson i Trobro (m), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen i anledning av propositionen 1973:120 och med bifall till motionen 1973:1974 samt med avslag på motionerna 1973:1972 och 1973:1973 skulle anta förslag till

1. lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370) med de ändringar att

dels ingressen erhöll av reservanternas angivna lydelse,

dels den föreslagna ändringen av 46 § 2 mom. utgick,

dels ikraftträdandebestämmelserna erhöll av reservanternas föreslagna lydelse,

2. förordning om ändring i förordningen (1947:576) om statlig inkomstskatt med den ändringen att ikraftträdandebestämmelserna erhöll av reservanternas föreslagna lydelse,

3. lag om ändring i taxeringsförordningen (1956:623),

B. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:138,

2. av herrar Josefson i Arrie (c), Larsson i Umeå (fp), Sundkvist (c), Levin (fp) och Björk i Gävle (c) som ansett att utskottet under A 1 bort hemställa,

Fredagen den
25 maj 1973

*Beskattningsav
pensionsförsäk-
ringstagare, m. m.*

att riksdagen i anledning av propositionen 1973:120 och motionen 1973:1972 samt med bifall till motionen 1973:1973 och med avslag på motionen 1973:1974 skulle anta vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370) med den ändringen att 46§ 2 mom. erhöles av reservanternas föreslagen lydelse.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! I föreliggande utskottsberättande föreslås bl. a. att premie för pensionsförsäkring som gäller make icke längre skall vara avdragsgill. Premier för pensionsförsäkringar är avdragsgilla, medan de utfallande beloppen blir skattebelagda.

I samband med 1970 års skattereform tillkom de två olika begreppen A-inkomst och B-inkomst. Den förra är inkomst av arbete, den senare inkomst av kapital, vilken fortfarande skall vara föremål för sambeskattnings mellan makarna, medan inkomst av arbete skall vara särbeskattad. Livförsäkringskommittén säger sig nu ha konstaterat att det går att överflytta inkomster från ena maken till den andre genom en pensionsförsäkring.

Jag kan emellertid icke finna att detta skulle vara motiv för att nu vidtaga en ändring. Dels håller skatteberedningen på med sitt arbete och tvingas väl också att inom en snar framtid lägga fram ett förslag, dels arbetar livförsäkringskommittén med sina utredningar. Att nu införa ett provisorium, vilket detta är – det sägs tydligt och klart i propositionen – torde inte vara motiverat.

De försäkringsavtal som ingåtts kommer nämligen helt att ändra karaktär genom de ändrade bestämmelserna, och många kommer att göra kännbara förluster. Nu säger utskottet att det går att ta fribevis, men det är en utväg som ingalunda är tillfredsställande. Detta blir i allmänhet mycket ofördelaktigt, och det rubbar också helt förutsättningarna för försäkringen, nämligen att den skall vara ett pensionsskydd.

Det torde icke heller vara omotiverat att makar har rätt att bygga upp ett pensionsskydd var för sig. Det kan finnas många motiv härför, såsom familjeskäl och hälsoskäl. Genomföres det här förslaget, så innebär det att man helt bortser ifrån att familjen är en enhet, även ekonomiskt sett. Detta är en princip som jag anser att man inte kan göra avsteg ifrån.

De problem som nu anses motivera en ändring är i sin helhet orsakade av 1970 års olyckliga skattebeslut, som trots ändringsförsök fortfarande inte är bra. Ett efter så dåliga förberedelser tillkommet skattebeslut som 1970 års får icke användas som motiv för ändringar i för många människor så viktiga ting som deras pensionsförhållanden.

För gruppen faktiskt sambeskattnade framstår denna ändring som särskilt orimlig. Om två makar driver en rörelse eller ett jordbruk med gemensamt arbete får den som står för rörelsen icke betala någon lön till den medhjälpare maken, vilket har till följd att vederbörande – oftast hustrun – icke kan erhålla någon ATP-pension. Då ingen inkomst av formella skäl får utgå, kan hon icke heller betala någon premie.

Detta förhållande blir så mycket mera upprörande som en sådan familj får betala mycket högre direkt skatt än andra. Om dessa två makar har en inkomst motsvarande 25 000 kronor vardera, får de betala över 5 000

Fredagen den
25 maj 1973.

*Beskattnng av
pensionsförsäk-
ringstagare, m. m.*

mer i skatt än en familj där makarna var för sig har samma inkomst genom anställning hos annan arbetsgivare. Till denna orättvisa är nu utskottsmajoriteten beredd att lägga ytterligare en, nämligen att förvägra denna make rätt till egen pensionering.

Inte sällan förekommer det att två makar, som drivit en rörelse och vid hög ålder icke kan fortsätta den, säljer sin rörelse. De blir då beskattade för den del av köpeskillingen som överstiger det egna kapitalet. Vanligtvis tecknar de en pensionsförsäkring för att icke genom den höga marginalskatten behöva skatta bort alla pengarna. Varför skall det då icke vara tillåtet för dessa personer att teckna var sin pensionsförsäkring? Båda har ju bidragit till den gemensamma inkomsten, och detta har icke sällan skett under ett långt och strävsamt liv. En sådan orättvisa kan vi icke vara med om. Därför har Yngve Nilsson och jag reserverat oss.

Jag yrkar, fru talman, bifall till reservationen 1. Skulle vår reservation falla i den förberedande voteringen, kommer vi att stödja den reservation som avgivits av herr Josefson i Arrie m. fl., då det förslaget är bättre än utskottets.

I detta anförande, under vilket fru andre vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herr Nilsson i Trobro (m).

Herr JOSEFSON i Arrie (c):

Fru talman! I skatteutskottets betänkande nr 35 behandlas bestämmelserna om avdrag för pensionsförsäkringspremier. Enligt det nu föreliggande förslaget slopas rätten till avdrag vid inkomstbeskattnng för makes pensionsförsäkring. Vidare föreslås att avdrag för premier för egen pensionsförsäkring inte skall beviljas för högre belopp än skillnaden mellan sammanlagd inkomst från olika förvärvskällor och allmänna avdrag.

Anledningen till förslaget är dels införandet av särbeskattnngen, dels att pensionsförsäkringar efter införandet av den individuella beskattningen i vissa fall utnyttjats för att något jämna ut inkomsten makar emellan. Jag skall inte förneka att så kan ha skett i vissa fall. Men det finns en grupp i samhället som genom detta förslag drabbas av en direkt orättvisa, och det är de faktiskt sambeskattade, makar som arbetar i ett eget, gemensamt företag. För dessa gäller fortfarande sambeskattningen. Makar som arbetar i eget företag blir inte var för sig beskattade för sina arbetsinkomster. Enligt gällande bestämmelser sammanförs deras inkomster och beskattas hos den som har den största inkomsten eller, om det berör jordbruk, hos mannen. Det innebär högre skatt när den gemensamma inkomsten överstiger ett belopp på 30 000 kronor.

Detta är en orättvisa som vi anser att man bör ta bort. Vi har krävt detta i centern under alla år sedan 1970. Vi anser att denna grupp skall beskattas enligt samma regler som alla andra inkomsttagare i vårt land, men ännu har inte socialdemokraterna velat tillmötesgå detta rättvisekrav.

Det föreslås i propositionen 120, som utgör underlag för det utskottsbetänkande vi nu behandlar, att avdrag för premie för makes

Fredagen den
25 maj 1973

*Beskattning av
pensionsförsäk-
ringstagare, m. m.*

pensionsförsäkring inte längre skall medges vid inkomstbeskattning. Trots att bådas arbetsinkomst skall läggas samman vid beskattningen får således avdrag inte göras för makarnas pensionsförsäkringspremier. Genom sambeskattnings utsluts en av makarna från möjligheten att ansluta sig till ATP-pensionssystemet. Samtidigt föreslår regeringen nu att avdrag vid beskattningen för premie till frivillig pensionsförsäkring inte längre skall tillåtas, även om båda makarna gjort en likvärdig arbetsinsats i sitt företag.

Vilket är motivet för regeringens behandling av denna samhällsgrupp? Varför skall dessa människor först betala en högre skatt och sedan också vägras avdrag för premier för en pensionsförsäkring? Vad är det för orsak till detta? Är det ett utslag av regeringens syn på jämlikheten, eller vilket är motivet?

Fru talman! I centern har vi tillstyrkt propositionen till den del den syftar till att förhindra en överflyttning av arbetsinkomst, men vi kan inte acceptera att man, så länge vi för vissa grupper har kvar den faktiska sambeskattnings av arbetsinkomster, vägrar en av makarna avdragsrätt för premie för frivillig pensionsförsäkring samtidigt som han eller hon också är utestängd från möjligheten att ansluta sig till ATP.

Centerns och folkpartiets representanter i utskottet har därför i reservationen 2 föreslagit att de faktiskt sambeskattade tills vidare bibehåller avdragsrätten för makes pensionsförsäkringspremie. Det är ett rättvisekrav, och jag yrkar, fru talman, bifall till den till utskottsbetänkandet fogade reservationen 2.

Herr ENCKVIST (s):

Fru talman! De båda föregående ärade talarna har redan berört vad detta ärende innefattar. Det gäller en beskattningsfråga som har sin grund i de ändrade regler för beskattningen makar emellan som kom till genom 1970 års skattereform. Därvid infördes, såsom redan har nämnts, de nya bestämmelserna, där man preciserade A-inkomst och B-inkomst som skulle komma att gälla för vissa avdrag.

Det blev då möjligt att använda denna nya situation för att få en skattelättnad som egentligen inte var avsedd. Enkelt och mycket schematiskt kan detta beskrivas så, att skattskyldig nu får göra avdrag för premierna för sin makes pensionsförsäkring, medan det utfallande beloppet betraktas som den andre makens A-inkomst och särbeskattas efter lägre progression än som gäller för makes inkomster av hans/hennes avdrag.

En pensionsförsäkring kan således i vissa fall vid inkomstbeskattning utnyttjas på ett sätt som helt naturligt inte varit avsett. Makarna kan i sådana fall erhålla betydande skattelättnader, om deras inkomster sinsemellan i storlek är väsentligt olika.

I propositionen 120 föreslås därför åtgärder för att förhindra sådana icke avsedda skattelättnader. Det är detta som saken gäller. Men nu införs också bestämmelser om att avdrag för premie inte får göras med högre belopp än skillnaden mellan inkomst och övriga allmänna avdrag. I den mån avdrag inte kunnat utnyttjas får emellertid beloppet enligt samma regler dras av vid taxeringen för något av de följande sex åren. Dessutom

Fredagen den
25 maj 1973

*Beskattningsav
pensionsförsäkrings-
ringstagare, m. m.*

föreslås att även efter överlåtelse av försäkringen skall försäkringstagaren vara skattskyldig för utfallande belopp.

Utskottsmajoriteten har med en liten avvikelse som gäller viss övergångsbestämmelse helt tillstyrkt propositionens förslag. Vi har funnit att de möjligheter till icke avsedd skattelättnad som nu obestriddligen finns inte svarar mot kravet på en rättvis beskattning efter bärkraft. Det får därför anses högst angeläget att de i propositionen föreslagna ändringarna bifalles.

I reservationen 1, som har avgivits av de moderata representanterna i utskottet, anföres, som vi redan har hört, vissa invändningar. Det är väl bara att notera att vi inte har samma mening på de punkterna. Vi menar att rättvisekraven ändå får väga över de rent praktiska synpunkter som i vissa fall skulle kunna anföras.

I reservationen 2 yrkas från centerparti- och folkpartihåll viss ändring beträffande avdrag för premie för skattskyldig som tillsammans med sin maka har inkomst av jordbruk eller rörelse. Som framgår både av propositionen och av vad utskottet anfört i denna del torde de nya bestämmelserna inte medföra några svårigheter för erhållande av ett tillfredsställande pensionsskydd även för dessa kategorier. Dessutom är denna lagstiftning, som herr Magnusson i Borås påpekade, att betrakta som ett provisorium i avvaktan på att livförsäkringsstattekommittén blir färdig med sin utredning angående utformningen av försäkringsbeskattningen i dess helhet.

Vi anser således att det inte finns anledning att tillmötesgå de krav som från centerparti- och folkpartihåll har framförts i detta avseende. Ett genomförande av det förslaget skulle dessutom rent praktiskt medföra rätt betydande svårigheter vid deklarationen.

Efter att i all korthet ha framfört dessa synpunkter vill jag således, fru talman, yrka bifall till vad utskottet hemställt.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Fru talman! Herr Engkvist fastslog att vi har principiellt olika uppfattningar. Ja, det har vi kunnat konstatera under den långa tid vi har utrett den här frågan.

Jag fäste mig vid att herr Engkvist sade att rättvisan krävde att man nu genomförde det här förslaget. De argument som jag framförde tidigare borde tillräckligt tidigt visa att rättvisan i stället kräver att man icke nu genomför de provisoriska åtgärderna utan väntar tills skatteutredningen och pensionsförsäkringsutredningen är klara.

I varje fall kan man inte säga att det är rättvist att genomföra en lagstiftning som har retroaktiv verkan redan från den 1 januari i år. Utredningen hade visserligen föreslagit att lagen skulle börja tillämpas från den 8 december förra året, då utredningen lade fram sitt förslag, men finansministern har haft vänligheten att flytta fram tidpunkten till den 1 januari. Det blir ändå en retroaktiv beskattning, och man kan väl ifrågasätta om det är rättvist att genomföra en sådan.

Herr JOSEFSON i Arrie (c):

Fru talman! Herr Engkvist säger att det skulle vara svårt att klara detta deklaramässigt. Det är ett argument som framförts vid många

Fredagen den
25 maj 1973

*Beskattningsav
pensionsförsäkrings-
tagare, m. m.*

tillfällen. Faktum är att om företaget bedrivs i bolagsform, föreligger inga hinder, för då klarar man upp saken. Då skulle det inte vara så omöjligt att klara denna sak för de företag, som bedrivs av enskilda personer. Detta är en orättvisa som man inte kan acceptera, allra minst kan vi acceptera en ytterligare utbyggnad genom att pensionen på samma sätt blir förbehållen bara den ena parten.

Herr Engkvist sade också att lagen är ett provisorium. Jag tycker att detta är ett ytterligare skäl för att man skulle följa den linje som föreslås i reservationen 2. Det har sagts att man i skatteutredningen med förtur borde titta på den faktiska sambeskattningen, och vi hoppas att detta verkligen kommer att ske. Om lagstiftningen är ett provisorium, skulle man i denna också kunna ta in att avdrag tills vidare medges för makes pensionsförsäkringspremier.

Herr Engkvist säger att man nog kan klara pensionsskyddet ändå. Ja, det sker om det kopplas enbart till den ena maken. Det kan väl inte vara rätt att man för en ganska liten grupp, som utan tvivel gör en värdefull insats, skall ha andra bestämmelser när det gäller beskattningen och andra bestämmelser när det gäller pensionsförsäkringar än vad som gäller för svenska folket i övrigt.

Herr ENGVIST (s):

Fru talman! Till herr Josefson vill jag bara säga att det ännu inte har kunnat påvisas att olägenheterna är så stora som framhålles i reservationen och som det har sagts i kammaren. Utskottsmajoriteten tror fortfarande att det blir möjligt att klara detta utan alltför stora olägenheter.

Herr JOSEFSON i Arrie (c):

Fru talman! Jag skulle faktiskt vilja ställa frågan till herr Engkvist: På vad sätt skall detta ordnas? Det är klart utsagt att premierna för makes pensionsförsäkring inte får dras av. Eftersom var och en för sig inte får redovisa sina inkomster, är ju möjligheterna uteslutna. Vilka möjligheter det finns att här klara av detta förstår jag inte, och det har heller inte på något sätt redovisats.

Herr ENGVIST (s):

Fru talman! Jag vill bara anföra att det både från departementschefen i propositionen och från utskottet anförts att bestämmelserna om folkpension och allmän tilläggspension innebär ett skydd för efterlevande make. Det kan man inte bortse ifrån i detta fall.

Herr JOSEFSON i Arrie (c):

Fru talman! Anser således herr Engkvist att denna grupp, den faktiskt sambeskattade, skall utestängas från den möjlighet att skaffa sig en tilläggspension, som man har erbjudit svenska folket i övrigt?

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till

Fredagen den
25 maj 1973

*Beskattning av
pensionsförsäk-
ringstagare, m. m.*

reservationen nr 2 av herr Josefson i Arrie m. fl. samt 3:o) reservationen nr 1 av herrar Magnusson i Borås och Nilsson i Trobro, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Josefson i Arrie begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Magnusson i Borås begärt votering beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 35 antar utskottets hemställan med den ändring däri som föranledes av bifall till reservationen nr 2 av herr Josefson i Arrie m. fl. röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 1 av herrar Magnusson i Borås och Nilsson i Trobro.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Magnusson i Borås begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	92
Nej	—	44
Avstår	—	133

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 35 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranledes av bifall till reservationen nr 2 av herr Josefson i Arrie m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Josefson i Arrie begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	138
Nej	—	130
Avstår	—	2

§ 9 Föredrogs utrikesutskottets betänkande nr 13 i anledning av propositionen 1973:121 angående medel för den svenska andelen av kostnaderna för det nordiska ministerrådssekretariatet i Oslo.

Utskottets hemställan bifölls.

Fredagen den
25 maj 1973

*Nordiska minister-
rådets sekretariat
och deras rättsliga
ställning m. m.*

§ 10 Nordiska ministerrådets sekretariat och deras rättsliga ställning
m. m.

Föredrogs utrikesutskottets betänkande nr 14 med anledning av propositionen 1973:122 angående godkännande av överenskommelse om Nordiska ministerrådets sekretariat och deras rättsliga ställning m. m., jämte motion.

I propositionen 1973:122 hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden för den 13 april 1973, föreslagit riksdagen att

1. godkänna en den 12 april 1973 undertecknad överenskommelse mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om Nordiska ministerrådets sekretariat och deras rättsliga ställning,
2. anta inom justitiedepartementet upprättat förslag till lag om ändring i lagen (1966:664) med vissa bestämmelser om immunitet och privilegier.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes bl. a. följande:

”Överenskommelsen innehåller bestämmelser om immunitet och privilegier för Nordiska ministerrådets sekretariat i Oslo, som beräknas bli inrättat den 1 juli 1973, och sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete i Köpenhamn. Den innehåller dessutom vissa bestämmelser om sekretariatspersonalens rättsliga ställning.”

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1973:1980 av herr Magnusson i Borås m. fl. (m) vari hemställts att propositionen 1973:122 skulle avslås.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med bifall till propositionen 1973:122 och med avslag på motionen 1973:1980 godkände överenskommelsen den 12 april 1973 mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om Nordiska ministerrådets sekretariat i Oslo och sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete i Köpenhamn samt deras rättsliga ställning,
2. att riksdagen godkände det tilläggsprotokoll om Nordiska rådets presidiesekretariat och dess rättsliga ställning som undertecknats av Danmarks, Finlands, Islands, Norges och Sveriges regeringar den 15 maj 1973,
3. att riksdagen med avslag på motionen 1973:1980 skulle anta det av Kungl. Maj:t i propositionen 1973:122 framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1966:664) med vissa bestämmelser om immunitet och privilegier, med den ändringen att riksdagen för sin del antog av utskottet föreslagen lydelse av dels ingressen till lagen, dels en med 6 § betecknad ny paragraf i lagen.

Reservation hade avgivits av herr Turesson (m), herr förste vice talmannen Bengtson (c) och herr Hernelius (m) som ansett att utskottet bort hemställas,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1980 skulle avslå propositionen 1973:122.

Herr HERNELIUS (m):

Fru talman! De nordiska länderna har sedan Nordiska rådets tillkomst varit angelägna om att få en betydande grad av likformighet i fråga om olika förhållanden och villkor för medborgarna i dessa länder. Man har harmoniserat sociallagstiftningen, man har en fri nordisk arbetsmarknad, man har strävat efter enhetliga rättsregler — i varje fall till de yttersta av dessa dagar — och man har på åtskilliga håll försökt uppnå överenskommelser som skulle medföra att det på olika sätt praktiskt taget inte vore någon skillnad för medborgarna att vistas i det ena eller andra nordiska landet. Vi vet också att trafiken mellan länderna har ökat och att det försiggår en betydande omflyttning.

Med utgångspunkt i dessa strävanden var propositionen 122, som kom helt nyligen, ganska märklig. Den innebär helt enkelt att det för vissa sekretariat i det nordiska arbetet — det kanske är det mindre viktiga i sammanhanget — och jämväl för personalen i dessa skulle införas särskilda privilegier och förmåner. De institutioner det gällde var Nordiska ministerrådets sekretariat i Oslo, sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete i Köpenhamn, och genom ett tilläggsyrkande har också på sistone tillkommit nordiska presidiesekretariatet i Stockholm. Personalen vid dessa institutioner skulle icke beskattas i vanlig ordning, varken efter hemlandets eller uppehållslandets regler, utan de skulle komma i åtnjutande av ett helt nytt skattesystem. Bakgrunden till det var att man skulle arrangera en form av nettolön för dessa personer. Till denna nettolön, som således skulle vara skattefri, skulle läggas bostadsersättningar och därmed vore det problemet ur världen. I stället för skatt skulle beräknas en avgift som erlades till vederbörande sekretariat, alltså inte till finansdepartementen eller deras indrivare. Även tullfrihet skulle i viss utsträckning beviljas. Personalen vid dessa sekretariat skulle alltså på sätt och vis utgöra främmande frälsekroppar i den nordiska samhörigheten. Som motiv för dessa personers förmåner har anförts jämförelser med förhållandena inom vissa internationella organisationer. Det har däremot icke sagts att man skulle jämföra med vad som är brukligt för diplomater, för dessa har icke någon sådan skattefrihet. De erlägger skatt, även om deras utlandstillägg är skattefria på grund av att dessa anses utgöra täckning för omkostnader i tjänsten.

Denna proposition är följden av en överenskommelse träffad i Nordiska ministerrådet. Jag har svårt att undvika intrycket av att överenskommelsen har tillkommit i hastigt mod utan att man har gjort klart för sig konsekvenserna av den.

Först och främst är det rätt naturligt att en sådan här överenskommelse om undantag från vanlig skattebelastning för denna kategori kommer att få återverkningar på annan nordisk personal. Låt oss ta Stockholm som exempel. Här finns ett nordiskt presidiesekretariat som är inrymt i gamla riksdagshuset väg i vägg med Nordiska rådets svenska delegationssekretariat. Personalen träffas, de har likartade arbetsuppgifter, men den ena gruppen skulle alltså åtnjuta skattebefrielse,

Nr 100

Fredagen den
25 maj 1973

Nordiska ministerrådets sekretariat och deras rättsliga ställning m. m.

Fredagen den
25 maj 1973

*Nordiska minister-
rådets sekretariat
och deras rättsliga
ställning m. m.*

medan den andra inte skulle göra det. Tror någon att det förhållandet är bra i längden? Tror någon inte att det relativt snart kommer att ställas anspråk från den ena gruppen att få samma förmåner som den andra gruppen med ungefär likartade arbetsuppgifter?

Vi vet också att antalet nordiska institutioner kommer att växa. Vi kommer sannolikt att få nya institutioner, eventuellt i Helsingfors och Mariehamn. Sedan kan man fråga vad det är för skillnad mellan de institutioner som särskilt omnämns i propositionen, kultursekretariatet i Köpenhamn t. ex. och Nordens hus i Reykjavik för att ta ett annat exempel.

Vi tycker att det är felaktigt att gå till väga på det här sättet. En del av argumentationen för en sådan här anordning är emellertid alldeles riktig, nämligen att ministerrådets personal inte skall komma i ett bättre läge än parlamentarikernas personal, dvs. att ministerrådets sekretariats personal i Oslo inte skall få bättre ställning än presidiesekretariatets personal i Stockholm. Det är alldeles riktigt, men vi vet inte om det är rätt väg att åstadkomma denna likställighet genom att ge båda karaktären av frälse. Vore det inte enklare att låta båda förbli där de är i skattemässigt hänseende och följa de regler som eljest finns för inkomster och löner för personal som arbetar i nordiskt land?

Det är möjligt att den svenska regeringen och dess företrädare har känt sig bundna av vad som överenskommits vid något tillfälle i Oslo. Det är möjligt, men det behöver inte hindra Sveriges riksdag att granska detta. Jag skulle i det sammanhanget gärna vilja ställa en fråga till den för propositionen ansvarige, statsrådet Lidbom, men han är visst inte här i kammaren — det är mera ovanligt att ett statsråd inte försvarar sin proposition. Han kanske finns någonstans i huset.

Hur långt har man kommit i de övriga nordiska länderna? Har man kommit fram till en parlamentarisk behandling som den vi har här i dag? Det vore intressant för den fortsatta ärendehandlingen att veta någonting om det.

Sedan tillkommer en annan sak. Denna fråga om skatteprivilegier, jag kallar det så, för personal knuten till Nordiska rådets institutioner uppkom redan 1962. Det gällde ett atomforskningsinstitut i Köpenhamn, till vilket en berömd vetenskapsman och professor skulle knytas. Han ställde då som villkor att få särskilda privilegier, icke därför att han inte ville betala skatt utan därför att det danska skattesystemet var sådant att den som inträdde i detsamma fick en helt annan skattebelastning än vanliga människor till följd av den s. k. fraadragrätten, som finansminister Sträng känner väl till. Nordiska rådet avvisade emellertid denna framställning och antog till yttermera visso en rekommendation den 23 mars 1962 med 56 röster för och ingen emot, enligt vilken man särskilt begärde att regeringarna skulle söka utforma skattelagstiftningen så att personal anställd vid gemensamma nordiska institutioner icke tillerkändes särskilda fördelar till följd av detta anställningsförhållande.

Denna rekommendation har tydligen fallit i glömska. Den återopades icke i den utredning som utskottet säger var omsorgsfull och ingående, trots att det dock icke är mer än elva år sedan den antogs. Den har över huvud taget inte förekommit i debatten förrän reservanterna i utskottet

och motionärerna tog upp en påminnelse om detta.

Jag vill tillägga att jag vet att man inom det svenska finansdepartementen håller på att tråckla och sy för att rätta till en del av oformligheterna i den överenskommelse som är fogad som bilaga till propositionen. Jag önskar all framgång i detta tråcklande och i detta syarbete, men hur långt man har kommit på den punkten vet inte Sveriges riksdag i dag. Vi har bara att hålla oss till propositionen och till den text som finns i överenskommelsen. Med anledning därav ber jag, fru talman, att få yrka bifall till reservationen om avslag på propositionens förslag.

Herr PALM (s):

Fru talman! Herr Hernelius säger att propositionen tydligen har kommit till i hastigt mod. Vi som behandlat den i utskottet har nog snarare en känsla av att moderatmotionen har kommit till litet hastigt. Den historieskrivning som herr Hernelius gör i talarstolen är av ett speciellt slag, vilket gör att jag kanske får ta några minuter i anspråk för att tala om hur frågan behandlats i utskottet.

Vi tycker att det är överraskande att det har anmälts en reservation i det här ärendet. Reservanterna utgörs, som framgår av handlingarna, av två moderater och en av centerpartiets tre utskottsledamöter. Än mer oväntat är att finna herr förste vice talmannen Torsten Bengtson bland reservanterna. Om det beror på att hans partivän, Nordiska rådets högt värderade president Johannes Antonsson tydligen var upptagen på annat håll och inte var närvarande i utrikesutskottet när frågan behandlades, känner vi inte till. Trots detta kan vi inte tänka oss annat än att en mycket klar majoritet även inom centerpartiets riksdagsgrupp kommer att sluta upp bakom utskottets majoritet.

Propositionens förslag innebär endast ett effektuerande av tidigare beslut. Vi får nu ett av de verktyg som behövs för att göra de nordiska samarbetet effektivare.

Utskottsmajoritetens motivering är tillräckligt utförlig och gör det ganska överflödigt att närmare utveckla skälen till att denna personal skall tillerkännas tullprivilegier och immunitet.

Beträffande immuniteten framstår denna som angelägen mot bakgrund av de erfarenheter som redan gjorts på detta område i Norden. När det gäller tullfriheten har arbetet i det nordiska kultursekretariatet givit sådana erfarenheter att det är nödvändigt att få denna fastlagd.

Större diskussion har den skatte- och lönekonstruktion, som föreslås för denna personal, väckt. Det förslag som framlagts gemensamt av de nordiska länderna är emellertid inte så märkligt som reservanterna vill göra det till. Det visar de jämförande tabeller på löner och andra förmåner för personal i liknande ställning i andra internationella organ, som vi har tillgång till.

Reservanterna säger – och det har herr Hernelius uppehållit sig en del vid – att ”särskilt betänklig förefaller konstruktionen av skattefriheten vara”, och så har man hittat en rekommendation från 1962, som behandlar andra förhållanden än dem som vi nu har att ta ställning till 1973.

I den rekommendation som antogs av Nordiska rådet år 1962 sades

Fredagen den
25 maj 1973

*Nordiska minister-
rådets sekretariat
och deras rättsliga
ställning m. m.*

det att "personer anställda vid gemensamma nordiska institutioner inte skall tillerkännas särskilda skattemässiga fördelar till följd av detta anställningsförhållande".

Det tillsattes en utredning som blev klar 1964. Den finns i Nordiska rådets utredningsserie nr 1964:8, och den utredningen hade alltså slutfört sitt arbete långt innan tanken på ett ministerråd och ministersonskretariat var aktuell. Den sysslade med andra frågor, nämligen nordiska institutioner av typ atomforskningsinstitut etc. För personal vid sådana institutioner är dock inte skattefrihet aktuell - det framgår ju också av propositionen 122.

Det är alltså en utredning för helt annan personal som reservanterna talar om, och den har inte fått någon praktisk betydelse i den fråga som vi nu behandlar.

Det var emellertid uppenbart att löne- och skattefrågorna för gemensam nordisk personal kunde bli ett svårlöst problem. Det framgår av det arbete som sedan den s. k. Fagerholmskommittén fick ta itu med. Det var Karl August Fagerholm, som 1967 fick i uppdrag att utreda dessa frågor, och hans kommitté höll i sitt betänkande tre möjligheter öppna:

För det första kan man tänka sig att skatten skulle levereras till hemlandet.

För det andra kunde man tänka sig att skatten skulle betalas till tjänstgöringslandet.

För det tredje - sade Fagerholmskommittén - kan man tänka sig att skatten skulle levereras till den gemensamma nordiska organisationen eller till en särskild nordisk fond.

Kommittén ansåg att det tredje alternativet var det bästa - om man fick ett stort antal nordiska tjänstemän i ett land, och det har vi fått, i det här nordiska ministerrådssekretariatet i Oslo.

Denna fråga kan ju inte ha kommit som en överraskning för någon som sysslar med nordiska frågor. Inte heller för reservanterna i utrikesutskottet.

Att ett gemensamt nordiskt ministerrådssekretariat skall inrättas har länge varit känt. Redan i ministerrådets berättelse, som behandlades i Oslo i februari, anges att ministerrådet skall ha status som internationell organisation samt att ett löne- och skattesystem skall utarbetas för den personal som blir engagerad för dessa uppgifter. Denna del av berättelsen behandlades i juridiska utskottet där herr Hernelius är en mycket aktiv ledamot, men någon kommentar över den här skrivningen har såvitt jag vet inte lämnats när den skulle behandlas vid Oslosessionen i februari. Det fanns inte heller någon kommentar i något av de andra utskottsberäkandena vid den session vi hade. Om herr Hernelius har behov av att friska upp minnet kan jag nämna, att i ministerrådets berättelse på s. 88 -90 behandlas det här ganska utförligt.

Det är mot den här bakgrunden som förhandlingsarbetet påskyndats. De allra flesta som vill driva på de nordiska frågorna borde vara intresserade av att det praktiska arbetet skall kunna drivas effektivare än hittills.

Vi som vill åstadkomma någonting här - och det vill de allra flesta göra - kan slå fast följande:

1. Beslutet att upprätta sekretariatet är ett stort framsteg i det nordiska arbetet.

2. Det nordiska samarbetet är numera så politiskt betydelsefullt att det bör jämföras med annat internationellt samarbete.

3. De föreslagna lönerna är resultatet av en förhandling mellan de fem nordiska länderna.

Det är känt att i anslutning till förhandlingarna ville man från dansk sida gå längre för att lönerna och vissa förmåner skulle bli konkurrenskraftiga med lönerna inom EG – Brysselkommissionens område – och för att lönerna skulle kunna komma i nivå med vad dansk ambassadpersonal har i Oslo. Danskarna har förklarat att man haft svårigheter att rekrytera handläggande personal i den här situationen.

Även från finsk sida har man motsträvigt accepterat den enligt deras mening för låga lönenivån. Mot denna bakgrund har löneförmånerna måst sättas så, att de av rekryteringsskäl kan locka tillräckligt kvalificerad personal från alla de nordiska länderna. Lönemässigt måste man i viss mån kunna konkurrera med vissa FN-organ, OECD-sekretariatet, EFTA-sekretariatet, EG-kommissionen, som ju danskarna ju numera tillhör, för att ta några exempel. Till detta kan läggas att anställningen omfattar i allmänhet fyra, högst sex år. Det innebär att tjänstemännen på detta område tillfälligt går ur en karriär som medför vissa omställnings- och återanpassningsproblem.

Det förslag som nu ligger beträffande den s. k. skattefriheten innebär alltså att vederbörande tjänsteman betalar skatt på grundlönen enligt den norska skattetabellen. Dessa pengar går till de gemensamma sekretariatskostnaderna och minskar ländernas bidrag till den gemensamma budgeten.

Man kan alltid diskutera skäligheten i lönesättning. Det var för övrigt länge sedan som lönesättning och förmåner efter en träffad uppgörelse diskuterades i den svenska riksdagen.

Vi har tagit del av sammanställningar på lönesättning för personal i liknande uppgifter, och jag vill inte trötta kammaren med att dra valda exempel ur denna. Jag är tydligen den siste talaren den sista dagen efter en osedvanligt intensiv och hård arbetsvecka här i riksdagen. Men jag skall gärna stå till tjänst med att visa upp den här tablån för att visa att det inte är någon oskäligen uppgörelse som träffats när man gjort dessa jämförelser.

Utskottsmajoriteten har accepterat det förslag som de olika ländernas representanter efter överläggningar nu presenterat. Och utskottsmajoriteten anser dessutom att någon ytterligare fördröjning för att komma i gång med ett effektivare nordiskt samarbete vill vi inte vara orsak till. Vi är nu inne i ett skede då alla vackra tal skall avlösas av konkreta beslut.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr Dahlén (fp).

Herr HERNELIUS (m):

Fru talman! Detta var ett mycket intressant inlägg, särskilt dess slutappell: Vi skall nu komma till konkreta resultat. Krävs för detta

Nr 100

Fredagen den
25 maj 1973

*Nordiska minister-
rådets sekretariat
och deras rättsliga
ställning m. m.*

särskilda skatteprivilegier? Eller är det nya frälsen vi skall inrätta för att nå politiska resultat? Det är väl inte meningen.

Herr Palm erinrade om frågans förhistoria och om att ministerrådets uttalande anmäldes vid juridiska utskottets sammanträde i februari i Oslo. Detta är riktigt. Jag har ministerrådets handlingar med mig här. Jag behöver inte erinras om dem. Men såvitt det framgår av protokollet från juridiska utskottet var det då fråga om sekreteriaten. Utformningen i fråga om personalen förelåg inte — av det mycket enkla skälet, herr Palm, att överenskommelsen undertecknades i april och Nordiska rådets sammanträde ägde rum i februari. Denna överenskommelsens innehåll och innebörd var alltså för mig liksom för den svenska delegationens arbetsutskott, när den fick del av densamma, en fullständig överraskning. Och en överraskning, kan jag tillägga, som slog i varje fall de flesta av oss med häpnad.

Jag skulle vilja fråga herr Palm och även andra för skatter intresserade i detta land, om det kan vara riktigt att en svensk medborgare, som arbetar i Sverige i en samnordisk institution, erhåller speciella avgiftsreduktioner och tillerkänns skattemässiga fördelar. Det kan hända att finansdepartementet håller på att ändra på den saken nu, men av konventionen i frågan, av överenskommelsen och av propositionen framgår inte något annat än att så är fallet. Kan det vara riktigt? Hur kan man jämföra med internationella organisationer av helt annat slag? Här är det ju fråga om rörelser i Norden. Och hur kan man ifrågasätta om rekommendationen 1962 rörde just detta? Jag har texten här. Jag har läst upp den en gång. Jag skall inte trötta kammaren med att läsa upp den en gång till, men det framgår ju alldeles klart att därmed menas att personer anställda vid gemensamma nordiska institutioner inte skall ha särskilda skattemässiga fördelar.

Det är ju precis vad det är fråga om här. Det gäller ministerrådet, kultureksekreteriatet och presidiesekreteriatet. Det är ju nordiska institutioner. Hur kan herr Palm försöka komma förbi detta faktum. Herr Palm vet mycket väl att den utredning han talade om byggde på denna rekommendation. Jag syftar alltså inte på Fagerholmsutredningen utan på den utredning som följde efter.

Jag vill också upprepa min fråga: Hur långt har man kommit med detta arbete i övriga nordiska länder? Kan någon svara på det? Det borde kanske vara av intresse för Sveriges riksdag att veta det innan vi går till beslut.

Herr PALM (s):

Fru talman! Att det skulle skapas ett särskilt löne- och skattesystem var ju sagt i Nordiska rådets handlingar. Jag har framför mig juridiska utskottets material, där det sägs att sekreteriatet skall bestå av tjänstemän som är oavhängiga av de internationella förvaltningsorganen och att det skall ha status som internationell organisation med ett särskilt löne- och skattesystem. Materialet är undertecknat av Allan Hernelius (m) och det togs i Nordiska rådet. Man visste alltså att här var det fråga om att göra särskilda konstruktioner med hänsyn till de svårigheter som Karl-August Fagerholms kommitté hade stött på när den arbetade med dessa frågor. Det var sålunda kända frågor.

När man sedan talar om skatteprivilegier tycker jag att herr Hernelius är bra demagogisk. Vi har ett material som visar att man har tagit hänsyn till dessa skatteförhållanden och satt lönen lägre med hänsyn till dem. Jag sade här inledningsvis att jag inte skulle trötta kammaren med att dra den här jämförelsen, men jag har faktiskt material som visar hur lönerna sätts för tjänstemän inom ministerrädssekreteriatet, inom EG-kommissionen i Bryssel, där som vi vet utvecklingen har varit annorlunda – man har i större utsträckning än i andra organ fått diskutera lönefrågor där – vid svenska ambassaden i Oslo och vid OECD i Köpenhamn, EFTA-sekretariatet i Genève. Dessa jämförelser visar att den personal det här är fråga om ingalunda ligger över, utan man har tagit hänsyn till hur löneläget i stort sett är för tjänstemän i organ av detta slag när man har genomfört den s. k. skattefriheten. Det visar detta material mycket tydligt. Det skulle dock vara tungt och oförmligt att räkna upp dessa siffror här. Men att det skulle ha gått till så lösligt och improviserat som herr Hernelius vill påstå stämmer inte alls med verkligheten. Herr Hernelius talar för en dåligt hopfogad motion, som i praktiken är sönderskjuten i utskottet, och måste fullfölja eländet till slutet.

Herr finansministern STRÄNG:

Fru talman! Det är ett annat statsråd som avgivit propositionen i detta ärende, men jag råkar i sedvanlig ordning vara lite informerad om bakgrunden till dessa frågor.

Jag tror att jag skulle kunna lugna ned herr Hernelius lite grand när det gäller spörsmålet om skatteprivilegier. Kammarens ledamöter kanske drar den slutsatsen att man i detta sammanhang har accepterat något motsvarande de reguljära diplomatiska skatteprivilegierna. Det är det inte fråga om. De s. k. skatteprivilegierna inskränker sig till följande.

Vederbörande tjänsteman, som blir placerad på sekretariaten i Oslo eller i Köpenhamn på en tidrymd av minst fyra år, får möjligheter att ta med sig sin bil utan att betala särskild tull och skatt, som man annars får betala när man importerar en bil. Han får vidare möjligheter att ta med sig sitt möblemang och behöver inte betala någon speciell skatt på sin färg-TV-apparat, om han tar en sådan med sig. Däremot är det inte fråga om någon skattefrihet på sprit och tobak, något som man i allmänhet förknippar med diplomatisk skattefrihet. Det gäller således en mycket begränsad skattefrihet.

Dessutom ställde herr Hernelius frågan: Hur långt har ärendet procederat i de olika parlamenten? Jag tror inte att någon på regeringsplanet kan ge direkt besked om det. I varje fall kan inte jag göra det. Emellertid har man väl anledning att utgå från att, om det har träffats en överenskommelse på Nordiska ministerrådets plan på, som jag menar, ganska rimliga premisser, parlamenten kommer att acceptera den. Därför är det en mera oväsentlig fråga hur man tidsmässigt ligger till i procedurgången.

Allra sist undrade herr Hernelius hur man inom finansdepartementet håller på att sy och träckla denna fråga när det gäller sådant som ännu inte skulle vara riktigt färdigsytt och färdigträcklat. Det pågår en viss diskussion om huruvida personalen i de båda sekretariaten, vilka – som

Fredagen den
25 maj 1973

*Nordiska minister-
rådets sekretariat
och deras rättsliga
ställning m. m.*

det har framgått av debatten — betalar norsk skatt i form av en avgift som finansierar sekretariatets kostnader i Norge respektive Köpenhamn, skall få rättighet att göra de underskottsavdrag i olika avseenden som de får göra under förutsättning att de vistas i sitt hemland och betalar sin skatt. Därom tarvas det kanske en något utförligare utredning, och det är det som vi i finansdepartementet för närvarande håller på att se över.

Fru talman! Detta var en något improviserad kommentar till denna debatt.

Herr HERNELIUS (m):

Fru talman! Jag vill upprepa, med anledning av att herr Palm vidbliver sitt påstående, att överenskommelsens innehåll från april månad inte gärna kunde vara känt för oss i februari månad. Det är helt enkelt omöjligt.

Vidare har jag inte gått in på lönerna. Jag har undvikit att ta upp herr Palms rykten om hur danskarna ville ha det, hur finländarna ville ha det osv. Jag skulle kunna återge motsvarande rykten i en helt annan riktning, men jag tycker att man inte skall dra in icke belagda uppgifter i en riksdagsdebatt.

Jag vill emellertid beträffande lönerna nämna att, enligt vad som upplyses i utskottet, en riktpunkt för ambassadråds motsvarighet i organisationen har varit 100 000 kronor i nettolön, alltså utom bostadskostnad osv. Jag kan ju be var och en i kammaren som är förfaren i skatter att räkna ut vad detta svarar mot i bruttolön. Då kommer vi upp till ganska höga tal.

Men låt oss lämna lönesystemet! Möjligen skall jag säga till herr Palm att det går inte att återropa att överenskommelser icke diskuteras i denna kammare, för detta är icke en överenskommelse. Här begär man ett riksdagsbeslut om en nyordning, nämligen ett avgiftssystem av denna karaktär för viss personal. Det är skillnaden, och den är betydande.

Herr Sträng bekräftade att det pågår ett sömnads- och träcklingsarbete, och jag är mycket glad över att få det bekräftat. Jag tror att detta även kommer att omfatta verkningarna i fråga om progressiviteten till följd av andra inkomster, så att inte en sådan skall undgås genom ett avgiftssystem av den föreslagna karaktären — vilket den skulle, om man läser förordningen som den presenteras för riksdagen.

Låt mig till sist säga att jag känner mig mycket tryggare när jag hör att herr Sträng har fått sin uppmärksamhet riktad på frågan. Hade han fått det från början, hade det nog inte sett ut som det gör. Men det hindrar inte att jag med hänsyn till att vi är bundna av en text i vårt beslutsfattande yrkar bifall till reservationen.

Herr PALM (s):

Fru talman! Jag skall inte förlänga det här meningsutbytet. Jag vill bara säga att i ministerrådets berättelse anmäldes att det var fråga om att skapa särskilda löne- och skattesystem för just de här tjänstemännen. Denna fråga behandlades i juridiska utskottet, där herr Hernelius är ledamot. Det är klart att det ligger nära till hands att undra, om inte herr Hernelius skulle ha ställt en fråga om hur skattesystemet rimligen kunde

se ut. Det finns ingen skrivning i det avseendet, så det kan inte komma alltför överraskande att en sådan här konstruktion blev nödvändig att göra för att man skulle kunna åstadkomma någonting som kunde passa de fem nordiska länderna.

Herr HERNELIUS (m):

Fru talman! Nu anklagar herr Palm mig för att jag inte ställde frågor i juridiska utskottet om hur detta skattesystem skulle se ut. Eftersom vi visste att det var under förberedande och, enligt uttalande inför utskottet, skulle presenteras senare, var det väldigt svårt för mig att fråga om något som inte någon visste någonting om. Jag förstår inte hur herr Palm kan begära att jag skulle ha dragit upp frågan på det stadiet i utskottet, när han samtidigt klandrar mig för att jag gör det nu, när den skall avgöras av riksdagen.

Herr DAHLÉN (fp):

Fru talman! Herr Palm har, tycker jag, mycket effektivt bemött herr Hernelius' påstående. Herr Hernelius försökte ge intryck av att han exakt har beskrivit allting. Jag lade märke till att i sitt nästsenaste inlägg talade han om att riktmärket har varit löner på 100 000 kronor. Om herr Hernelius i rättvisans namn hade nämnt att det var 100 000 norska kronor, kanske summan inte hade verkat lika imponerande.

Herr HERNELIUS (m):

Fru talman! Eftersom det var fråga om löner i Oslo var det norska kronor. Men man kan icke uttrycka sig nog tydligt, som min gamle kemilärare sade.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Turesson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hernelius begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 14 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Turesson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hernelius begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 181
Nej - 55
Avstår - 21

Nr 100

Fredagen den
25 maj 1973

*Nordiska minister-
rådets sekretariat
och deras rättsliga
ställning m. m.*

Fredagen den
25 maj 1973

*Medel för det
nordiska kultur-
samarbetet m. m.*

Föredrogs kulturutskottets betänkande nr 27 i anledning av propositionen 1973:83 angående medel för den svenska andelen av 1974 års verksamhetsbudget för det nordiska kultursamarbetet m. m.

Herr MUNDEBO (fp):

Fru talman! Det finns en formulering i kulturutskottets betänkande som jag måste kommentera ett par minuter. Jag gör det i första hand därför att jag i Nordiska rådets kulturutskott sysslat med det nordiska kultursamarbetet. Utskottet säger:

”Propositionens förslag innebär en icke oväsentlig ökning av den svenska satsningen på nordiskt kulturellt samarbete och att ökade medel i första hand tillförs det allmänskulturella området.”

Denna formulering ger ett intryck av att det nordiska kultursamarbetet byggs ut väsentligt, att en ordentlig svensk satsning görs. Den bilden stämmer inte. Jag vill nämna några siffror som belyser läget. 1973 års verksamhetsbudget för det nordiska kultursamarbetet omfattar 32,2 miljoner danska kronor, och 1974 års budget är på 35,2 miljoner danska kronor. Det är visserligen en nära tioprocentig ökning, men den sker alltså från en låg startpunkt och den är inte mycket större än vad som motsvarar löne- och andra kostnader. Det är en oförändrad satsning jämförd med de två föregående åren.

Då det gäller det allmänskulturella området, som särskilt nämns, är det en höjning från 1,6 till 3,5 miljoner danska kronor. Det är en stor procentuell höjning, men 3,5 miljoner danska kronor är ingen särskilt imponerande satsning på det allmänskulturella nordiska samarbetet.

Det finns inom Nordiska rådets kulturutskott en besvikelse över att 1974 års budget är på så låg nivå, att så litet händer på det kulturella samarbetets område.

Jag vill betona att vi inom utskottet inte ser anslagshöjningar som mål i sig, att vi inte bara arbetar för stora och betydande höjningar av anslagen. Vi vill att samarbetet skall byggas ut successivt och att pengar skall gå till väl planerade projekt, möjliga att genomföra med gott resultat. Men det finns sådana – det är många angelägna projekt som skulle ha kunnat påbörjas och förverkligas under 1974.

Alltså: Den svenska satsningen ökar bl. a. till följd av nya fördelningsregler och nya valutakurser, men det är en rätt måttfull ökning. Det nordiska kultursamarbetet verkar med en i stort oförändrad ambitionsnivå, och den är låg – alltför låg.

Fru talman! Jag har bara velat peka på dessa data och orientera den svenska riksdagen om dessa stämningar samt ge några synpunkter inte så mycket till kulturutskottet som till den svenska regeringen, som ju bereder de här ärendena och med de andra nordiska länderna gör överenskommelser om verksamhetsbudgeten. 1975 års budgetförslag bör vara bättre än 1974 års budget, som vi nu kommer att godkänna.

Herr MATTSSON i Lane-Herrestad (c):

Fru talman! Höjningen är inte så obetydlig, utan det *har* skett en väsentlig ökning när det gäller anslagen till det allmänskulturella området

Fredagen den
25 maj 1973*Ang. den planerade
centrumanlägg-
ningen i Frescati
för universitetet i
Stockholm*

inom det nordiska samarbetet. Att startpunkten är låg är en sak för sig – dessa väsentliga ökningar har ändå skett.

Nu har herr Mundebo kommit på att det skulle anslås ännu mera pengar. Det är givetvis hans intresse för det nordiska kulturella samarbetet som gör att han tycker det. Men vi hade ju i utskottet inte ens en motion att behandla med framställning om högre anslag. Och de höjningar som det här talats om – från 32,2 till 35,2 miljoner danska kronor, från 1,6 till 3,5 miljoner osv. – utgör ändå underlag för omdömet att det är fråga om ett icke oväsentligt ökat anslag.

Herr MUNDEBO (fp):

Fru talman! Bara två saker.

För det första: Några motioner föreligger inte, därför att när samtliga nordiska länder gör en överenskommelse av det här slaget är det inte särskilt meningsfullt att motionera, utan de synpunkter vi nu uttalar må ha verkan för 1975 års budget – den budget som riksdagen alltså nästa år kommer att fatta beslut om.

För det andra: Det är riktigt att när man höjer från 32 till 35 miljoner, så är det en höjning, men särskilt väsentlig är den inte. Och om man höjer från 1,6 till 3,5 miljoner danska kronor blir det ju rätt mycket procentuellt, men särskilt imponerande som satsning på nordiskt allmänkulturellt samarbete är trots allt inte 3,5 miljoner danska kronor.

Jag har bara velat notera detta – som sagt inte så mycket kanske för kulturutskottets bruk som för den svenska regeringens bruk.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 12 Föredrogs utrikesutskottets betänkande nr 15 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 13 Ang. den planerade centrumanläggningen i Frescati för universitetet i Stockholm

Herr statsrådet MOBERG erhöll ordet för att besvara fru *Mogårds* (m) i kammarens protokoll för den 16 maj intagna fråga, nr 217, och anförde:

Fru talman! Fru Mogård har frågat mig om jag vill redogöra för dagsläget beträffande projekteringen av den planerade centrumanläggningen vid universitetet i Frescati.

Byggnadsprogram för centrumanläggningen redovisades till utbildningsdepartementet i november 1971. Efter ytterligare arbete i programfrågorna redovisades reviderade lokalprogram för bl. a. service- och restauranglokaler till utbildningsdepartementet i september 1972.

Byggnadsstyrelsen, som har att svara för projekteringen, har därefter enligt vad jag inhämtat ytterligare studerat vissa funktions- och detaljprogramfrågor.

Fredagen den
25 maj 1973

*Ang. den planerade
centrumanlägg-
ningen i Frescati
för universitetet i
Stockholm*

Prövningen av detta komplicerade byggnadsärende – som enligt förslaget avser lokaler alltifrån biblioteks- och förvaltningslokaler till restauranger och kommersiella affärslokaler och för vilka kostnaderna för enbart byggnadsarbetena beräknats till ca 83 miljoner kronor i 1972 års prisläge – är ännu inte avslutad. Enligt hittillsvarande planering skulle behovet av nybyggnader för icke-laborativa ändamål inom området bli tillgodosett för överskådlig tid genom tillkomsten av den föreslagna centrumanläggningen. Möjligheterna att effektivt utnyttja de andra byggnader inom området som främst lämpar sig för icke-laborativa ändamål skulle därför kunna bli av direkt betydelse för prövningen av detta byggnadsärende. Jag har därför inhämtat synpunkter från LUP-kommittén för Stockholm beträffande bl. a. användningen av de byggnader som för närvarande disponeras av skogshögskolan. Denna redovisning överlämnades till mig i tisdags. Kommittén föreslår där bl. a. att även institutionerna för matematik och statistik erhåller lokaler inom området. Jag kommer nu att skyndsamt ta ställning till det överlämnade materialet.

Fru MOGÅRD (m):

Fru talman! Jag tackar statsrådet för svaret.

Luciadagen 1972 besvarade statsrådet Moberg en interpellation av mig angående centrumbyggnaderna vid Frescati. Jag refererade då upprepade hänvändelser både från Stockholms universitet och från universitetets studentkår under 1971, i vilka enträget hade begärts att byggnadsstyrelsen skulle få projekteringsuppdrag för centrumanläggningen. Statsrådet Moberg sade då: "Till slut vill jag understryka det angelägna i att vi får de definitiva anläggningarna ute vid Frescati klara", men han kunde inte ange någon tidsram för det fortsatta planeringsarbetet.

Efter den debatten och i anledning av den fick statsrådet Moberg ett öppet brev från studentkåren vid universitetet, i vilket man ställde frågan: "Bryr sig statsrådet Moberg överhuvudtaget om hur studenterna har det i Frescati och hur de upplever studiesituationen?" Det brevet var föranlett bl. a. av statsrådets påstående att studenterna inte hade det så dåligt när allt kom omkring.

När man från studenthåll i mars hos utbildningsdepartementet förhörde sig om dagsläget fick man beskedet att beslut skulle komma i april, och när man vände sig till departementet i april sades det att ärendet låg hos finansdepartementet. Nu har man ett Frescatiupprop under cirkulation – underskrivet av rektorn, av ordförandena i olika vid universitetet verksamma föreningar, av klubbordföranden i Statsanställdas förbund m. fl. som slutar: "Efter ett och ett halvt års tystnad från statsmakterna kräver vi nu klart besked!" Det uppropet samlade på en vecka 5 500 namnunderskrifter.

Jag är inte riktigt säker på innebörden av statsrådets svar, men jag hoppas att det skall tolkas så att det klara beskedet nu är att vänta inom en mycket snar framtid, och jag vore tacksam om statsrådet Moberg ville bekräfta att denna min tolkning är riktig.

Herr statsrådet MOBERG:

Fru talman! Jag räknar med att detta mycket besvärliga ärende efter den sista granskningen av vad som kan bli aktuellt med skogshögskolans lokaler, när skolan lämnar området och flyttar annorstädes, skall resultera i ett beslut av regeringen före semestrarna, så att fru Mogård och jag slipper diskutera denna fråga i höst.

Fru MOGÅRD (m):

Fru talman! Jag vill bara säga att jag – och jag tror även företrädarna för de organisationer som har undertecknat uppropet vid Frescati – blir statsrådet varmt tacksamma om vi kan slippa att diskutera denna fråga vidare.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 14 Ang. verkningarna för lärarpersonal av minskat antal universitetsstuderande

Herr statsrådet MOBERG erhöll ordet för att besvara herr *Molins* (fp) i kammarens protokoll för den 16 maj intagna fråga, nr 218, och anförde:

Fru talman! Herr Molin har frågat mig vilka särskilda åtgärder för att dämpa verkningarna för förordnad lärarpersonal av ett minskat studerandeantal jag avser att vidta med anledning av utbildningsutskottets betänkande nr 8 år 1973.

I det nämnda betänkandet framhöll utskottet att det "kan vara motiverat att Kungl. Maj:t har möjligheter att i särskilda fall genom speciella åtgärder dämpa verkningarna av ett väsentligt minskat studerandeantal".

De särskilda åtgärder som vidtogs år 1972 motiverades av den oväntade svängningen från uppgång till nedgång i tillströmningen till universiteten. Det nya tilldelningssystem som tillämpas fr. o. m. 1973/74 kan väntas dämpa svängningarna i lärarbehovet vid universiteten.

I början av april anmodade universitetskanslersämbetet rektorsämbetena vid universiteten bl. a. att utfärda varsel om att ett antal lärare m. fl. sannolikt inte skulle kunna beredas fortsatt förordnande samt att noga följa och kartlägga situationen. Detta arbete skulle ske i nära kontakt med länsarbetsnämnderna och med de förra året inrättade lokala samrådsgrupperna, i vilka ingår företrädare bl. a. för personalorganisationerna.

Kartläggningsarbetet på läroanstalterna beräknas – enligt vad jag erfarit – kunna slutföras i dagarna. På grundval av detta material kommer universitetskanslersämbetet att göra sin bedömning av de enskilda fallen och utforma eventuella förslag till åtgärder.

Herr MOLIN (fp):

Fru talman! Jag skall be att få tacka statsrådet Moberg för svaret på min enkla fråga. Det här är ett problemkomplex som vi har diskuterat flera gånger tidigare. Förra året togs initiativ både inom riksdagen och av

Fredagen den
25 maj 1973

*Ang. verkningarna
för lärarpersonal av
minskat antal uni-
versitetsstuderande*

regeringen. De resulterade också i en del särskilda åtgärder, som uppenbarligen har varit till glädje för personer på universitetsinstitutionerna.

Orsaken till att jag ställt en fråga nu i riksdagens slutskede är att utbildningsutskottet i mars i sitt betänkande menade att också i år den situationen kan uppstå att det behövs åtgärder men inte ville binda regeringen till vilka typer av åtgärder som skulle vidtas. Jag tycker att det var en rimlig bedömning från utbildningsutskottets sida.

Det har cirkulerat uppgifter i pressen om att regeringen dels har fastställt den beräkning av studerandeantal som ligger till grund för lärartilldelningen, dels också avvisat tanken på en tillräcklig förstärkning i form av extra doktorandstipendier för nästa år. Det här skulle, om det var riktigt, snarast skärpa problemen ute vid institutionerna jämfört med innevarande läsår.

Nu svarar statsrådet Moberg att frågan är föremål för arbetet ute på universiteten och inom universitetskanslersämbetet. Det kan i och för sig vara bra, men det jag frågade var vad Kungl. Maj:t kommer att göra, och också utbildningsutskottets anmodan riktade sig till Kungl. Maj:t.

Jag måste därför ändå få upprepa frågan i all korthet: Om nu den här kartläggningen inom universiteten och UKÄ visar att läget är besvärligt också i år, kan vi då räkna med åtgärder och i så fall vilka?

Herr statsrådet MOBERG:

Fru talman! Det är en akademisk fråga i dålig mening. Som jag antyder i svaret måste jag – innan jag vill och kan säga någonting -- veta hurudan myndigheterna bedömer den aktuella situationen vara.

Jag kan tillägga, herr Molin, att jag häromdagen hade uppvaktning från SACO och dess underförbund. De var helt införstådda med mig i ställningstagandet att det måste finnas så exakta uppgifter som möjligt om situationen innan man kan pröva vilka åtgärder som skulle kunna vidtagas.

Jag har fått ett mandat att vidta åtgärder i enstaka fall, och om det behövs kommer jag självfallet att utnyttja det mandatet.

Herr MOLIN (fp):

Fru talman! Det som statsrådet sade sist i sitt anförande var något mer löftesrikt, nämligen att han om det behövs skall utnyttja det mandat som utbildningsutskottet och riksdagen har gett honom.

Vad SACO framhöll vid den nämnda uppvaktningen var – om man går efter det pressmeddelande SACO lämnat ut – att det behövs åtgärder för arbetslösa universitetslärare. SACO framhöll bl. a. angelägenheten av tillfälliga doktorandstipendier för assistenter, amanuenser och lektorer som friställs och också för dem som under det här året har haft tillfälliga doktorandstipendier. SACO pekade också på möjligheten att ordna någon typ av extratjänster för allmänt institutionsarbete och pedagogiskt arbete. SACO:s bedömning är således uppenbarligen att åtgärder behövs.

Jag tolkar statsrådets svar så att statsrådet Moberg – om nu också myndigheterna kommer till slutsatsen att det behövs åtgärder på det här området – kommer att vidta åtgärder av det här slaget.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 15 Ang. intagningen till väg- och vattenbyggnadssektionerna vid de tekniska högskolorna

Nr 100

Fredagen den
25 maj 1973

*Ang. intagningen
till väg och vatten-
byggnadssektio-
nerna vid de tek-
niska högskolorna*

Herr statsrådet MOBERG erhöll ordet för att besvara herr *Wikströms* (fp) i kammarens protokoll för den 16 maj intagna fråga, nr 220, och anförde:

Fru talman! Herr Wikström har frågat mig om jag är beredd att överväga en minskad intagning till väg- och vattenbyggnadssektionerna vid de tekniska högskolorna.

Svaret är nej, inte för närvarande. Ingen myndighet eller berörd personalorganisation har hittills heller framlagt några förslag för regeringen i den antydda riktningen.

Herr MOLIN (fp):

Fru talman! Herr Wikström är förhindrad att ta emot svaret. Jag skall därför be att få tacka statsrådet för svaret.

Den sedan lång tid höga investeringstakten när det gäller byggnadsinvesteringar har på senare år minskat i vårt land. Mot bakgrund av detta och av att byggnadssidans totala relativa investeringsutrymme enligt samstämmiga uppgifter kommer att minskas, har en översyn av dimensioneringen av utbildningen på byggsidan aktualiserats.

Den volymmässiga ökningen av utbildningen på högskolenivå har varit kraftig, särskilt under 1960-talet. Den årliga intagningen har ökat från ca 150 personer läsåret 1960/61 till ca 500 personer läsåret 1970/71. Därtill skall läggas att man vid högskoleenheten i Luleå kommer att utbilda ett femtiotal personer på detta område.

Mot denna bakgrund vore det enligt min mening inte onaturligt att närmare pröva om nuvarande intagningsvolym bör bibehållas. Varje högutbildad förorsakar stat och kommun stora kostnader. Det är naturligtvis rimligt att dessa kostnader ger utbyte. Låt mig illustrera med siffror hämtade från Chalmers tekniska högskola i Göteborg. År 1972 fanns där 170 platser som lockade 140 sökande. Alla de sökande antogs. Av dessa hade ca hälften så låga betyg att de inte skulle ha antagits år 1970. Efter tre kvarts års studier har hälften av dessa klarat högst två av åtta möjliga tentamina.

Intagningsvolymen måste också bedömas mot bakgrund av att många högt kvalificerade tekniker, ingenjörer och arkitekter i dag går utan adekvat sysselsättning. Ett permanentande av olika omskolningsåtgärder och förhoppningar att nya arbetsuppgifter, till vilka byggnadsingenjörernas utbildning är lämplig, skall dyka upp framöver, utgör inget försvar för fortsatt ökad elevintagning vid de tekniska högskolorna.

Samhällets behov av kvalificerade tekniker måste självfallet tillgodoses. Detta är en av förutsättningarna för att vi skall vara rustade att möta morgondagens problem. Samtidigt är naturligtvis en kvalitativt högstående undervisning på detta område ur samhällets synpunkt önskvärd. I nuvarande läge kan detta motivera en översyn av storleken på intagningen till de tekniska högskolornas sektioner på detta område.

Överläggningen var härmed slutad.

Fredagen den
25 maj 1973

*Om förläggning av
högre utbildning till
Gävleborgs län*

Herr statsrådet MOBERG erhöll ordet för att besvara herr *Westbergs* i Ljusdal (fp) i kammarens protokoll för den 17 maj intagna fråga, nr 226, och anförde:

Fru talman! Herr Westberg i Ljusdal har frågat mig om jag är beredd att i samband med behandlingen av U 68:s förslag i positiv anda pröva möjligheterna att förlägga högre utbildning till Gävleborgs län.

I U 68:s huvudbetänkande, som remissbehandlas sedan ett par månader tillbaka, läggs bl. a. på grundval av ett omfattande utredningsarbete fram förslag om den framtida lokaliseringen av den högre utbildningen.

Vid ställningstaganden till U 68:s lokaliseringsförslag måste hänsyn tas till en rad olika faktorer av såväl utbildningspolitisk som regionalpolitisk karaktär. I avvaktan på att remissbehandlingen av utredningens förslag slutförs är jag inte beredd att göra något särskilt uttalande om någon regions eller Orts möjligheter i sammanhanget.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Fru talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret. Även om det inte är något direkt svar på min fråga kan man med god vilja tolka det som positivt. Statsrådet säger att man skall ta hänsyn till olika faktorer av såväl utbildningspolitisk som regionalpolitisk karaktär när man går att ta ställning till U 68:s förslag, och det tycker jag är bra.

Enligt U 68:s förslag skulle Gävleborgs län komma att vara ett av de få län i landet som inte kan erbjuda sina invånare någon av de eftergymnasiala utbildningsformer som föreslås för andra län. Detta är desto mera anmärkningsvärt som Gävle-Sandviken hör till de primära centra som skall få ta emot statliga verk som ett led i strävandena att skapa ökad och mer differentierad sysselsättning för länets invånare. Den satsningen är ju utomordentligt angelägen med hänsyn till de problem i fråga om sysselsättning och negativ befolkningsutveckling som länet har att brottas med, men en av förutsättningarna för att denna utlokalisering skall kunna uppfattas positivt av verkens personal är att det finns möjligheter till allsidig utbildning på alla nivåer inom området.

Jag kan i detta sammanhang referera till finansminister Sträng. Han talade om närheten till högre utbildning samt tillgången till goda kommunikationer och tillade att bostäder är av stor vikt för berörda organ och deras personal. Han förutsatte vidare att U 68 skulle beakta konsekvenserna av förslaget om utlokalisering av statlig verksamhet, när den utredningen i sin tur lade fram sitt förslag.

Men det är ju ingalunda endast av hänsyn till ifrågavarande personal eller till behovet av att göra Gävle-Sandviken attraktivt vid eventuell fortsatt utlokalisering som det är viktigt att vi får del av den spridning av den eftergymnasiala utbildningen som U 68 föreslår. Det är vår ungdom, vårt näringsliv och länets möjligheter till en positiv utveckling det gäller. Jag behöver inte för statsrådet Moberg närmare beskriva hur angeläget det är att Gävleborgs län får den stimulans som tillgången till högre utbildning innebär; statsrådet känner redan vår situation.

Jag vill till sist bara uttala den förhoppningen att statsrådet vid den fortsatta prövningen av U 68:s förslag och de remissutlåtanden som kommer skall finna det möjligt och lämpligt att förlägga någon form av högskoleutbildning, och därvid även av yrkesteknisk högskoleutbildning, till vårt län.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 17 Om förlängning av remisstiden med anledning av U 68:s huvudbetänkande

Herr statsrådet MOBERG erhöll ordet för att besvara herr *Wikströms* (fp) i kammarens protokoll för den 18 maj intagna fråga, nr 232, och anförde:

Fru talman! Herr Wikström har frågat mig, om jag är beredd medge att remisstiden med anledning av U 68:s huvudbetänkande förlängs ytterligare.

Låt mig först konstatera att det torde finnas få statliga utredningar – om någon – som har arbetat med en sådan öppenhet som U 68 och vars tankegångar därför redan vid tidpunkten för förslagets överlämnande varit kända och debatterade i en så vid krets. Trots detta har departementet funnit en mycket lång remisstid motiverad med tanke på att det rör sig om ett stort utredningsmaterial och många principiellt betydelsefulla frågor. Vi har följaktligen fastställt en remisstid som uppgår till över tio månader. Det är en av de längsta – ja, kanske den allra längsta – som över huvud taget förekommit i likartade sammanhang.

När vi har satt tiden till tio månader har vi bl. a. stött oss på utredningens egen bedömning. U 68 har skisserat en tidsplan, enligt vilken remisstiden skulle utgå i början av 1974, och en principproposition, grundad på utredningsförslagen och remissbehandlingen, föreläggas 1974 års höstriktdag.

En förlängning av remisstiden måste leda till att huvuddelen av utredningens förslag beträffande bl. a. dimensionering, studieorganisation och lokal institutionell organisation inte kan genomföras – som U 68 förutsatt budgetåret 1976/77.

Det finns, som jag ser det, två huvudskäl för att hålla fast vid den skisserade tidsplanen.

Det ena skälet är det principbeslut om gymnasieskolans kompetensvärde som 1972 års riksdag fattade. Vid beslutet förutsattes att de nya reglerna för allmän behörighet m. m. skall träda i kraft omkring mitten av 1970-talet. Det finns ett väsentligt samband mellan U 68:s förslag om dimensionering och avgränsning av högskoleutbildningen och det arbete med att konkretisera det nämnda principbeslutet, som för närvarande bedrivs av kompetenskommittén. Det är i det närmaste nödvändigt att genomförandet av förändringar på grundval av dels U 68:s, dels kompetenskommitténs kommande förslag samordnas. Vi har då inte på detta stadium velat tänja tolkningen av begreppet "mitten av 1970-talet" så långt som att låta den avse först budgetåret 1977/78.

Fredagen den
25 maj 1973

*Om förlängning av
remisstiden med an-
ledning av U 68:s
huvudbetänkande*

Det andra skälet – som sammanhänger med det förra – är att det inom en samhällsfaktor som utbildningssektorn med dess snabba förändringar kan vara riskabelt att ha en alltför lång tid mellan det att ett utredningsförslag presenteras och det att förslaget leder till konkreta reformer. Redan den tid som U 68:s tidsplan förutsätter, över tre år, är lång. Jag är inte benägen att nu vidta åtgärder för att ytterligare utsträcka genomförandeperioden, något som en förlängning av remisstiden i realiteten skulle leda till.

Herr MOLIN (fp):

Fru talman! Jag ber att få tacka också för detta svar, som var utförligt.

Detta är naturligtvis en ganska stor och svår genomtränglig materia, och vad man än må säga om U 68:s 800-sidiga betänkande, inte är det särskilt lättläst. Jag skall inte ge mig in på att värdera utredningens arbete, vilket ju statsrådet gör i början av sitt svar, utan skall uppehålla mig enbart vid frågan om remisstiden och framför allt möjligheterna att avge ett remissyttrande på lokal nivå. Jag tror nämligen att det är särskilt viktigt att de berörda vid universiteten, de anställda på institutionerna och studenterna får hygglig tid på sig att titta på detta genomgripande förslag.

På universitetsorterna har man i allmänhet bildat särskilda U 68-kommittéer, och även inom SFS finns en grupp som håller på med att utarbeta studiematerial om U 68 – ett material som skall underlätta för SFS:s representanter i olika remissorgan att sätta sig in i det svår genomträngliga material som utredningen har åstadkommit. Dessa aktiviteter kommer i gång först i början av höstterminen.

Remisstiden är satt till den 1 februari 1974. Det betyder att svaren till UKÄ skall vara inne ungefär den 1 december – i varje fall vet jag att institutionerna skall svara till utbildningsnämnderna den 1 oktober och att utbildningsnämnderna skall svara till konsistorierna den 1 november. Det innebär att de som skall yttra sig på lokal nivå och som erfarenhetsmässigt kommer i gång någon gång i början på september faktiskt har ganska kort tid på sig.

Jag skall inte gå in på U 68:s framtida öde, men jag har litet svårt att förstå att en förlängning av remisstiderna på lokal nivå, som skulle innebära att ingen behövde vara färdig med sitt yttrande förrän den 1 november, skulle behöva leda till de konsekvenser som statsrådet nämner i sitt svar. Mitt huvudintresse är alltså att de människor som arbetar med detta och som berörs av förslaget på lokal nivå skall få något längre remisstid än den nu föreslagna ordningen faktiskt medger.

Herr statsrådet MOBERG:

Fru talman! Det är inte regeringen som fastställer hur den totala remisstiden för universitetssektorn skall fördelas på olika instanser. Det har vi i enlighet med god tradition överlåtit åt UKÄ att avgöra.

Jag har sagt till studenterna, som är ivrigast att få en förlängning till stånd, att studenter och andra som inte hinner säga sin mening inom de tidsramar som UKÄ har givit dem, självfallet kan skriva direkt till

departementet och anföra kompletterande synpunkter. Vi kommer att beakta sådana synpunkter lika mycket som de svar vi får från myndigheterna.

Herr MOLIN (fp):

Fru talman! Det är klart att regeringen inte fastställer remisstiderna t. ex. när det gäller institutionernas yttranden till utbildningsnämnderna. Men det är ju den sluttidpunkt som regeringen fastställer som binder upp de underorgan som skall yttra sig. Jag vidhåller att det är otillfredsställande att lärare och andra anställda vid institutionerna och studenterna i realiteten bara har någon månad på sig i början av höstterminen.

Statsrådet försökte komma undan problemet genom att säga att man kan skriva direkt till regeringen. Det gör naturligtvis SFS, men det är ändå det arbete som bedrivs i de små enheterna på institutionerna som är viktigt för att man skall komma till ett bra resultat på detta område. Det är det arbetet som inte bör bedrivas under en sådan här tidspress.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 18 Ang. svårigheter att utnyttja allemansrätten vid orienteringstävlingar

Herr jordbruksministern BENGSSON erhöll ordet för att besvara herr Olssons i Edane (s) i kammarens protokoll för den 9 maj intagna fråga, nr 209, och anförde:

Fru talman! Herr Olsson i Edane har frågat mig om jag uppmärksammat de svårigheter vissa markägare förorsakar för orienterare att fritt och under ansvar vid tävlingar få utnyttja allemansrätten i skog och mark.

Allemansrätten innebär bl. a. att man får uppehålla sig på annans mark, med undantag för tomt, åker eller skogsplantering.

Allemansrätten som kräver respekt och hänsyn för naturen är en omistlig tillgång för vårt friluftsliv, som vi på lämpligt sätt skall slå vakt om.

I normala fall måste orienteringstävlingar – med undantag för start- och målplats anses tillättna inom ramen för allemansrätten, eftersom ingen skada kan antas uppkomma på skogsområde där löparna passerar. För de särskilda anordningar som krävs vid start- och målplats bör markägarens samtycke lämpligen inhämtas.

Självfallet kan emellertid i vissa fall problem uppkomma, i synnerhet i anslutning till stora orienteringstävlingar och vid vartävlingar.

Naturvårdsverket har uppmärksammat frågan och utreder för närvarande orienteringstävlingarnas inverkan på vegetation och djurliv.

Herr OLSSON i Edane (s):

Fru talman! Jag tackar jordbruksministern för svaret. Det visar att de problem som jag har aktualiserat är kända och att det är fråga om att vidta åtgärder.

Den omständigheten att vissa markägare förorsakat utövarna av

Nr 100

Fredagen den
25 maj 1973

*Ang. svårigheter att
utnyttja allemans-
rätten vid oriente-
ringstävlingar*

Fredagen den
25 maj 1973

*Ang. svårigheter att
utnyttja allemans-
rätten vid oriente-
ringstävlingar*

orienteringssporten bekymmer har även jordbruksministern – det framgår av svaret – uppmärksammat. Det har på sina håll i landet inträffat händelser som skapat problem och oro bland orienteringsfolket och åtminstone i ett fall lett till rättslig prövning.

Den unika förmån som vi har i Sverige och som populärt kallas allemansrätten bör även för orienteringssportens utövare vara oinskränkt, allra helst som man vet att detta friska och sunda idrottsläkte strävar efter att uppnå goda förbindelser med såväl markägare som jaktvårdare. Orienteringssportens styrka är att man har regler och tävlingsbestämmelser, där eventuella överträdelser oförbehållsamt leder till bestraffning. Det är med andra ord under ansvar som orienterarna önskar att få utnyttja allemansrätten i skog och mark.

Det sägs i svaret från jordbruksministern att det måste anses tillåtet inom ramen för allemansrätten att bedriva orienteringssport. Jag är medveten om att det är så med få undantag.

Men hur blir det i framtiden? Man får utgå ifrån att vi blir fler och fler som vill disponera markerna för friluftsliv, och frågan är om allemansrätten kommer att vara till fyllest i framtiden, eller om det kan tänkas bli nödvändigt med en ny naturvårdslag för att reglera dessa problem. Vi klarar oss nödortfigt med allemansrätten i dag, men jag är inte övertygad om att den kommer att räcka till för framtiden.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Fru talman! Det är alldeles riktigt som herr Olsson i Edane säger att allemansrätten, denna gamla sedvanerätt, inte finns lagfäst. Den var naturligtvis till fyllest i gamla tider, när inte så värst många människor hade möjlighet att röra sig i naturen. Situationen blir en annan då allt fler har tillfälle och lust att ströva i skog och mark. Man bör måhända se efter om man i lag skall reglera människornas rättigheter i det här avseendet. Det är en mycket svår sak att ge sig i kast med, men jag tror också att tiden snart är mogen att undersöka huruvida vi behöver lagfästa allemansrätten och på det sättet få klart vilka rättigheter som finns.

De stora orienteringstävlingarna måste naturligtvis – det sker också i stor utsträckning – organiseras så att man inte åstadkommer skada i naturen. Den omständigheten att en markägare annonserar att det inte är tillåtet att orientera på hans mark utgör inget hinder för orienteringstävlingar; en sådan annons är inte detsamma som ett förbud. Dock med undantag för start- och målplatser – där får det anses helt klart att man måste ha markägarens medgivande.

Herr OLSSON i Edane (s):

Fru talman! Att jag snuddade vid tanken på en lagstiftning beror på just den omständigheten att friluftslivet breder ut sig och att allemansrätten i framtiden kanske inte kommer att räcka.

Som herr jordbruksministern sade har det i dagspressen förekommit att markägare annonserat förbud mot orientering under ganska lång period – från den 1 april fram till den 31 oktober. Detta inverkar menligt på orienteringssporten.

Det som på sina håll har drabbat orienteringsfolket inger oro, och man

är på SOF, Svenska orienteringsförbundet, medveten om att det för framtiden kan komma att krävas andra lagar och förordningar. Jag är tacksam för att problemet har uppmärksammats och ser med stort intresse fram mot utredningens resultat.

Jag tackar än en gång för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 100

Fredagen den
25 maj 1973

*Om stöd åt rennär-
ringen i övre Norr-
lands inland*

§ 19 Om stöd åt rennäringen i övre Norrlands inland

Herr jordbruksministern BENGSSON erhöll ordet för att besvara herr Nilssons i Agnäs (m) i kammarens protokoll för den 16 maj intagna fråga, nr 223, och anförde:

Fru talman! Herr Nilsson i Agnäs har frågat vilka åtgärder jag avser att vidta med anledning av den katastrof som drabbat rennäringen i övre Norrlands inland.

Med hänsyn till den kritiska betessituationen inom stora delar av renskötselområdet har regeringen redan ställt 1 miljon kronor till förfogande för nödåtgärder. Härutöver kommer 150 000 kronor att anvisas vid nästa konselj.

Som jag framhöll i riksdagen den 1 mars i år är det alldeles klart att regeringen skall göra vad den kan för att hjälpa samerna i deras besvärliga situation. Jag nämnde då också att det råder speciella problem i de nordligaste samebyarna. För dessa är nämligen nödufodring av renarna inte till någon hjälp. Den enda lösningen i deras fall synes vara att i efterhand — när man vet vilken omfattning skadorna på renbeståndet fått — hjälpa samerna att bygga upp renstammen på nytt.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Fru talman! Jag tackar jordbruksministern för svaret på min enkla fråga. Det är riktigt att ordet katastrof gång på gång har nämnts särskilt då det gäller vad som har hänt i de tre nordligaste samebyarna denna vinter. Det säger sig självt att de enskilda samerna eller deras samfälligheter inte kan klara påfrestningen.

Trots att vi på ett tidigt stadium fick besked om att det kunde lämnas hjälp, så uppkommer frågorna: Finns skyddet, räcker det och gäller det nu?

Det är av intresse att de myndigheter som kan beröras i detta fall medverkar till bedömningen av skadornas omfattning. Ännu anser jag det omöjligt att överblicka situationen och beräkna hur negativt det ekonomiska utslaget kan bli för somliga byar. Det måste göras en uppskattning av renarnas antal, en renräkning.

Det är då viktigt att man nu redan från början är inställd på att åstadkomma en riktig uppskattning och klargöra de normer som gäller genom den tillträdande katastrofskadeförsäkringen eller katastrofskadeskyddet.

Samerna själva är en hårt trängd folkgrupp. Ordföranden i SR, Samernas riksförbund, Anders Åhrén undrade i en artikel i tidningen

Fredagen den
25 maj 1973

*Om stöd åt rennär-
ringen i övre Norr-
lands inland*

Land i förra veckan varför förståelsen för rennäringen är så liten. Han anser att samerna trängs undan, trots att vi ändå behöver renköttet. Det påpekades i denna artikel att renstammen inte är så stor i vårt land och att det är oroande. Åhréns uttalande blandar optimism och bitterhet. Han pekade bl. a. på de svårigheter som möter samerna och deras näring genom kalhyggen, hyggesplöjningar och giftbesprutningar, och allt detta känner vi ju till.

Ungefär samtidigt lämnas detta svar, och jag har också läst vad jordbruksministern har sagt i vissa tidningar, nämligen att det finns 1 miljon kronor för nödgärder. Jag frågar: Gäller detta det här akuta fallet?

Jordbruksministern nämner att 150 000 kronor kommer att anvisas vid nästa konselj. Är det möjligt att då överblicka skadan? Jag är mycket tacksam för att dessa summor har nämnts, men det kan tänkas att de inte är tillräckliga, och då måste samerna få veta att detta är en särskilt svår bedömning. Man får inte dra någon gräns, utan man måste se till att katastrofen inte blir bestående.

Jag tycker att de sista raderna i svaret är särskilt bra. Det sägs där att man skall hjälpa samerna att bygga upp renstammen på nytt. Det är det som är det viktigaste, men jag förutsätter att just nu, när det här området har blivit så hårt drabbat, borde man kunna vidta extraordinära åtgärder.

Nu är ju samernas land så vidsträckt att det ena vintern kan vara nordligaste Norrbotten som har det besvärligt och en annan vinter kan det vara Västerbottensfjällen eller Jämtland. Man får nog räkna med att det årligen uppstår svårigheter för deras näring.

I gamla tider kunde samerna flytta över hela Norrland. De kunde hålla sig nere i det skyddade skogsområdet där det t. ex. fanns lav och granar. Nu är de genom de olika åtgärder som vårt samhälle vidtagit trängda tillbaka till ganska små områden, och de kanske stannar för länge på ett ställe.

Jag är alltså i stort sett mycket tacksam för svaret. Men jag hoppas, som sagt, att myndigheterna har ögonen på saken så att det inte blir någon missräkning sedan.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Fru talman! De pengar vi anvisat för det här ändamålet har just varit avsedda till nödfodring av de renar som man kunnat utfodra på detta sätt. Där har samerna fått precis så mycket som de har behövt. Men i de tre nordligaste byarna fanns det ingen möjlighet att tillämpa den här metoden. Man visste inte var renarna fanns, och följaktligen kunde man inte nödfodra dem. Då lovade vi samerna att när vi får klarhet i hur mycket av renstammen som försvunnit, då skall de få hjälp att bygga upp den. Ingen människa i dag vet hur många renar som har försvunnit; det vet inte heller samerna själva. Lantbruksnämnden där uppe har låtit besiktiga området från en helikopter och försökt få fram en uppskattning, men det finns ingen som vågar stå för några siffror ännu.

Så snart det blir klart med den uppskattningen skall vi se till att samerna får den hjälp de behöver. I dag vet jag inte om det kostar 1 miljon eller 2 miljoner; det får vi se när siffrorna föreligger.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Fru talman! Beträffande det senaste så har jag vid samtal med samerna inhämtat att man kan frukta att det finns renägare som faktiskt förlorat allt. Därför var det mycket lugnande att höra av statsrådet att man räknar med att dessa extrema svårigheter skall kunna mötas med särskilda åtgärder. Jag förutsätter att generositeten då är stor.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 100

Fredagen den
25 maj 1973

*Ang. av lantbruks-
nämnd lämnade
förvärvstillstånd
för komplette-
ringsköp*

§ 20 Ang. av lantbruksnämnd lämnade förvärvstillstånd för kompletteringsköp

Herr jordbruksministern BENGTTSSON erhöll ordet för att besvara herr *Håkansson* (c) i kammarens protokoll för den 18 maj intagna fråga, nr 229, och anförde:

Fru talman! Herr Håkansson har frågat om jag anser det riktigt att lantbruksnämnd lämnar förvärvstillstånd för kompletteringsköp vilket kan leda till tvångsfastighetsreglering trots att en sådan reglering har en för sökande ringa betydelse.

Den som köper tillskottsmark måste enligt jordförvärvslagen i princip söka förvärvstillstånd hos lantbruksnämnd. Vid den jordbrukspolitiska prövning som nämnden då gör prövas bl. a. om den köpta marken är lämplig att sambrukas med fastighet som sökanden redan äger. Det är självfallet omöjligt för nämnden att förutse vilka fastighetsbildningsåtgärder som kan komma att beröra tillskottsforvärvet i framtiden. Det ankommer heller inte på nämnden att pröva om vissa fastighetsbildningsåtgärder ytterligare skulle kunna förbättra fastighetens struktur. Sådana frågor prövas av fastighetsbildningsmyndighet. I detta sammanhang kan jag dock nämna att villkoren för fastighetsreglering innebär att en sådan inte torde kunna genomföras mot någon sakägares bestridande om den endast skulle få ringa betydelse för sökanden.

Herr HÅKANSSON (c):

Fru talman! Jag ber att få uttala mitt tack till jordbruksministern för svaret på den enkla frågan.

Frågan är ställd med anledning av en pågående handläggning av köp av jordbruksmark, ett ärende som blivit mycket uppmärksammat och följts med största intresse.

Handläggningen sker växelvis inom lantbruksnämnd och fastighetsregleringsmyndighet. Det är två personer som är intresserade av kompletteringsköpet som inte omfattar någon större jordareal men som är ur principiell synpunkt av lika stor betydelse för det.

Inom lantbruksnämnden har det förekommit delade meningar. Således har vid ett tillfälle beslut fattats att med stöd av 5 § jordförvärvslagen jorden skulle övergå till den köpare den mest är lämpad för.

Vid ett senare tillfälle i samband med behandling av remiss efter överklagande har genom ändrad inställning inom nämnden beslut ändrats till den andre köparens förmån under förutsättning att fastighetsreglering

Fredagen den
25 maj 1973

*Ang. av lantbruks-
nämnd lämnade
förvärvstillstånd
för komplette-
ringsköp*

sker, om så med tvång, och detta för att det förvärvade området skulle bli sammanhörande med tidigare ägd fastighet.

Jordbrukets strukturförändring kommer att fortsätta, men frågan är på vilket sätt och med vilka medel det skall ske.

Enligt min uppfattning finns det grundad anledning att hysa oro inför perspektiv, i princip av den karaktär som speglar det fall jag anknyter till. Först tillåter rationaliseringsorganet ett kompletterande fastighetsköp, vilket icke medför tillfredsställande arrondering utan som sedan i andra hand tvångsvis, på andra grannars bekostnad, korrigeras arronderingsmässigt med hjälp av lag om fastighetsreglering. Den eller de köpare som icke har någon känsla för vad god grannsämja är värd kan, i de fall vederbörande agerar med fastighetsregleringslagen som medel i dylika situationer och i strid med sina grannars önskemål, skapa en mycket besvärande, otrygg och kanske t. o. m. olidlig atmosfär i bygden.

Det bör inte tolereras att underlåtenhet att tillämpa 5 § jordförvärvslagen delvis korrigeras med att genomföra fastighetsreglering med ett tvingande deltagande av den part som ur arronderingssynpunkt tveklöst borde ha erbjudits att köpa fastighetsdelen.

Fastighetsregleringslagens uppgifter måste tillämpas på ett smidigare sätt än vad berörda fall gett intryck av. Ty hur regleringsmyndighetens beslut än blir kommer besvärspåföljder med obehag och kostnader att uppstå.

Jag hemställer att jordbruksministern studerar detta fall. Enligt min bedömning stämmer det inte riktigt överens med den sista meningen i jordbruksministerns svar.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Fru talman! Det är inte möjligt för mig att diskutera ett enskilt ärende i denna kammare, det strider mot bestämmelserna.

Så mycket är alldeles klart att lantbruksnämnd eller lantbruksstyrelsen icke kan ge förvärvstillstånd under de förutsättningar vi här diskuterar. Det har de varken laglig rätt eller praktisk möjlighet till, utan lantbruksnämnden och lantbruksstyrelsen måste avslå framställningen. Om det sedan blir fråga om en fastighetsreglering är det någonting som egentligen inte angår dessa organ, utan det blir en sak för i första hand fastighetsbildningsmyndigheten och sedan fastighetsdomstolen.

Om lantbruksnämnden har sagt att den ger tillstånd till ett förvärv under dessa förutsättningar så är det alltså felaktigt.

Herr HÅKANSSON (c):

Fru talman! Jag är fullt införstådd med att jordbruksministern inte har någon möjlighet att diskutera ett enskilt fall.

Det aktuella fallet är dock intressant ur två synpunkter. Dels har vi fått en justering av fastighetsregleringslagen med ikraftträdande den 1 januari 1972, och detta är väl i viss mån ett utslag av denna justering; i det lantbruksnämndsområde det gäller har det aldrig tidigare varit tal om någon tvångsreglering. Dels finns det en annan mycket intressant aspekt i detta sammanhang, nämligen ställningstagandet i det aktuella fallet från de förtroendevaldas sida kontra de tjänsteställdas sida. De tjänstean-

ställda har mer tagit ståndpunkt för den linjen att man med tvång skulle utnyttja fastighetsregleringslagens möjligheter. Om man har velat göra det som ett försök för att pröva den nya lagens tillämpning eller ej vet jag inte.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 100

Fredagen den
25 maj 1973

*Om åtgärder mot
ambulerande fisk-
handel*

§ 21 Om åtgärder mot ambulerande fiskhandel

Herr jordbruksministern BENGTOSSON erhöU ordet för att besvara herr *Blomkvists* (s) i kammarens protokoll för den 18 maj intagna fråga, nr 230, och anförde:

Fru talman! Herr Blomkvist har frågat om jag uppmärksammat att den skärpta livsmedelslagstiftningen har medverkat till utökad ambulerande fiskhandel med förhyrd P-plats utanför stormarknader och större livsmedelsbutiker, en utveckling som ganska snabbt kan minska utbyggnaden av den mera reguljära fiskförsäljningen, som tillgodoser de stränga hygieniska kraven, och om jag ämnar i anledning därav vidta några speciella åtgärder.

Försäljning av fisk har sedan länge fått ske såväl i butikslokaler som från fordon. Den nya livsmedelslagstiftningen innebär skärpta hygieniska krav för båda försäljningsformerna. Kraven på hygienisk standard är i princip lika. Vid försäljning från fordon gäller bl. a. att fordonet skall vara godkänt av särskild besiktningsman. Om fordonet parkeras under längre tid av dagen på samma plats är endast försäljning av hel färsk fisk tillåten. Vidare skall uppställningsplatsen då ha godkänts av hälsövårdsnämnden med hänsyn till omgivningshygieniska förhållanden.

De krav på hygienisk standard som livsmedelslagstiftningen innehåller får anses tillfredsställande ur konsumentsynpunkt. Jag anser det därför inte erforderligt att nu föreslå några ändringar i livsmedelslagstiftningen i detta avseende.

Herr BLOMKVIST (s):

Fru talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min enkla fråga. Jag är medveten om att min fråga även kan beröra handelsministerns ansvarsområde.

För att inget missförstånd skall uppstå vill jag framhålla att min fråga självfallet inte berör den s. k. traditionella ambulerande fiskhandeln. Jag vill gärna också understryka att jag inte är avogt inställd till nya distributionsled inom detaljhandeln.

Den fråga som jag har ställt till jordbruksministern berör således den ambulerande fiskhandel som förekommer med förhyrd parkeringsplats utanför större livsmedelsbutiker, varuhus och stormarknader och med regelbundna fiskförsäljningar. I hyresavtalen för sådana parkeringsplatser ingår bestämmelser om tillstånd för fiskhandlaren att från fordon under bestämda dagar och tider försälja fisk.

Jag vill i detta sammanhang ställa en fråga. Jag har inte närmare prövat den, men vad det gäller är huruvida denna försäljning av fisk från fordon

Fredagen den
25 maj 1973

*Om åtgärder mot
ambulerande fisk-
handel*

på fast plats och på bestämda tider svarar mot lagens anda när det gäller den ambulerande fiskförsäljningen.

Den ambulerande fiskhandeln i Västsverige har ökat kraftigt i omfattning. En liknande utveckling är troligen också på gång i andra delar av vårt land. Vi kan således konstatera att i skuggan av den nya livsmedelslagstiftningen har fiskbilen fått uppleva något av en renässans.

Enligt min uppfattning var det väl knappast någon som kunde förutse den här utvecklingen, när riksdagen antog propositionen om den nya livsmedelslagen. Denna utveckling beror naturligtvis ytterst på stora etableringskostnader vid reguljära färskvaruavdelningar. Mot denna bakgrund har den ambulerande fiskhandeln blivit ett verkligt alternativ. Ur lönsamhetssynpunkt är det självfallet mycket fördelaktigt, inte minst beroende på bortfallet av stora investeringar i lokaler, inredningar och utrustning.

Man kan då ställa frågan: Är det ur livsmedelshygienisk synpunkt ett konsumentintresse att acceptera en sådan utveckling? Jag tror att en fortsatt avveckling av de reguljära färskvaruavdelningarna för fisk kommer att skapa betydande svårigheter när det gäller dels att kunna tillmötesgå välmotiverade hygieniska krav i takt med den snabba utvecklingen på livsmedelsområdet, dels att kunna erbjuda konsumenten ett vidgat sortiment av fisk, kräft- och skaldjur m. m.

Jag vill till sist vädja till jordbruksministern att han, som han utlovar i sitt svar, bevakar frågan och, om så blir nödvändigt, vidtar åtgärder för att få till stånd en tillfredsställande utveckling på detta område.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Fru talman! Vi är helt ense om att den ambulerande handeln skall få äga rum. Problemet hänför sig alltså till försäljning från parkerade fordon.

Jag vill först säga att vi när vi utarbetade livsmedelslagen var på det klara med att den ambulerande handeln hade ökat i omfattning. Detta hängde bl. a. samman med butiksnedläggningen i glesbygder, varvid den ambulerande handeln behövdes för att upprätthålla servicen åt glesbygdsbefolkningen. Vi fann emellertid att de hygieniska kraven på ifrågasvarande fordon inte var så värst tillfredsställande, och därför klämde vi åt dem rätt ordentligt i den nya livsmedelslagstiftningen. Det är alltså, som jag har sagt i mitt svar, mycket stränga bestämmelser för hur bilarna skall vara utrustade för att försäljarna över huvud taget skall få saluföra sina produkter. Det har också förekommit en del klagomål. De tycker att vi har gått för hårt fram och sätter på dem krav som är så kostsamma att de blir litet bekymrade.

När det gäller de bilar som parkerats är det, som jag sade i svaret, hälsovårdsnämnden som skall avgöra om det över huvud taget är tillåtet att använda parkeringsplatsen. Om försäljarna får det tillståndet, kan man ställa stränga krav på dem. I livsmedelsverkets kungörelse om livsmedelslokal i motorfordon finns en bestämmelse som säger att om fordonet uppställes för saluhållande under längre tid av dagen på samma plats skall denna vara godkänd av hälsovårdsnämnden. Det krävs alltså ett godkännande av den lokala hälsovårdsnämnden, om bilen skall få stå på parkeringsplatsen.

Herr BLOMKVIST (s):

Fru talman! Jag är fullt medveten om att det är hälsovårdsnämnden som är tillsynsmyndighet och ger tillstånd. Utifrån den synpunkten kan man säga att detta är en kommunalpolitisk fråga, där kommunen skall gå in och reglera den detaljhandel som den vill ha.

Å andra sidan kan man inte komma ifrån att detaljhandeln arbetar med ett starkt kostnadstryck. Den söker därför ständigt nya vägar för att nå konsumenten. Jag tror knappast att jordbruksministern hade tänkt sig att vi efter den nya livsmedelslagstiftningen – som är sträng; det skall den vara -- ute i våra bygder skulle få se en ambulerande fiskhandlare parkera kontinuerligt nästan varje dag på bestämda tider utanför de större livsmedelsbutikerna, hallarna och stormarknaderna. Alldeles uppenbart är att när det gäller att på sikt skapa en verklig livsmedelshygien kan inte den ambulerande fiskhandeln mäta sig med den reguljära, fasta handeln. Det är ur den aspekten jag menar, fru talman, att det föreligger risk för att vi på sikt kanske icke kan åstadkomma den livsmedelshygien i butikerna som vi ändå vill skapa med den nya livsmedelslagstiftningen.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Fru talman! Som herr Blomkvist sade i sitt första anförande bestod hans fråga av två delar. Den ena riktar sig till handelsministern och den andra till mig. Det senaste anförandet som herr Blomkvist höll hade mer med de handelspolitiska synpunkterna att göra än med de livsmedelshygieniska.

När vi antog livsmedelslagen och det gällde att skärpa kraven på den ambulerande handeln sade riksdagen, att tillståndsärenden skall givetvis bedömas uteslutande från livsmedelshygieniska synpunkter så att obehörigt intrång inte görs i näringsfriheten. Jag har bara att bevaka livsmedelshygien, och så länge hygienen på de ambulerande försäljningsställena är tillfredsställande ur konsumentsynpunkt har jag svårt att med stöd av livsmedelslagen föreslå åtgärder.

Den förändrade konkurrensen, som herr Blomkvist talade om, är som sagt en handelspolitisk fråga, som jag inte gärna vill gå in på.

Herr BLOMKVIST (s):

Fru talman! Jag är villig att medge att frågan behandlar två delproblem. Den livsmedelshygien som en detaljhandlare måste åstadkomma påverkar kostnadsläget för hans rörelse. Det är alltså han som själv bestämmer distributionsformer, kanske inte minst utifrån konkurrensläget på platsen. Om utvecklingen blir sådan att detaljhandeln i stor utsträckning kommer att etablera denna ambulerande fiskhandel, så innebär det att andra detaljhandlare ur kostnadssynpunkt icke kan hålla den färskvaruförsäljning av fisk som de själva skulle önska.

Jag lovar jordbruksministern att jag med intresse skall följa frågan och återkomma om jag får möjlighet till det.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 100

Fredagen den
25 maj 1973

*Om åtgärder mot
ambulerande fisk-
handel*

Fredagen den
25 maj 1973

Ang. bioaffischering i skolorna

Herr utbildningsministern CARLSSON erhöjll ordet för att besvara herr Nilssons i Agnäs (m) i kammarens protokoll för den 16 maj intagna fråga, nr 224, och anförde:

Fru talman! Herr Nilsson i Agnäs har frågat mig om jag anser att bioaffischering med vålds- och sexuella bildinslag bör få förekomma i skolorna.

Liksom på varje annan arbetsplats finns inom skolan lokala ordningsregler. Skolstyrelse och rektor meddelar bestämmelser härom.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Fru talman! Jag tackar utbildningsministern för svaret. Det är givetvis korrekt. Det är mycket kort, och det kan ju vara bra vid den här tiden på dagen. Men som skolministern förstår är det knappast det här jag vill veta.

Bakgrunden till min fråga är att redan i fjol en grupp föräldrar kontaktade mig på en plats om någonting som jag själv tyckte var upprörande. En Folketshusförening använde skolans aula för filmföreläsning tre kvällar i veckan – vilket jag i och för sig inte finner upprörande. Men därtill hade man i skolans lokaler – alltså i andra delar av skolan – reklam för sina filmer, en reklam som upplevdes av föräldrarna på ett mycket otrevligt sätt – det talades om grov pornografi. Somliga sade: "Vi kan inte låta barnen gå där." Jag fick en skildring där det t. ex. stod att vissa lärare ställde sig för de här bilderna när barnen skulle passera, så att barnen skulle slippa se eländet som visades där. Vi har en lag här i Sverige som säger att man inte får visa vad som helst på anslagstavlor. Men inne i skolans vestibul fanns alltså detta.

Så ordnade man skolstrejk och fick då svaret: "Vi skall sluta med det här." I år, 1973, kom denna förening tillbaka, och nu har man klagat och bråkat men kommer ingen vart. Tvärtom får man läsa i insändare i tidningarna att man är barnslig, pryd eller annat.

Jag tycker att föräldrarna har rätt. De har sett på dessa vålds- och sexbilder som de anser vara grovt upprörande. De har också små barn i sju- och åttaårsåldern som måste gå och se detta dagligen. Då tycker jag att det är riktigt att föräldrarna vill ha bort det.

Nu förstår jag att skolministern inte kan gå in på det enskilda fallet. Han kan peka på det, som han här säger – det är riktigt. Men är det principiellt tillfredsställande att det kan förekomma sådana här saker i vårt land?

Det är en sak till som kommer in i bilden. Här är det fråga om en kommersiell verksamhet. Det är en försäljning som sker efter reklamen – det säljs biljetter à 5 kronor eller vad det nu är. Skall det få ske i lokalerna? Jag förstår att det också härvidlag är svårt för skolministern att säga något generellt. Men jag vill framföra den hälsningen till skolministern att det är föräldrarnas förhoppning att man från högsta ort, från den högste företrädaren för skolan, ser på den här saken. Jag menar inte att man skall gå med pckpinnar, men att man observerar att det kanske förekommer sådant som inte är tillfredsställande.

Det har sagts från föräldraföreningen att det i Stockholm skall ha varit parallella fall där man lyckats få en definitiv ändring så att denna verksamhet har försvunnit. Då tycker föräldrarna att det är märkligt att de inte kommer någon vart på den ort och i det län där de befinner sig, och så har de bett att jag skulle ställa den här frågan. Jag medger att den är på gränsen till det som man kanske inte kan fråga om. Men som ombudsman – som jag upplever det – för dessa föräldrar har jag gärna velat framföra den här.

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Fru talman! Vi talar ju mycket om decentralisering i dessa dagar, och på skolans område har vi en särskild utredning som arbetar med att flytta ut mer av beslutandemöjligheter till den lokala skolstyrelsen och till de enskilda skolenheterna. Då tror jag att det skulle vara oklokt att inte visa förtroende för de lokala beslutande organen – och rektorerna och lärarna. Det måste vara så att de skall kunna bedöma frågor av det slag som herr Nilsson i Agnäs har tagit upp.

Dessutom tror jag att det är praktiskt omöjligt att försöka centralisera en sådan kontroll – att vi skulle granska om en affisch är lämplig att sättas upp i en skollokal eller inte. Det skulle leda till en fantastisk kontrollapparat som jag tror att ingen i denna kammare vill medverka till. Därför upprepar jag mitt svar på den enkla frågan, att det måste vara den lokala skolstyrelsen och rektor som meddelar bestämmelser, vilka sedan får tillämpas. Det är ju vanligen rektorn som svarar för det, möjligen i vissa fall samarbetsnämnden.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Fru talman! Jag tackar för de ytterligare kommentarer som utbildningsministern gjort. Det som utbildningsministern säger är ju riktigt, och jag anser inte heller att man kan i alla sammanhang gå in från centralt håll. Det vore alldeles oriktigt.

Men det finns vissa övergripande normer och principer som tydligen här har kommit i kläm. Det är också så att dessa föräldrar överklagat hos länsstyrelsen, som pekat på något formellt fel i överklagningen och hänvisat till regeringsrätten. Det kan alltså hända att detta får sin fortsättning på annat sätt. Jag tycker emellertid inte att det är tillfredsställande när man måste gå den vägen.

När det gäller annonsering och affischering är det ju helt enkelt så att man inte får sätta upp bioaffischer av vad slag som helst ute på gatan eller på plank längre. Affischerna kan finnas inne i biolokalernas vestibuler, och man ser dem följaktligen sedan man gått igenom en dörr. Formellt sätts således inte bioaffischerna upp ute på gatan, men de finns inne i skollokalerna.

Detta betyder, fru talman, att föräldrarna inte varit kverulanter och besvärat sig i onödan. Men jag förstår som sagt att jag inte kan komma längre i den här situationen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 23 Fru andre vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för nästkommande sammanträde skulle inrikesutskottets betänkande nr 7 uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 24 Anmälades och bordlades

Skatteutskottets betänkanden

Nr 41 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:94 om ändringar i vägtrafikbeskattningen m. m. jämte motioner

Nr 42 angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden

Nr 43 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:126 med förslag om särskilt forskningsavdrag och exportkreditstöd för industrin jämte motioner

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

Nr 22 i anledning av propositionen 1973:48 angående uttaget av avgifter till försäkringen för tilläggspension och till den obligatoriska yrkesskadeförsäkringen jämte motioner

Nr 23 i anledning av propositionen 1973:98 angående rätt till tilläggspension för utländska sjömän vid anställning på svenska handelsfartyg, m. m. jämte motion

Inrikesutskottets betänkande

Nr 23 i anledning av propositionen 1973:56 med förslag till lag om arbetslöshetsförsäkring m. m. jämte motioner

§ 25 Anmälades och bordlades följande motioner:

Nr 2003 av herr *Gustavsson* i Alvesta *m. fl.*

Nr 2004 av herr *Helén m. fl.*

Nr 2005 av herr *Hermansson m. fl.*

Nr 2006 av herr *Alf Pettersson* i Malmö *m. fl.*

Nr 2007 av herrar *Takman* och *Hallgren*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:130 angående ändringar i arbetarskyddslagstiftningen och andra åtgärder för bättre arbetsmiljö

§ 26 Kammaren åtskildes kl. 17.47.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Förteckning över talare

(Siffrorna avser sida i protokollet)

Nr 100
år 1973

Fredagen den 25 maj

Herr talmannen 52

” Alemyr (s) 75, 79, 83, 95, 97, 99

” Bengtsson, jordbruksminister 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133,
134, 135

Fru Berglund (s) 41, 45

Fröken Bergström (fp) 16, 31, 45

Herr Berndtson i Linköping (vpk) 73, 79, 83

” Björck i Nässjö (m) 22

” Blomkvist (s) 133, 135

” Carlsson, utbildningsminister 136, 137

” Carlsson i Vikmanshyttan (c) 13, 32, 34

” Dahlén (fp) 117

” Engkvist (s) 104, 106

” Hernelius (m) 109, 113, 116, 117

” Håkansson (c) 131, 132

” Johansson i Skärstad (c) 68

” Johansson i Trollhättan (s) 82

” Josefson i Arrie (c) 103, 105, 106

” Larsson i Staffanstorp (c) 90, 95, 97

” Lindström (s) 37

” Lövenborg (vpk) 91, 96

” Magnusson i Borås (m) 102, 105

” Mattsson i Lane-Herrestad (c) 118

” Moberg, statsråd 43, 44, 119, 121, 122, 123, 124, 125, 126

Fru Mogård (m) 120, 121

Herr Molin (fp) 121, 122, 123, 126, 127

” Mundebo (fp) 118, 119

” Nilsson i Agnäs (m) 129, 131, 136, 137

” Nordstrandh (m) 98, 99

” Olsson i Edane (s) 127, 128

” Palm (s) 111, 114, 116

Fru Ryding (vpk) 23, 31, 34, 44

Fröken Sandell (s) 27, 33, 34, 41, 45

Herr Sträng, finansminister 115

Fru Sundberg (m) 39, 41, 70, 78, 83

Herr Westberg i Ljusdal (fp) 124

” Wijkman (m) 35, 44, 45, 46

” Wikner (s) 96, 97

” Wikström (fp) 62, 79

Fru Åsbrink (s) 80, 84

